

PAŃSTWOWY UNIWERSYTET WOŁYŃSKI IM. LEŚI UKRAINKI
ONOMASTYKO-DIALEKTOLOGICZNY LABORATORIUM

UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
ZAKŁAD FILOLOGII UKRAIŃSKIEJ

Kasa im. Józefa Mianowskiego

Hryhorij Arkuszyn

GŁOSY Z PODLASIA

(Teksty)

ВОЛИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ОНОМАСТИКО-ДІАЛЕКТОЛОГІЧНА ЛАБОРАТОРІЯ

УНІВЕРСИТЕТ МАРІЇ КЮРІ-СКЛОДОВСЬКОЇ
ЗАКЛАД УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Каса ім. Юзефа Мянєвського

Григорій Аркушин

ГОЛОСИ
З ПІДЛЯШШЯ

(Тексти)

Редакційно-видавничий відділ "Вежа"
Волинського державного університету
імені Лесі Українки
Луцьк – 2007

WSTĘP

W 1997 roku Zakład Filologii Ukraińskiej UMCS w Lublinie zorganizował badania dialektologiczne na północnym Podlasiu we wsiach gminy Dubicze Cerkiewne. W wyjeździe uczestniczyli studenci UMCS i Wołyńskiego Państwowego Uniwersytetu im. Lesi Ukrainki (Luck), autor tych słów oraz znana dialektolog Jarosława Zakrewska. W ciągu dnia zapisywaliśmy gwarę mieszkańców Podlasia, a długie jesienne wieczory spędzaliśmy omawiając problemy naukowe. Właśnie wtedy Jarosława Zakrewska poddała pod dyskusję pomysł wydania tekstów gwarowych, bo właśnie na podstawie takich zapisów języka autochtonów można badać fonetykę i fonologię, morfologię i składnię w dialektach. W przypadku pogranicza ukraińsko-białoruskiego takie prace pozwolą wyznaczyć przynależność poszczególnych gwar do języków. Według Jarosławy Zakrewskiej najlepszym realizatorem tego pomysłu byłby dialektolog z Łucka, czyli autor tych słów, ponieważ Łuck jest położony najbliżej ziemi brzeskiej i Podlasia. W ten sposób zrodził się pomysł wydania tego tomu.

Każdy wyjazd na Podlasie wzbogacał nasz zbiór nagrań magnetofonowych. Tym tematem zainteresowali się również polscy dialektolodzy, zwłaszcza prof. Feliks Czyżewski, a Kasa im. Józefa Mianowskiego przyznała stypendium. W wyjazdach na Podlasie pomagali rodowici mieszkańcy Podlasia.

„Głosy z Podlasia” to pierwszy tom z serii trzech, oczywiście dwa kolejne będą zatytułowane „Głosy z wołyńskiego Podlasia” i „Głosy z ziemi brzeskiej”. W ten sposób będziemy mieli pełny obraz gwar zachodniopoleskich.

Publikacje tekstów z Podlasia

Należy podkreślić, że dialektolodzy ukraińscy często do swoich monografii dodawali teksty (np. [Пшеморська, 49-69], [Приступа, 114-125] i in., por. też [Клімчук, 116-127]) lub [Teksty, 32-38], jednak nawet po pobieżnym zapoznaniu się z nimi możemy zauważyć, że niektórzy nie są to nagrania magnetofonowe, ale rozmowy zapisane ze słuchu. Praktycznie do każdej rozprawy z dialektologii w załącznikach umieszczono zwięzłe opowiadania nosicieli dialektów, które dotyczą tematu badań prowadzonych przez autorów. Jednak te teksty znajdują się w postaci rękopisów.

Opublikowano teksty z Podlasia, zwłaszcza z XIX i początku XX wieku (M. Janczuka, I. Bessaraby i in.) (przegląd tych prac zob. F. Czyżewski i S. Warchoń, „Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny” [Czyżewski, Warchoń, XXIX-XXX] i M. Lesiów „Gwary ukraińskie w Polsce”, zwłaszcza rozdział „Historia zainteresowań badaczy gwarami podlaskimi” [Jleciń, 292-399]).

Materiał gwarowy do Atlasu języka ukraińskiego z 7 punktów na Podlasiu (Bereźno, Krzywówierza, Stawki, Kobylany, Nosów, Żerzyce, Dobrowoda) zapisali M. Lesiów i S. Warchoń (1965-1967 r.).

W. Kuraszkiewicz w pracy „Zarys dialektologii wschodniosłowiańskiej z wyborem tekstów gwarowych” przedstawił teksty zarówno z południowego (4 punkty: Lubień, Ostrówki, Kobylany, Sycyna), jak i z północnego Podlasia (5 punktów: Cecele, Malesze, Łosinka, Orzeszkowo, Ogrodniki), które autor zapisał w lecie 1938 roku (jeden zapis z 1937 roku). Wszystkie te gwary zakwalifikowane zostały jako gwary północnego narzecza.

ПЕРЕДМОВА

1997 року Заклад української філології Університету Марії Кюрі-Склодовської (MCS), що в Любліні, організував діалектологічну експедицію на північне Подляшшя – села гміни Дубичі-Церковні. Учасниками були студенти UMCS і Львівського державного університету ім. Лесі Українки (Луцьк), а також автор цих рядків і відомий діалектолог Ярослава Закревська. Удень записували діалектне мовлення підляшуків, а осінніми вечорами обговорювали різні наукові проблеми. І саме тоді Я.Закревська подала ідею створення збірників текстів, бо саме на основі такого фіксованого мовлення можна досліджувати діалектну фонетику і фонологію, морфологію та синтаксис. А у випадку українсько-білоруського пограниччя такі збірники допоможуть установити, до якої ж мови належить говірка. Ще підкреслила Закревська, що виконати цей задум було б найкраще діалектологу з Луцька, тобто сучасникові цих рядків, оскільки Луцьк найближче як до Берестейщини, так і до Подляшшя. Ось так і народився задум цього збірника.

Кожна поїздка на Подляшшя збагачувала нашу фонотеку. Крім того, цією подорожчатою зацікавилися і польські діалектологи, зокрема проф. Ф.Чижевський, а Каса Ю.Мяновського призначила стипендію. У поїздках на Подляшшя допомагали одженці цього краю.

“Голоси з Підляшшя” – це перший збірник задуманого трикнижжя, два наступні, очевидно, матимуть назви “Голоси з волинського Полісся” і “Голоси з берестейщини”, таким чином порівняно повно будуть представлені західнополіські говірки.

Публікації текстів із Підляшшя

Спершу зазначимо, що українські діалектологи часто до своїх монографій додавали тексти (напр.: [Пшепюрська, 49-69], [Приступа, 114-125] та ін., пор. також [Тімчук, 116-127]) або [Teksty, 32-38], що, правда, навіть звичайне прочитання яких з них показує, що це не магнітофонні записи, а на слух відтворені розповіді. Фактично до кожної дисертації з діалектології у додатках уміщені зв'язні розповіді носіїв, що стосуються досліджуваної дисертантом теми, однак ці тексти так і залишаються в рукописах.

Є опубліковані і тексти з Підляшшя, зокрема XIX і поч. XX ст. (М.Янчука, М.Ескараби та ін.) (огляд цих праць див.: F.Czyżewski i S.Warchoł, “Polskie i ukraińskie gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny” [Czyżewski, Warchoł, XXIX-XXX] та Лесів, “Українські говірки в Польщі”, зокрема підрозділ “Історія зацікавлення дослідників підляськими говірками” [Лесів, 292-399]).

Говірковий матеріал для II тому Атласу української мови із 7 н.пп. Підляшшя (Лесів, Криворівка, Ставки, Кобиляни, Носів, Жерчиці, Добровода) записали Лесів і С.Вархол (1965 і 1967 pp.).

В.Курашкевич у праці “Zarys dialektologii wschodniosłowiańskiej z wyborem gwarowych” подав тексти як з південного (4 н.пп.: Lubień, Ostrówki, Kobylany, Łosinka, Orzeszkowo, Łosinka), так і з північного Підляшшя (5 н.пп.: Ceele, Malesze, Łosinka, Orzeszkowo, Łosinka), які він записав улітку 1938 року (лише один запис із 1937 року). Усі ці тексти він кваліфікує як українські північного наріччя.

„Teksty gwarowe z Białostocczyzny z komentarzem językowym” (praca zbiorowa pod redakcją A. Obrębskiej-Jabłońskiej; Warszawa, 1972; zob.: [Teksty]) zawierają zapisy wielu badaczy, które były zarejestrowane w różnym czasie – od 1950 do 1971. Na okładce zamieszczono następującą recenzję: „Szczególna wartość tego zbioru polega na tym, że skupione są na tym terenie gwary z kilku sąsiednich języków: polskie, rosyjskie, litewskie, białoruskie i ukraińskie”. Jednak rozdziału poświęconego gwarom ukraińskim w tej pracy brakuje, jedynie w IV rozdziale zamieszczono „Teksty gwarowe białoruskie i przejściowe ku ukraińskim” [Teksty, 133-216], czyli na przekór faktom i poglądom wybitnego polskiego językoznawcy W. Kuraszkiewicza, zaprzecza się istnieniu gwar ukraińskich na tym terenie – są tylko „przejściowe ku ukraińskim”. Odnajdujemy tu na przykład następującą charakterystykę pewnej gwary: „Pod względem językowym wieś Dubiny leży w pasie gwar przejściowych białorusko-ukraińskich. Prawie wszyscy mieszkańcy wsi na co dzień rozmawiają miejscową gwarą ruską” [Teksty, 195]. Z podanych w tym rozdziale tekstów, do ukraińskich należą gwary następujących miejscowości: Grabowiec (pow. bielski), Dubiny i Suchowolec (pow. hajnowski), Rogawka (pow. siemiatycki).

Na dzień dzisiejszy najpełniejszym zbiorem są „Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny” F. Czyżewskiego i S. Warchoła (Lublin, 1998), w którym przedstawiono gwary z południowego Podlasia. We wstępie autorzy piszą: „Celem prezentowanego zbioru jest dokumentacja stanu języka bilingwalnej ludności autochtonicznej najstarszego pokolenia wschodniej Lubelszczyzny” [Czyżewski, Warchoł, V] i dalej: „Przyjęto zasadę, że informatorami będą autochtoni dwujęzyczni posługujący się, zależnie od sytuacji gwarą polską i gwarą ukraińską” [Czyżewski, Warchoł, XXXIX]. Z dawnego województwa ze stolicą w Białej Podlaskiej, czyli z południowego Podlasia zamieszczono zapisy z 12 punktów.

Jak widać, z terenu północnego Podlasia do dnia dzisiejszego opracowano bardzo mało tekstów. Wśród ostatnich zapisów możemy wymienić materiały etnolingwistyczne J. Bidnoszy [Бідношя]. Pewien wkład w propagowanie gwar podlaskich ma czasopismo „Над Быром і Нарвою”, w którym publikowane są opowiadania mieszkańców Podlasia z maksymalnym zachowaniem cech gwarowych. Interesujące materiały dźwiękowe zamieszczono na stronie internetowej czasopisma (www.nadbuhom.free.ngo.pl). Na mapie Podlasia zaznaczono wsie, gdzie po naprowadzeniu kursora na zaznaczony punkt i naciśnięciu klawisza możemy usłyszeć wypowiedź w gwarze autochtonów (na początku 2007 roku opracowano w ten sposób 40 wsi) (autorem projektu jest A. Dawydyuk), wypowiedzi te są ograniczone czasowo do jednej minuty.

Nawet pobieżne zapoznanie się ze wspomnianymi wyżej materiałami, ukazuje jak szybko przesuwa się na wschód granica językowa, jak zmniejsza się terytorialny zasięg gwar ukraińskich. Przytoczymy świadectwo rodowitego mieszkańca Podlasia, nieustrudzonego badacza języka i etnografii swojej krainy M. Janczuka, przekazane (napisane) przez niego w 1892 roku: „Живя сплошною крестьянскою массою, отчасти вперемежку со шляхтою, немцами и евреями, эти подляские малорусы занимают 7 уездов (из 10) Люблинской губернии, именно: Холмский, Грубешовский, Томашовский, Любартовский, Красновоставский, Яновский и Белгорайский, и 5 уездов (из 9) Седлецкой губернии, именно: Влодавский, Бельский, Радинский, Константиновский и Соколовский. В остальных уездах этих двух губерний, конечно, тоже найдутся кое-где малорусы, но мы указываем на местожительства главной их массы. Они живут вообще в восточных частях этих двух губерний. [...] Всех малорусов в Польше

“Teksty gwarowe z Białostocczyzny z komentarzem językowym” (колективна праця за редакцією А.Обрембської-Яблонської, Варшава, 1972; див.: [Teksty]) вміщують записи різних дослідників, зроблені в різні роки – від 1950 по 1971. На звороті палітурки подано таку загальну оцінку цих текстів: “Szczególna wartość tego zbioru polega na tym, że skupione są na tym terenie gwary z kilku sąsiednich języków: polskie, rosyjskie, litewskie, białoruskie i ukraińskie”. Однак окремого розділу текстів з українськими говірками немає, тільки в IV розділі вміщено “Teksty gwarowe białoruskie i przejściowe ku ukraińskim” [Teksty, 133-216], тобто всупереч фактам і переконанню видатного польського мовознавця В.Курашкевича, заперечується саме існування на цій території українських говірок – тільки “przejściowe ku ukraińskim”. Тут, наприклад, знаходимо таку характеристику однієї говірки: “Pod względem językowym wieś Dubiny leży w pasie gwar przejściowych białorusko-ukraińskich. Prawie wszyscy mieszkańcy wsi na co dzień rozmawiają miejscową gwarą ruską” [Teksty, 195]. З поданих текстів цього розділу українськими, очевидно, є говірки таких населених пунктів: Grabowiec, pow. bielski, Dubiny i Suchowolce, pow. hajnowski, Rogawka, pow. siemiatycki.

На сьогодні найповнішим зібранням є “Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny” Ф.Чижевського і С.Вархола (Люблін, 1998), у якому представлені південнопідляські говірки. У вступі автори пишуть: “Метою пропонованого зібрання є документування стану мови двомовних автохтонів найстаршого покоління східної Люблінщини” [Czyżewski, Warchol, V] і далі: “Прийнято засади, що інформаторами будуть двомовні автохтони, які користуються, залежно від ситуації, як польською, так і українською говіркою” [Czyżewski, Warchol, XXXIX]. Із колишнього Білопідляського воєводства з центром Біла-Підляська (Biała Podlaska), тобто з південного Підляшшя, вміщені записи з 12 населених пунктів.

Отже, з північного Підляшшя на сьогодні текстів дуже мало. Серед останніх записів можемо назвати етнолінгвістичні матеріали Ю.Бідношії [Бідношия]. Певний внесок у пропагування підляських говірок робить часопис “Над Бугом і Нарвою”, у якому публіковані розповіді корінних підляшуків з максимальним збереженням говіркових особливостей. Цікаві аудіоматеріали подано на сайті часопису (www.nadbuhom.free.ngo.pl): на карті Підляшшя виділені ті населені пункти, натиснувши клавішу, з яких можемо почути живе діалектне мовлення корінних жителів (на початку 2007 року із 40 н.п.) (автор проекту А. Давидюк), щоправда ці розповіді обмежені у часі (тривалість лише 1 хв.).

Навіть побіжне ознайомлення із згаданими вище дослідженнями показує, як стрімко на схід пересувається міжмовна границя, як зменшується територія поширення українських говірок. Наведемо свідчення уродженця Підляшшя, невтомного дослідника мови й етнографії свого краю М.Янчука, сказані (написані) ним 1892 року: “Живя сплошною крестьянскою массою, отчасти вперемежку со шляхтою, немцами и евреями, эти подляские малорусы занимают 7 уездов (из 10) Люблинской губернии, именно: Холмский, Грубешовский, Томашовский, Любарцовский, Красноставский, Яновский и Белгорайский, и 5 уездов (из 9) Седлецкой губернии, именно: Влодавский, Бельский, Радинский, Константиновский и Соколовский. В остальных уездах этих двух губерний, конечно, тоже найдутся кое-где малорусы, но мы указываем на местожительства главной их массы. Они живут вообще в восточных частях этих двух губерний. [...] Всех малорусов в Польше

можно считать более 300000 (трехсот тысяч), причем на Люблинскую губернию придется несколько больше, чем на Седлецкую” [Białokozowicz, 96-97].

Proponowane teksty prezentowane są według położenia badanych punktów: z południa na północ. Pierwszej gwary wsi Wola Uhruska (powiat Włodawa) badacze nie zaliczają do podlaskich. Te teksty prezentujemy w celu porównania ich z podlaskimi; podobnie, w celach porównawczych prezentujemy białoruską gwarę z „dzekaniem” i „cekaniem” – najbardziej wysunięta na północ w naszych zapisach (zob. mapa-załącznik).

W załączniku umieszczamy opowiadania respondentów, którzy nie mają kontaktu ze swoją gwarą i od dawna mieszkają poza rodzinną miejscowością, najczęściej w Lublinie. Mimo, że zapewniają o tym, iż mówią tak jak mówili ich rodzice, i że tak mówią w ich wsi, to wyczuwalne są wpływy języków literackich, zwłaszcza polskiego, rzadziej ukraińskiego (dla przykładu por. język autochtonów wsi Krzywowierzba, teksty V, i wypowiedzi I. Daciuka, Teksty XXXVII).

Transkrypcja fonetyczna

Proponowane teksty w przeważającej części zapisane zostały na początku XXI wieku, chociaż jest również część z drugiej połowy lat 90-tych XX w. Podajemy ich transkrypcję fonetyczną, przyjętą w dialektologii ukraińskiej, która znalazła zastosowanie w takich książkach, jak: “Говори української мови” (K., 1977), “Говірки Чорнобильської зони: Тексти” (K., 1996), “Говірка села Машеве Чорнобильського району: Тексти” (K., 2003).

Należy zauważyć, że folklorysty poczynili duże postępy w dokładnej analizie wypowiedzi respondentów. Przede wszystkim zastosowano zapis wideo [zob. [Бріцина, Головаха]].

Niestety, nasze teksty zarejestrowane są na taśmie magnetofonowej, dlatego zachowania respondentów nie możemy opisać. Uwagi dotyczą przeważnie głosu respondentów.

Uwagi:

- 1) nieczysta wymowa samogłosek (zbliżenia) przekazujemy jako: хо^yдила, меⁿі;
- 2) wymowa dyftongiczna: по^yїхал’і, ни^eд’ї^eл’, с’ї^eйати;
- 3) tylko kilka razy spotkaliśmy się z dźwiękami [ы] i [ѣ] (y przednie);
- 4) miękkość spółgłosek zaznaczona jest znakiem ‘: ни^eд’їл’у; a bardzo miękka wymowa – “ (к’с’онжек);
- 5) półmiękkość zaznaczona jest: ‘: та^k’і в’їл’їк’і;
- 6) niewyraźne zakończenie słów przekazywane jest następująco: о^yгул’нику^y; podobnie słabo słyszalny dźwięk – ви^eс’ї^eл’ен’ї;
- 7) częściowe ubezdźwięcznienie spółgłosek: тож^mто;
- 8) wzdlężenie spółgłosek zaznaczamy przez dwukropkę: с:и^eла, ш:л’убу;
- 9) długa wymowa samogłoski w wygłosie – но::;
- 10) rozciągnięta wymowa w środku słowa – бу:уло;
- 11) słowa, które wymawiane są razem, łączymy nawiasem: не_перепи^eвал’ї; ни_бу^eло.

можно считать более 300000 (трехсот тысяч), причем на Люблинскую губернию придется несколько больше, чем на Седлецкую" [Białokozowicz, 96-97].

Пропоновані тексти подаємо за розташуванням населених пунктів – із півдня на північ. Перша говірка с. Воля-Угриська (повіт Влодава) дослідники не відносять до підляських, – ті тексти подаємо для порівняння із власне підляськими; так само для порівняння подаємо і білоруську говірку з дзеканням та цеканням, – найпівнічніша в наших записах (див. додану карту).

У додатку вміщуємо розповіді респондентів, які відірвані від своєї говірки і давно проживають поза своїм населеним пунктом, переважно у Любліні. І хоч вони стверджують, що говорять так, як говорили їхні батьки і як говорять зараз у їхньому селі, однак відчутні впливи як літературних мов, зокрема польської, зрідка /країнської, так і інших говірок (для прикладу, пор. мовлення корінних жителів с. Кривоверба, тексти V, і мовлення І. Дацюка, тексти XXXVII).

Фонетична транскрипція

Запропоновані тексти записані здебільшого на початку ХХІ ст., хоч є частина і другої половини 90-их років. Подаємо їх фонетичною транскрипцією, прийнятою в українській діалектології, яка апробована у таких збірниках: "Говори української гови" (К., 1977), "Говірки Чорнобильської зони: Тексти" (К., 1996), "Говірка села Лашеве Чорнобильського району: Тексти" (К., 2003).

Зазначимо, що фольклористи зробили певний поступ у докладному відтворенні озповідей, насамперед це стосується відеозаписів (див. [Бріцина, Головаха]), коли ідтворено не тільки логічний наголос, підвищення чи стишення голосу, а й емарками схарактеризовані жести і міміка оповідачів.

На жаль, наші тексти записані на магнітофонну плівку, тому схарактеризувати оведінку діалектоносіїв не можемо, отже, ремарки здебільшого стосуються голосу еспондентів.

Деякі зауваження до використаної транскрипції:

- 1) нечітка вимова голосних звуків (наближення) передана так: хо^ʲдила, ме^mн'і;
- 2) дифтонгічна вимова: по'й'єсхал'і, ни^eд'л'єл', с'ї^eйати;
- 3) лише декілька разів трапилися звуки [ы] та [ү] (у переднього ряду), для яких використані вказані графеми;
- 4) палаталізованість приголосних позначена знаком ' : ни^eд'іл'у; надзвичайно м'яка вимова – " (к'с"онжек);
- 5) напівпалаталізованість позначена знаком апострофа ' : так'і в'іл'ік'і;
- 6) нечітке закінчення слів передано так: о'гул'нику^ʲ; так само ледве чутний звук – вис'є^mл'ен'і;
- 7) часткове оглушення чи одзвінчення приголосних – тож^што, йак'бі ;
- 8) подовження приголосних позначено двокрапкою: с:н'ла, ш:л'убу;
- 9) довга вимова голосного у кінці слова – но: ;
- 10) розтягнута вимова у середині слова – бу:у'ло;
- 11) слова, що вимовлені нероздільно, об'єднуємо горизонтальною дужкою: не_перепи|вал'і; ни_бу'ло.

Do transkrypcji fonetycznej wykorzystano zwykłą czcionkę, natomiast uwagi umieszczono w nawiasach okrągłych, pytania umieszczone zostały w nawiasach kwadratowych kursywą. Krótka pauza oznaczona jest jedną ukośną linią - /, dłuższa dwoma - //, a bardzo długa i zakończeniowa wypowiedzi trzema - ///; przerwanie wypowiedzi i niepełna wypowiedź zaznaczamy trzema kropkami (ни хати нічо...; то на мел'а... / на мел'ут; до йо...); opuszczenie tekstu zaznaczamy poprzez [...].

Jednocześnie proponujemy transliterację tych tekstów przy pomocy współczesnej grafii ukraińskiej z maksymalnym zachowaniem cech gwarowych (wyraźne dyftongi przekazujemy przy pomocy specjalnych znaków, jak np. w tekstach czasopisma „Над Бугом і Нарвою”, a zbliżenie dźwięku jednego do drugiego jedną literą).

Na załączonej płycie zamieszczamy krótkie przykłady wypowiedzi mieszkańców prawie wszystkich wsi (tych wypowiedzi przeważnie nie ma w tekście; takie rozwiązanie okazało się przydatne przede wszystkim w przypadku nagranych pieśni).

Gwary podlaskie: ukraińskie czy białoruskie?

Zdawałoby się, że ten problem nie podlega dyskusji: jeżeli przeważają cechy fonetyczne charakterystyczne dla języka ukraińskiego to przyjmujemy, że jest to gwara ukraińska, a jeżeli białoruskie to jest to gwara białoruska. Jednak bywa, że badacz bierze pod uwagę jakąś jedną cechę fonetyczną gwary i bezapelacyjnie stwierdza do jakiego języka ta gwara należy. Właśnie tak jest w przypadku ukraińskich gwar Podlasia, które przez część białoruskich i polskich językoznawców są zaliczane do gwar białoruskich tylko dlatego, że w czasownikach czasu przeszłego liczby mnogiej w wygłosie mamy *-li*, a nie *-ły*, jak to ma miejsce w innych gwarach ukraińskich. Prof. Michał Sajewicz zaznacza: „sam fakt, że wymienione gwary mają miękką lub półmiękką wymowę spółgłosek przed *i* jest, jak się wydaje, kryterium niewystarczającym” [Sajewicz, 102], bo „Z dotychczasowych opracowań dotyczących gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny wynika, iż autorzy stosują niejednolite kryteria ich klasyfikacji. Mankament niektórych opracowań jest brak obiektywności, wykorzystywanie argumentów nienaukowych, ignorowanie dotychczasowego dorobku w zakresie dialektologii i historii (np. *Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*), a także wyciąganie pochopnych wniosków” [Sajewicz, 100].

Zwróćmy uwagę, że ten, jak pokazują sami respondenci, miękki język, czyli, zwłaszcza wymowa *-l'i*, zapewne był przyczyną innego zjawiska fonetycznego – zamiennego stwardnienia niektórych przedniojęzykowych, por. formy słów z gwary wsi Dasze, gmina Kleszczele, powiat Hajnówka тоди ‘тоді’, тико ‘тільки’, нарешти ‘нарешті’, диўчина, ни ‘ні’, ніж ‘ніж’, в нидил’у ‘дил’ат, зни’має i in..

Warto przy analizie języka Podlasian zwrócić uwagę na następujące cechy charakterystyczne tych dwóch języków wschodniosłowiańskich:

Język białoruski

- 1) akanie (wymowa nieakcentowanego *o* jak *a*): вада, ма’йа, мала’ко;
- 2) ciekanie (wymowa *t’* jak *c’*): мац’і, п’іц’, ста’йац’;
- 3) dziekanie (wymowa *d’* jak *dz’*): ха’з’іц’, см’ер’з’іц’;
- 4) zachowanie dawnego *i*, przed którym znajdują się spółgłoski miękkie: л’іна, л’іц’, брал’і;
- 5) zachowanie miękkości spółgłosek przed *e*: с’ем, ц’ен’;
- 6) jakanie (przejście po spółgłoskach miękkich *e* w *a* w sylabach akcentowanych w wygłosie): б’а’поза;

Для фонетичної транскрипції використано звичайний шрифт, а для ремарок, які подані в круглих дужках, та для запитань, що в квадратних дужках, – курсив. Коротка пауза позначена однією скісною лінією – /, довша двома – //, а дуже довга та закінчення розповіді трьома – ///; обірваність та неповна вимова слова позначені трьома крапками (ни ¹хати ни¹чо...; то на¹мел'а... / на¹мел'ут; до¹йо...); пропуск частини тексту позначено так [...].

Паралельно пропонуємо транслітерацію цих текстів засобами сучасної української графіки при максимальному збереженні говіркових відмінностей (чіткі дифтонги передаємо спеціальними знаками, як це у текстах часопису “Над Бугом і Нарвою”, а наближення звучання одного звуку до іншого – однією буквою, що відповідає основному вияву).

На доданому диску короткі зразки мовлення жителів майже усіх представлених населених пунктів (здебільшого ці розповіді у текстовій частині відсутні; особливо таке звучання було необхідне для записаних пісень).

Українські чи білоруські говірки Підляшшя?

Здавалося б, це питання не повинно викликати дискусію: якщо переважають фонетичні риси, характерні для української мови, – то й говірка українська, а якщо білоруські, то й говірка білоруська. Однак буває, що дослідник бере до уваги якусь одну фонетичну особливість говірки і безапеляційно стверджує, до якої мови вона належить. Саме так сталося з підляськими українськими говірками, яких деякі білоруські і польські мовознавці зараховують до білоруських лише на тій підставі, що у дієсловах минулого часу в множині фіналь звучить як -л'і, а не -ли, як в інших українських говірках. Проф. М.Сасвич зауважує: “Сам факт, що ці говірки мають м'яку або пом'якшену вимову приголосних перед і, є, на нашу думку, недостатнім критерієм” [Sajewicz, 102], бо “з дотеперішніх досліджень, які стосуються східнослов'янських говірок Білосточчини, виникає, що автори застосовують неоднакові критерії для їх класифікації. Недоліком деяких досліджень є відсутність об'єктивності, використання ненаукових аргументів, ігнорування дотеперішнього доробку в галузі діалектології та історії (напр. “Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny”), а також використання поспішних висновків” [Sajewicz, 100].

Зауважимо, що ця, як указують самі респонденти, м'яка мова, тобто, зокрема, вимова -л'і, очевидно, і була причиною іншого фонетичного явища – замінного ствердіння деяких передньоязыкових, пор. форми слів із говірки с. Даші, гміна Клішчелі, повіт Гайнівка: то¹ди ‘тоді’, тико ‘тільки’, на¹решти ‘нарешті’, ди¹учина, ни ‘ні’, ніж спол. ‘ніж’, в ни¹дил'у ‘дил'ат, зни¹майма та ін.

Отже, варто при аналізі мовлення підляшуків звернути увагу на такі характерні риси цих двох східнослов'янських мов:

Білоруська мова:

- 1) акання (вимова ненаголошеного о як а): ва¹да, ма¹йа, ма¹ла¹ко;
- 2) цекання (вимова т' як ц'): ма¹ц'і, п'і¹ц', ста¹йа¹ц';
- 3) дзекання (вимова д' як з'): ха¹з'і¹ц', см'ер¹з'і¹ц';
- 4) збереження давнього і, перед яким приголосні м'які: л'і¹па, л'і¹ц', б'ра¹л'і;
- 5) збереження м'якості приголосних перед е: с'ем, ц'ен';
- 6) “якання” (перехід після м'яких приголосних е в а у переднаголошених складах): б'а¹роза.

проглядывают и особенности малорусской речи, но в очень слабой степени: е иногда = э, изредка у на месте о, сильного аканья нет, после в приходилось слышать ј перед

- 7) е на miejscu dawnego ѣ: л'ес, сн'ег;
- 8) brak alternacji о w sylabach otwartych z і (w gwarach z и, у i dyftongami) w zamkniętych: кот, кон', стол;
- 9) twarde końcowe ц: пал'ец.

Jezyk ukraiński

- 1) brak akana (nieakcentowane о wymawia się wyraźnie, tylko w sylabie przed akcentem о może zbliżać się do у sylabą akcentowaną z у; w gwarach takie zbliżenie może wystąpić przed każdą samogłoską akcentowaną): ко^ужух, зо^узул'а, мо^уло^уко;
- 2) brak ciekania (w miejscu т'): ро^бит', хо^дит', т'ітка;
- 3) brak dziekania (w miejscu д'): л'іти, л'ірка;
- 4) połączenie dawnych и (=і) i ы we współczesnym języku ukraińskim w и, przed którym znajdują się spółgłoski twarde: липа, ко^лис', л^лити, бра^ли;
- 5) depalatalizacja spółgłosek przed е: дере^во, ден';
- 6) samogłoska і na miejscu dawnego ѣ: л'іс, сн'іг, л'іто;
- 7) zmiana о i е w sylabach otwartych z і w zamkniętych: сто^ла – ст'іл, ко^та – к'іт, ко^н'а – к'ін';
- 8) miękkie końcowe ц' (w gwarach, szczególnie środkowopoleskich może być wymawiane twardo): хло^пец', пале^ц'.

Te języki różnią się również innymi cechami fonetycznymi, ale naszym zdaniem, wyżej wymienione należą do najważniejszych. Tu znowu powołamy się na badacza gwar białoruskich prof. M. Sajewicza: „Wiadomo bowiem, że takie cechy jak dziekanie, ciekanie, akanie, czy też zmięszanie spółgłosek przed е, twarde с mają na pograniczu białorusko-ukraińskim większą „siłę białorutenizującą” niż szereg innych cech właściwych językowi białoruskiemu” [Sajewicz, 99].

Uważny czytelnik sam może dokonać analizy cech fonetycznych w przedstawionych tekstach i określić do jakiego języka należy dana gwar.

Należy zauważyć, że jedną z wielu cech gwar podlaskich jest wspólne z językiem białoruskim, zachowanie dawnego і, przed którym znajdują się spółgłoski miękkie. Są jednak gwary, w których ta samogłoska zachowała się tylko po л, por. podlaskie formy: хо^дили, хо^дил'і i хо^діл'і. Ale to dawne і charakterystyczne jest również dla języka rosyjskiego, polskiego, czeskiego, słowackiego i innych języków. Dlatego nie może to być argumentem decydującym o przynależności gwary właśnie do języka białoruskiego.

Według J. Karskiego i dziekanie, por. (podajemy w oryginale): “Говоры юга Псковской губернии и тип населения при беглом личном знакомстве произвели на меня впечатление великорусских говоров. Дзеканье в некоторых местах, действительно, наблюдается; но из-за него только считать речь белорусской я не решаюсь” [Карский, 437].

Przy okazji zacytujemy jeszcze słowa tego językoznawcy dotyczące gwar podlaskich: “В Заблудове уже нет того говора с дифтонгами, со звуком э, о котором сообщали в свое время Потебня и Колосов. Теперь в самом местечке мещане (не евреи) говорят либо чисто по-русски (что редко), либо по-польски. У тех и других

- 7) **е** на місці давнього **я**тя: л'ес, сн'ег;
- 8) відсутність чергування **о** у відкритих складах із **і** (в говірках з **и**, **у** та дифтонгами) у закритих: кот, кон', стол;
- 9) твердий кінцевий **ц**: пал'ец.

Українська мова:

- 1) відсутність акання (ненаголошений **о** вимовляється чітко, лише в переднаголошеному складі **о** може наближатися до **у** перед наголошеним складом з **у**; у говірках таке наближення може бути перед будь-яким наголошеним голосним): ко^ужух, зо^узул'а, мо^уло^уко;
- 2) відсутність цекання (на місці **т'**): ро^бит', хо^дит', т'ітка;
- 3) відсутність дзекання (на місці **д'**): д'іти, д'ірка;
- 4) злиття давніх **и** (=і) та **ы** в сучасному українському **и**, перед яким приголосні тверді: липа, ко^лис', лити, брали;
- 5) депалаталізація приголосних перед **е**: дерево, ден';
- 6) голосний **і** на місці давнього **я**тя: л'іс, сн'іг, л'іто;
- 7) чергування **о** та **е** у відкритих складах з **і** у закритих: стола – ст'іл, кота – к'іт, ко^н'а – к'ін';
- 8) м'який кінцевий **ц'** (у говірках, зокрема середньополіських, він може вимовлятися твердо): х'лопец', палец'.

Крім цих яскравих рис, українська і білоруська мови мають й інші фонетичні відмінності, та, на нашу думку, саме ці є визначальними. Тут знову пошлемося на дослідника білоруських говірок проф. М.Саєвича: “Відомо, що такі риси, як дзекання, цекання, акання чи також пом'якшення приголосних перед **е**, твердий **ц**, мають на білорусько-українському порубіжжі більшу “білорутенізуючу силу”, ніж ряд інших рис, уластивих білоруській мові” [Sajewicz, 99], але одна-єдина фонетична риса не може свідчити про приналежність говірки до якоїсь мови, – треба встановити переважаючі риси.

Отже, уважний читач сам може проаналізувати фонетичні особливості запропонованих текстів і встановити, до якої мови належить кожна говірка.

Зауважимо, що чи не єдина риса більшості підляських говірок, спільна з білоруською мовою, це збереження давнього **і**, перед яким приголосні м'які, але є говірки, у яких цей голосний збережений тільки після **л**, пор. такі уживані підляські форми: хо^дили, хо^дил'і і хо^діл'і. Але це давнє і характерне і для російської, і польської, і чеської, і словацької та ін. мов. Зрозуміло, що це не може бути аргументом у віднесенні говірки саме до білоруської мови.

Як, на думку Ю.Карського, і дзекання, пор. (подаємо в оригіналі): “Говоры юга Псковской губернии и тип населения при беглом личном знакомстве произвели на меня впечатление великорусских говоров. Дзеканье в некоторых местах, действительно, наблюдается; но из-за него только считает речь белорусской я не решаюсь” [Карский, 437].

При нагоді процитуємо ще слова цього мовознавця, що стосуються підляських говірок: “В Заблудове уже нет того говора с дифтонгами, со звуком **э**, о котором сообщали в свое время Потебня и Колосов. Теперь в самом местечке мешчане (не евреи) говорят либо чисто по-русски (что редко), либо по-польски. У тех и других

проглядывают и особенности малорусской речи, но в очень слабой степени: е иногда = э, изредка у на месте о, сильного аканья нет, после в приходилось слышать j перед о (вјоз). В окрестных деревнях еще дзekaют (гдзе). Дифтонгов не приходилось слышать. Южнее Заблудова (за р. Наревом) уже малорусская речь" [Карский, 437].

Synteza wielu badań historycznych i językowych Podlasia jest specjalny dodatek do czasopisma „Над Быром і Нарвою” historyka i pisarza J. Hawryluka „Kim jesteśmy [Hawryluk] (tam również jest podana literatura przedmiotu [Hawryluk 32]).

Tematyką proponowanych tekstów jest rodzina, zwyczaje i obrzędy, przekaz; oprócz tego, autor szukał odpowiedzi u mieszkańców Podlasia na pytanie w jakim języku mówią. Teksty mogą zainteresować nie tylko dialektologów, ale również etnografów, folklorystów i historyków.

Literatura

- Бідношя – Бідношя Ю. Етнолінгвістичні матеріали з Північного Підляшшя. – К., 2006. – 36 с.
- Бріцина, Головаха – Бріцина О., Головаха І. Прозовий фольклор села Плоске в Чернігівщині (тексти та розвідки). – К., 2004. – 575 с.
- Карский – Карский Е.Ф. К вопросу о границе белорусских говоров (По поводу статьи акад. А.И.Соболевского “О русских говорах вообще и белорусских говорах частности”) // Карский Е.Ф. Труды по белорусскому и другим славянским языкам. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – С. 435-440.
- Клімчук – Клімчук Ф.Д. Гаворкі Заходняга Палесся: Фанетычны нарыс. – Мінск: Навука і тэхніка, 1983. – 128 с.
- Лесів – Лесів М. Українські говірки в Польщі. – Варшава: Український архів, 1997. – 492 с.
- Приступа – Приступа П.І. Говірки Брюховицького району Львівської області. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – 135 с.
- Пшеспурська – Пшеспурська М. Надсянський говір. – Варшава, 1938. – 89 с.
- Białokozowicz – Białokozowicz B. Mikołaj Janczuk (1859-1921). – Olsztyn: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1996. – 250 s.
- Czyżewski, Warchoł – Czyżewski F., Warchoł S. Polskie i ukraińskie teksty gwarowe z wschodniej Lubelszczyzny. – Rozprawy Slawistyczne. 9. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1998. – 496 s.
- Hawryluk – Hawryluk J. “Chto my je?” Jaka jest nasza mowa i historia? (Specjalny dodatek do numeru 3/2005 “Над Быром і Нарвою”). – Bielsk Podlaski, 2005. – 32 s.
- Kuraszkiewicz – Kuraszkiewicz W. Zarys dialektologii wschodniosłowiańskiej z wyborem tekstów gwarowych. – Wydanie drugie zmienione i rozszerzone. – Warszawa: PAN, 1963. – 167 s. + VI map.
- Sajewicz – Sajewicz M. O białorusko-ukraińskiej granicy językowej na Białostocczyźnie. Ze studiów nad gwarami wschodniosłowiańskimi w Polsce. – Rozprawy Slawistyczne. 12. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1997. – S. 91-107.
- Teksty – Teksty gwarowe z Białostocczyzny z komentarzem językowym / Praca zbiorowa pod red. A. Obrębskiej-Jabłońskiej. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1972. – 225 s.

проглядывают и особенности малорусской речи, но в очень слабой степени: е иногда = э, изредка у на месте о, сильного аканья нет, после в приходилось слышать ј перед о (вјоз). В окрестных деревнях еще дзekaют (гдзе). Дифтонгов не приходилось слышать. Южнее Заблудова (за р. Наревом) уже малорусская речь" [Карский, 437].

Синтезом багатьох досліджень про історію та мову підляшан є спеціальний додаток до часопису "Над Бугом і Нарвою" історика та письменника Ю.Гаврилюка "Chto my je" [Hawryluk]; (там і література з цих питань [Hawryluk, 32]).

Тематика пропонованих текстів – це розповіді про сім'ю, звичаї та обряди, про те, що й досі болить (пор. повідомлення респондентів з південного Підляшшя про виселення), перекази і бувальщини; крім цього, автор шукав відповіді у самих підляшуків, якою мовою вони говорять. Отже, тексти можуть зацікавити не тільки діалектологів, а й етнографів, фольклористів, істориків.

Література

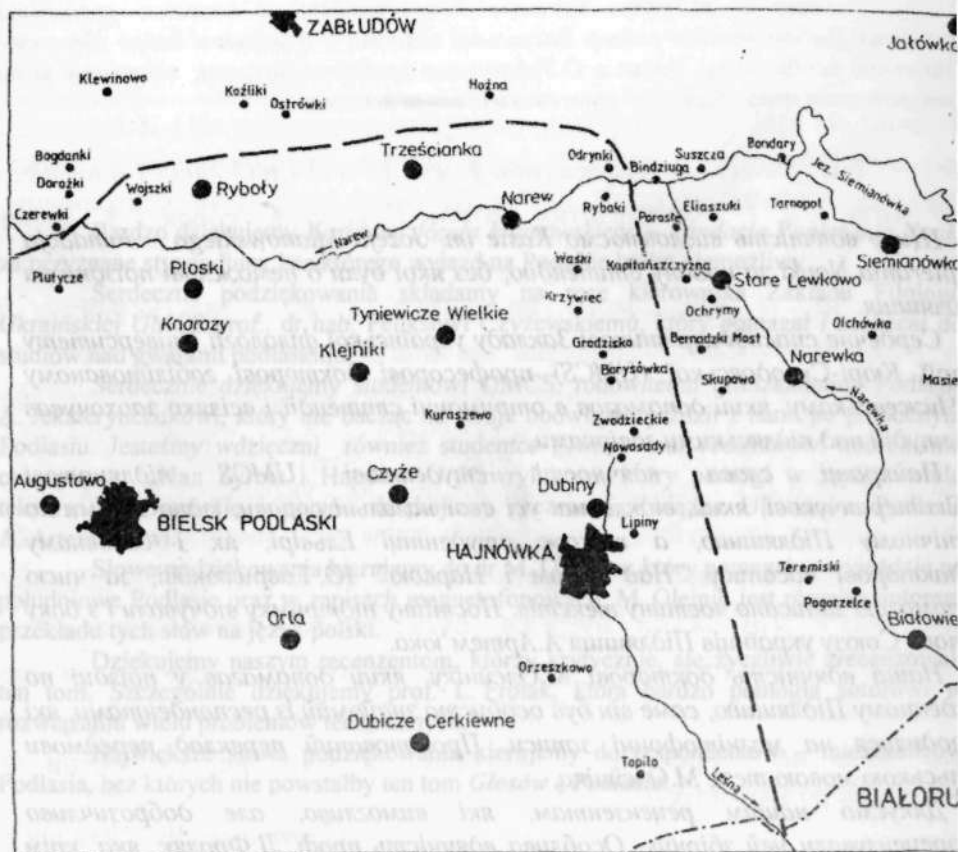
- Бідношя – Бідношя Ю. Етнолінгвістичні матеріали з Північного Підляшшя. – К., 2006. – 36 с.
- Бріщина, Головаха – Бріщина О., Головаха І. Прозовий фольклор села Плоске на Чернігівщині (тексти та розвідки). – К., 2004. – 575 с.
- Карский – Карский Е.Ф. К вопросу о границе белорусских говоров (По поводу статьи акад. А.И.Соболевского "О русских говорах вообще и белорусских говорах в частности") // Карский Е.Ф. Труды по белорусскому и другим славянским языкам. – М.: Изд-тво АН СССР, 1962. – С. 435-440.
- Клімчук – Клімчук Ф.Д. Гаворкі Заходняга Палесся: Фанетычны нарыс. – Мінск: Навука і тэхніка, 1983. – 128 с.
- Лесів – Лесів М. Українські говірки в Польщі. – Варшава: Український архів, 1997. – 492 с.
- Приступа – Приступа П.І. Говірки Брюховицького району Львівської області. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – 135 с.
- Пшєпюрська – Пшєпюрська М. Надсянський говір. – Варшава, 1938. – 89 с.
- Białokozowicz – Białokozowicz B. Mikołaj Janczuk (1859-1921). – Olsztyn: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1996. – 250 s.
- Czyżewski, Warchoł – Czyżewski F., Warchoł S. Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny. – Rozprawy Slawistyczne. 9. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1998. – 496 s.
- Hawryluk – Hawryluk J. "Chto my je?" Jaka jest nasza mowa i historia? (Specjalny dodatek do numeru 3/2005 "Над Бугом і Нарвою"). – Bielsk Podlaski, 2005. – 32 с.
- Kuraszkiewicz – Kuraszkiewicz W. Zarys dialektologii wschodniosłowiańskiej z wyborem tekstów gwarowych. – Wydanie drugie zmienione i rozszerzone. – Warszawa: PAN, 1963. – 167 s. + VI map.
- Sajewicz – Sajewicz M. O białorusko-ukraińskiej granicy językowej na Białostocczyźnie // Ze studiów nad gwarami wschodniosłowiańskimi w Polsce. – Rozprawy Slawistyczne. 12. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1997. – S.91-107.
- Teksty – Teksty gwarowe z Białostocczyzny z komentarzem językowym / Praca zbiorowa pod red. A.Obrębskiej-Jabłońskiej. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1972. – 225 s.

Spis wsi w których przeprowadzono zapisy

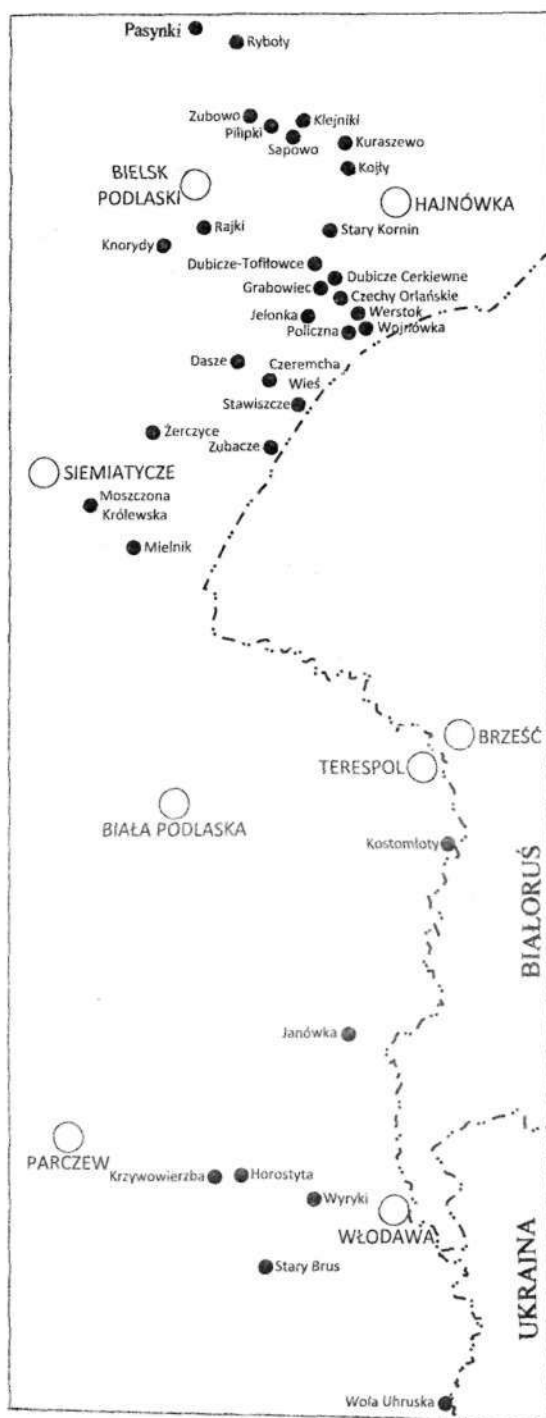
- I. Wola Uhruska, gmina Wola Uhruska, powiat Włodawa, województwo lubelskie
- II. Stary Brus, gmina Stary Brus, powiat Włodawa, województwo lubelskie
- III. Wyrki, gmina Wyrki-Połód, powiat Włodawa, województwo lubelskie
- IV. Horostyta, gmina Wyrki-Połód, powiat Włodawa, województwo lubelskie
- V. Krzywowierzba, gmina Wyrki-Połód, powiat Włodawa, województwo lubelskie
- VI. Janówka, gmina Sławatycze, powiat Włodawa, województwo lubelskie
- VII. Kostomłoty, gmina Kodeń, województwo lubelskie
- VIII. Mielnik, gmina Mielnik, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie
- IX. Moszczona Królewska, gmina Mielnik, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie
- X. Zubacze, gmina Czeremcha, województwo podlaskie
- XI. Żerczyce, gmina Nurzec, powiat Siemiatycze, województwo podlaskie
- XII. Stawiszcz, gmina Czeremcha, województwo podlaskie
- XIII. Czeremcha-Wieś, gmina Czeremcha, województwo podlaskie
- XIV. Dasze, gmina Kleszczele, powiat Hajnówka, województwo podlaskie
- XV. Policzna, gmina Kleszczele, powiat Hajnówka, województwo podlaskie
- XVI. Wojnówka, gmina Dubicze Cerkiewne, powiat Hajnówka, województwo podlaskie
- XVII. Werstok, gmina Dubicze Cerkiewne, powiat Hajnówka, województwo podlaskie
- XVIII. Jelonka, gmina Dubicze Cerkiewne, powiat Hajnówka, województwo podlaskie
- XIX. Czechy Orłańskie, gmina Dubicze Cerkiewne, powiat Hajnówka, województwo podlaskie
- XX. Grabowiec, gmina Dubicze Cerkiewne, powiat Hajnówka, województwo podlaskie
- XXI. Witowo, gmina Dubicze Cerkiewne, powiat Hajnówka, województwo podlaskie
- XXII. Dubicze Cerkiewne, gmina Dubicze Cerkiewne, powiat Hajnówka, województwo podlaskie
- XXIII. Dubicze-Tofiłowce, gmina Dubicze Cerkiewne, powiat Hajnówka, województwo podlaskie
- XXIV. Stary Kornin, gmina Dubicze Cerkiewne, powiat Hajnówka, województwo podlaskie
- XXV. Knorydy, gmina Bielsk Podlaski, powiat Bielsk Podlaski, województwo podlaskie
- XXVI. Rajki, gmina Bielsk Podlaski, powiat Bielsk Podlaski, województwo podlaskie
- XXVII. Widowo, gmina Bielsk Podlaski, powiat Bielsk Podlaski, województwo podlaskie
- XXVIII. Kołty, gmina Czyże, powiat Bielsk Podlaski, województwo podlaskie
- XXIX. Kuraszewo, gmina Czyże, powiat Bielsk Podlaski, województwo podlaskie
- XXX. Sapowo, gmina Czyże, powiat Bielsk Podlaski, województwo podlaskie
- XXXI. Klejniki, gmina Bielsk Podlaski, powiat Bielsk Podlaski, województwo podlaskie
- XXXII. Pilipki, gmina Bielsk Podlaski, powiat Bielsk Podlaski, województwo podlaskie
- XXXIII. Zubowo, gmina Bielsk Podlaski, powiat Bielsk Podlaski, województwo podlaskie
- XXXIV. Ryboły, gmina Zabłudów, powiat Białystok, województwo podlaskie
- XXXV. Pasyńki, gmina Zabłudów, powiat Białystok, województwo podlaskie

**Список населених пунктів,
у яких зроблені записи**

- I. Воля-Угриська, гміна Воля-Угриська, повіт Влодава, Люблінське воєводство
- II. Старий Брус, гміна Старий Брус, повіт Влодава, Люблінське воєводство
- III. Вирикі, гміна Вирикі-Полуд, повіт Влодава, Люблінське воєводство
- IV. Горостита, гміна Вирикі-Полуд, повіт Влодава, Люблінське воєводство
- V. Кривоверба, гміна Вирикі-Полуд, повіт Влодава, Люблінське воєводство
- VI. Янівка, гміна Словатичі, повіт Влодава, Люблінське воєводство
- VII. Костомлоти, гміна Кодень, Люблінське воєводство
- VIII. Мельник, гміна Мельник, повіт Сем'ятичі, Підляське воєводство
- IX. Мощона-Крулевська, гміна Мельник, повіт Сем'ятичі, Підляське воєводство
- X. Зубачі, гміна Черемха, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XI. Жирчичі, гміна Нурець, повіт Сем'ятичі, Підляське воєводство
- XII. Ставище, гміна Черемха, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XIII. Черемха-Село, гміна Черемха, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XIV. Даші, гміна Кліщелі, повіт Гайнівка, Підляське воєводство
- XV. Полічна, гміна Кліщелі, повіт Гайнівка, Підляське воєводство
- XVI. Войнівка, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство
- XVII. Версток, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство
- XVIII. Єльонка, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство
- XIX. Чехи-Орлянські, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство
- XX. Грабовець, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство
- XXI. Вітово, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство
- XXII. Дубичі-Церковні, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство
- XXIII. Дубичі-Гофіловці, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство
- XXIV. Старий Корнін, гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка, Підляське воєводство
- XXV. Кнориди, гміна Більськ-Підляський, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XXVI. Райки, гміна Більськ-Підляський, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XXVII. Відово, гміна Більськ-Підляський, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XXVIII. Койли, гміна Чижі, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XXIX. Курашево, гміна Чижі, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XXX. Сапово, гміна Чижі, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XXXI. Клейники, гміна Більськ-Підляський, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XXXII. Пилипки, гміна Більськ-Підляський, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XXXIII. Зубово, гміна Більськ-Підляський, повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
- XXXIV. Риболи, гміна Заблудів, повіт Білосток, Підляське воєводство
- XXXV. Пасинки, гміна Заблудів, повіт Білосток, Підляське воєводство

Українсько-білоруська мовна межа на Підляшші
 (Sajewicz M. O białorusko-ukraińskiej granicy językowej na Białostocczyźnie // Ze studiów nad gwarami wschodniosłowiańskimi w Polsce. – Rozprawy Slawistyczne. 12. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1997. – S. 106)

Карта-схема обстежених населених пунктів

Bardzo dziękujemy *Kasie im. Józefa Mianowskiego – Fundacja Popierania Nauki* za przyznane stypendium, bez którego wyjazd na Podlasie byłby niemożliwy.

Serdeczne podziękowania składamy na ręce kierownika Zakładu Filologii Ukrainńskiej UMCS prof. dr hab. Feliksowi Czyżewskiemu, który pomagał i zachęcał do studiów nad gwarami podlaskimi.

Serdecznie dziękujemy studentowi UMCS, rodowitemu mieszkańcowi Podlasia A. Jekaterynczukowi, który nie bacząc na swoje obowiązki, jeździł z nami po północnym Podlasiu. Jesteśmy wdzięczni również studentce Elwirze oraz redaktorowi naczelnemu czasopisma „Над Быром і Навою” J. Hawrylukowi, który pomógł w zapisie wielu tekstów. Za wsparcie i pomoc dziękujemy prezesowi Związku Ukraińców Podlasia A. Artemiukowi.

Słowa podziękowania kierujemy do dr M. Olejnika, który pomagał w wyjeździe na południowe Podlasie oraz w zapisach magnetofonowych. M. Olejnik jest również autorem przekładu tych słów na język polski.

Dziękujemy naszym recenzentom, którzy krytycznie, ale życzliwie zrecenzowali ten tom. Szczególnie dziękujemy prof. L. Frolak, która bardzo pomogła autorowi w rozwiązaniu wielu problemów technicznych.

Największe słowa podziękowania kierujemy do respondentów – mieszkańców Podlasia, bez których nie powstałby ten tom *Głosów z Podlasia*.

Щиру вдячність висловлюємо *Kasie im. Józefa Mianowskiego – Fundacja Popierania Nauki* за надану стипендію, без якої були б неможливі поїздки на Підляшшя.

Сердечне спасибі керівникові Закладу української філології Університету Марії Кюрі-Скłodовської (UMCS) професорові докторові габілітованому Ф. Чижевському, який допомагав в отриманні стипендії і всіляко заохочував до студій над підляськими говірками.

Найкращі слова вдячності студентові UMCS підляшчукові А. Єскатеринчукові, який, відклавши усі свої нагальні справи, їздив з нами по північному Підляшшю, а також студентці Ельвірі, як і головному редакторові часопису "Над Бугом і Нарвою" Ю. Гаврилюкові, за чисю допомогою записано частину текстів. Постійну підтримку відчували і з боку Голови Союзу українців Підляшшя А. Артем'юка.

Наша вдячність докторові М. Олсініку, який допомагав у поїзді по південному Підляшшю, саме він був особисто знайомий із респондентами, які погодилися на магнітофонні записи. Пропонований переклад передмови польською мовою теж М. Олсініка.

Дякуємо нашим рецензентам, які вимогливо, але доброзичливо прорецензували цей збірник. Особлива вдячність проф. Л. Фроляк, яка, крім усього іншого, багато допомогла авторові у поладженні різних комп'ютерних проблем.

А найпакіші слова вдячності нашим респондентам-підляшчукам, без розповідей яких і не було б цих *Голосів із Підляшшя*.

**I. Wola Uhruska, gmina Wola Uhruska, powiat Włodawa,
województwo lubelskie**

1.1. [Чи всі місцеві живуть у селі?] Не! Не! Не! Не, не-е. Живе, е-е, з рузмаїтих сторон. Колі в сорок... в сорок п'ятум ро повивóзили, як то була акція "Вісла", на Україну, багáто є, вже зàр не живуть, е-е, на Україні. В Рожищенськiм районі там мали сім'ю. дáльше, і тут, так що, є, із-за Бúга багáто людéй, – така була вим'я. От і так із-за Бúга. Ну і пóтім із сéлей тоді. В нас в силі то сорок п'я родін, є, зостáло вівезени до... на Україну. Сорок п'ять родін. Ну тую... тую... тії хаті, всьо господáрство трéба комóсь булó, є-загосподарувáти. Ну на їх місце такі, що десь здалéка, з дрóгих сел, і з-за Бúга. Багáто, багáто тих поля... полякú, като́лики із-за Бúга, багáто. І так пóтім що поверну́лися, котóри, знáчить, забра́ли. А багáт багáто хатів є вже вони не зберéжени, ви́їхали, а хаті не зберéжен багáто є розóбраних.

(Тренко Марія, 1934 р.н.)

1.2. Грибú бáрдзо я люблю, і худíла, а зáраз вже давнó ходíла, але й... Я бра́ла грибú правдúвис, рос... Бра́ла маслюкú, бра́ ку́жакé, то такі́ чорвóний, висóкий, голóвка червóная. Пóтім, и-áсиньюю, е-е-е, тії... тим... зеленкú, опéньки. Зеленкé такі́, во зельон... зелéная така́я, то трéба багáто клопу́вати. Я, напри́мір, тéплюю вудóю пёрши рас сполу́щу, пóтім тако́ю літнюю водо́ю заліва́ і-і тими п'юрками зи спóду а навéрх ча́пкою. І так дún на дрóгий,

І. Воля-Угруська, гміна Воля-Угруська, повіт Влодава,

Люблінське воєводство

Записи 09.05.2003 р.

Розмову із М.Трепко записано в присутності її чоловіка, уродженця с. Олеськ Любомльського району Волинської області; у її мовленні добре збережені діалектні особливості. Запис з О.Урбанською зроблено наодинці; відчутний вплив літературної мови, діалектні риси виявлені менш яскраво.

1.1. [Чи всі місцеві живуть у селі?] / н'е! / н'е! / н'е! / н'е / н'е: / ту жи'ве / е: / з_рузмай'ітих сто'рон // коли в_сорок / в_сорок п'йатум роц'і / пови'возили йак_то була 'акц'ія в'ісла / на_україну / ба'гато йе // вже 'зараз не_живут' / е: / на_україні // в_рожиш'чен'с'к'ім райо'ні там 'мали с'ім'ю // і_дал'ше / і тут / так_ш'чо / е / із:а_бу'га ба'гато л'удей // та'ка була вим'яна // от і_так із:а_бу'га / ну і_пот'ім із_селеї то'д'і // в_нас в_си'л'і то 'сорок п'йат' ро'ди'н // е / зостало 'вивезени до / на_україну / 'сорок п'йат' ро'ди'н // ну_а_туйу / 'туйу / 'тийі хати вс'о господа'рство т'реба ко'мус' бу'ло / е: / загоспода'рувати // ну на_йіх 'м'ісце та'к'ійі ш'чо дес' зда'л'ека / з_д'руг'іх сел / ну і з:а_бу'га / ба'гато // ба'гато тих пол'а... / пол'аки' / като'л'іки і з:а_бу'га // йе ба'гато // і_так 'пот'ім шо повер'нулис'а ко'тори з'начит' заб'рали // а_ба'гато / ба'гато ха'тив йе вже во'ни не_збережени // 'вийіхали / а_ха'ти не_збережени // ба'гато йе ро'зобраних //

(Трепко Марія, 1934 р.н.)

1.2. / гри'би 'барзо йа л'уб'л'у / і_ху'дила / а_зараз вже дав'но не_хо'дила / але_ї // йа б'рала гри'би' прав'дивийе / рос... // б'рала мас'л'уки' / б'рала кужа'к'е / то_та'к'ійі чер'воний / ви'соки' / го'ловка чер'вона'я // 'пот'ім / и: / 'асин'ойу / е: / 'тийі / тим // зе'л'енки / зе'л'ен'ки' // о'пен'ки' / зе'л'ен'ке / та'ки'йі во'на зе'л'он... / зе'л'ена'я та'ка'я // то_т'реба ба'гато кло'пувати // йа / напри'м'ір / то 'теплойу вуд'ойу 'перши рас спо'луш'чу / 'пот'ім та'койу л'іт'н'у'ойу во'дойу зал'івайу і: / 'тими п'йурками зи_с'поду а на'верх 'чапко'йу / і_так 'дин на_д'ругий /

дин на дру́гий. Через ніч побудуть, а потім кáжду удну́ усóбно трéба. Є, є робо́ти! Є. Куженóшки, кúрки назива́ють, кúркі, то́же збира́ли, то́же.

[Що робили з грибами?] Мариновáли, ча́сом до зúпи кúдали чи сма́жили. Грибу́ суши́ли. Так. Але кúрк'і не, а грибу́ суши́ли. Куза́к той чирво́ни. Ба́пка, ба́пка то така́ вона́ сúвая є, така́, е-е, сúва на тим, то́нкім тим... Мо́же й нішпа, тúко вже куза́к то ма́є чирво́ну, то́с, голо́вку, а вона́ ма́є така́ю гіншу голо́вку.

(Тре́нко Ма́рія)

1.3. [Як на Трі́йцю пасли корови?] Ну як пасту́х, я ше як була́ ма́лая, пас... па́сли ми корову́, то хло́пці робі́ли такі́ винку́ на корóви, з бирéзини робі́ли. Й якóсь, я ни зна́ю, як вону́ робі́ли так, то ви́роблювали тúлько тако́є óчко. І такі́ вінóк хоро́ший пристро́ять. Корову́ йдуть дудóму, то за́вше хтось, там чия́ коро́ва є, то шось йо́му дав за те́. [...] Бага́то куро́в ни було́, бо пше́цєж колхо́зув в нас не було́, то ка́жди мав свую́ коро́ву, і ка́жди свую́ пас. Там і хло́пці ци там в коле́йци па́сли, то хло́пци робі́ли так. [Був за це мого́рич?] Де там ді́тям мого́рич! Цукéрки, ше й па́ру злóти дава́ли.

(Тре́нко Ма́рія)

1.4. [Де ви мали́ми купа́лися?] А є! є! така́ вода́. [У Буг не пу́стять, бо кордо́н?] А є Бужі́сько тако́є. Ко́лись шо, ко́лись був Буг, а поті́м зробі́в собі́ дру́ге корі́то. І то така́ рі́чка зоста́ла. Ді́ти купа́ються. Чі́ста вода́, чі́ста вода́.

(Тре́нко Ма́рія)

1.5. Якщо́ хóдить о рилі́гію, то в нас тúта в це́ркві, а косьцьо́ла ни було́ в Во́лі-Угру́ській. Це́рква в Угру́ську. То є в Угру́ську, і то дúже голо́вна це́рква, то́му що пе́рше биску́пство то було́ ту в Угру́ську. В ти́щу дві́ста п'я́тому ро́ци вже тут, е-е, було́, е-е, биску́пство, і стиль то́піру такі́ дань мі́хале́цкі ксьо́нжа

дин на другий через нич побудут' / а потім кажду удну усобно треба // йе / йе роботи! // йе /// куже ноушки / курки називайут' / куркі^е // тоже збирали / тоже ///

[Що робили з грибами?] / мариновали^е / часом до зупики^едали // чи смажили // гриби^е сушили / так / але куркі^е н'е // а гриби^е сушили // кузак тої чирвони / бапка / бапка то така вона сивайа йе // така / е : / сива на тим тонкім тим / може ї ниша / тико вже кузак то має чирвону / тойе / головку / а вона має такуйу гіншу головку ///

(Трепко Марія)

1.3. [Як на Трійцю пасли корови?] / ну йак пастух / йа ше йак була малайа / пас... / пасли ми^е корови^е / то хлопці роби^ели такі^{йі} винки / на корови / з бирезини роби^ели / ї / йакос" йа ни знайу йак вони робили так / то виробл'ували тилко такойе очко і такі^і вінок хороші / пристр'ойат' / корови^е їдут' дудому // то завше хтос" там чийа корова йе / то шос" йому дав зате // [...] / багато куров ни було / бо пшец'еж колхозу^в вна^с не" було / то кажди мав сву^йу корову / і кажди сву^йу пас // там / і хлопці ци там вко^ле^їци^і пасли / то хлопці роби^ели так // [Був за це могорич?] / де там дит'ам мого^рич! / цук'ерки^і / ше ї пару зло^ти давали ///

(Трепко Марія)

1.4. [Де ви малими купалися?] / а йе! / йе! / така вода / [У Буг не пустять, бо кордон?] / а йе бужис'ко такейе // колис' шо / колис' був буг^х / а потім зроби^ев соб'і друге кор^ито / і то така ричка зоста^ла / діти купайуц'а / чиста вода // чиста вода ///

(Трепко Марія)

1.5. / йакшчо ходит' о рил'іг'і^йу / то / вна^с тута вцерк^ві / а кос'ц'о^ла ни було вол'і угрус'к'і^й / церква вуг^рус'ку // то йе вуг^рус'ку і то дуже голов^на церква тому шчо / перше бискупство то було ту вуг^рус'ку // втишчу дв'іста пйа^тому роци вже тут / е : / було / е : / бискупство // і стил' топ'іру такі^й дан' міхал'е^цк'і кс'онжа

переніс з Угрúська до Холма, і отам на гірці (не знаю, чи ви були в Холмі?) на гірці то є, то була православна церква.

За Нимéччини, за німця ще то то́же православна, а вже по... сорок четвёртому році, то вже ту перейшло католицьку віру. [...]

Дуже в нас такóє свято ожидалось, и-и, Успéніє Бóжєй Матері, бо на́ша та церква є під патро́ном. Два́цять вóсьмого сéрпня. Ну в нас тепéр, ну ми обхóдимо пі́тнадцятого по новóму стілю. Ті́льки всі свята опхóдимо разóм с католицькіми, óпруч Пáсхи. А на Пáсху то вже часом є і п'ять ниді́ль пі́зніше на́ша, а часом так, що схóдиться разóм. Два ро́ки то́му разóм. [...]

В нас б́льше так зб́лижене бу́ло до поль... до польськóї. Слúхайте, в нас такá тради́ція, що і в православних, і в католицькіх у нас б́льше зб́лижено бу́ло, о. До... до по... до польськóї мóви на́ша та мóва та гва́ра б́льше – бу́лі, ході́лі. А в нас бу́ле, ходéлі. Отáк. В нас та тради́ція оту́ в Во́лі-Угрúськóї, я кажú, була́ пов'язана б́льше, бо за Влода́вою, там на Підля́сю, там вже б́льше воні́ і сьогóдні іна́че, я́кось воні́ то́с обра́дують. А в нас ту Во́ля-Угрúська, вонá ту під Холм підляга́ла, ну то я́кось так була́ зв'язана, богáто бу́ло, е, ту во́ля. А тóта полові́ну люде́й бу́ло православних, полові́ну католицькіх, так що як католицькі свята́ – православних за́прошують на... на... ну Ко́ляду, як вже православних свята́, то вже като́ликув, так що бу́ло вза́мно.

(Ольга Урбанська, 1927 р.н.)

1.6. [Якою мовою вам легше говорити?] Якою залéжить, с кі́м говорю́. Як я скі́мсь сво́їм такі́м, ну знаю́ він, то я по-сво́йому говорю́, бо мені́ я́кось такó... От з ба́тюшкою, ба́тюшка молоді́й, то він де́сь з Білостóччини, а він, я не знаю́, бо так ни смію́ його́ пита́ти, неда́вно він в нас тóта є, від ча́су, áле він напéвно говорі́ть, е, білорúською,

пе"рн"іс з_угрус'ка до^у хо^ул'ма / і о'там на г'ірц'і / не^н з'найу чи ви
були в_хол'м'і? // на_г'ірц'і то йе / то була православна церква ///

/ за німечини / за н'імц'а шче то_тоже православна // а вже
по... / в_сорок чет'вертому роц'і то_вже ту переїшло като^л'іцку в'іру
// [...]

/ дуже в_нас такоїе с'в'ато ожидалос' / и : ус'п'ен'іє бож'єї
ма'тер'і / бо на'ша та церква йе під па'троном // дваци'т' вос'мого
серп'на // ну в_нас те^нпер / ну / ми об^нходимо п'іг'нац'а'того по
но'вому с'тил'у // тил'ки / вс'ї с'ва'та оп'ходимо разом с_като^л'іцк'іми
/ опруч пасхи // а_на_пасху то вже // часом йе і п'ят' ни'д'іл'
п'із'ніше на'ша / а_часом так_шчо с'ходиц'а разом // два роки тому
разом /// [...]

/ в_нас б'іл'ше так зб'л'іжене було до_пол'... / до_пол'с'кої /
слухайте / в_нас така традиц'ія шчо і_в_православних
і_в_като^л'іцк'іх / у_нас б'іл'ше зб'л'іжено було / о / до ... / до по... /
до_пол'с'кої мови / на'ша та мова та г'вара б'іл'ше / бул'і ходил'і /
а_в_нас бул'є хо'дел'і / о'так // в_нас та традиц'ія о'ту в'ол'і
угрус'кої / йа ка'жу була пов'язана б'іл'ше / бо за_вло'давою / там
на п'ідл'ас'у / там вже б'іл'ше во'ни і_с'о'год'ні / і'начеї йако^с во'ни
тоїе обрадуйут' // а_в_нас ту вол'а угрус'ка / во'на ту п'ід холм
п'ідл'а'гала / ну то йако^с так була зв'язана бо'гато було / е / ту вол'а /
а_тута поло'вину л'у'деї було православних / поло'вину като^л'іцк'іх //
так_шчо йак като^л'іцк'і св'ята / православних запрошуйут' на... /
на... / ну кол'аду // йак вже православних св'ята / то вже като^л'ікув /
так_шчо то було взаїімно ///

(Ольга Урбанська, 1927 р.н.)

1.6. [Якою мовою вам легше говорити?] / йакою / зал'ежит'
с_к'ім гово'р'у // йак йа ск'імс' сво'йім так'ім / ну з'найу в'ін / то йа
по'с'во'йому гово'ру / бо ме^нні йако^с тако // от з_бат'ушкою //
бат'ушка молодий / то в'ін дес' з_б'іло'ст'очини / а в'ін / йа не_з'найу
/ бо так ни^с см'ійу його пи'с'ати / не^ндавно в'ін в_нас тута йе
в'ід_ча'су / але в'ін на'певно го'ворит' / е / б'іло'рус'кою /

білоруською мовою, а білоруська мова, вона від української велика різниця. І вони попросту теї білорус... бо я то ни одін батюшка був з Білосточчини, то є такїї, вміють по-українську, вміють. А той одін, той старший, що в нас є батюшка, то він по-українську нать старасться, бо Холм собі вважає, щоби весті мову по-українську, бо Холмщина переважно Україна, но. Але ту, с теї стороні, то в нас переважно з Білосточчини, з Білосточчини. Ну то там... Ну то той батюшка, що я говорю, він по-польську говорить отакó. Я до його по-свойóму, а він по-польську. Ну бо попросту він по-білоруському вже... є. Він по-українську ни вміє, йому тяжко гувуріти, а по-білоруську то він... Я то його розумію, але він по-польську. Але так нормальне.

[Скільки православних у селі?] То ви, то... Знайшло таких пов'язаних, але то знаїте, переважно люди, якби, щиро сказати, були після вуйні пересліджувані. Дехто буївся, дужо попереходило. Ту маю сусіда, сусід перше православні, а вонé-є зустріли вивезени на захід, – акція “Вісла”. Ну якось так їм с тими ми собі договорились, що той, хто зайняв їхню ту хату, католік, переписати змусив на нех. Вони вернулись під дарунком, що вони до косьцьóла типér хóдить.

[А вас не виселяли?] Нам то так сї вдалó. Я мала родіну в Холмськім повіті, а то був Волóдавський повіт, то як вивóзили ту, то ми там до Холмського, як там вивóзили, то ми вже на своé місце. А мій тато був такій, що нікому ни... Була добра людина. То ни булó такóе вивóзинне, я вам скажú, так як я знаю, то ни булó такóе – мусиш!

(Ольга Урбанська)

біло́рус'койу мо́войу / а біло́рус'ка мо́ва во́на в'ід украї́нсь'кої
 ве́лика ра́зни́ця // и во́ни по́просто те́йі біло́рус... / бо́ їа то
 ни_о́дин ба́тушка бу́в с_біло́сточи́ни / то́ їе та́к'ї́йі шчо в_м'ї́ют'
 поукра́їнсь'ку / в_м'ї́ют' / а то́ї / о́дин то́ї с'та́рши́й шчо в_нас їе
 ба́тушка / то в'ї́н поукра́їнсь'ку / на́т' ста́райце́'а / бо́ хо́лм со́б'ї
 в:а́жа́є / шчо́би ве́сти мо́ву поукра́їнсь'ку // бо́ хо́лмшчи́на
 пере́важно украї́на // но́ ал'е́ ту / с_те́йі сто́ро́ни то́ в_нас
 пере́важно з_біло́сточи́ни / з_біло́сточи́ни // ну то́ там... / ну то́ то́ї
 ба́тушка / шо́ їа го́во́р'у / в'ї́н по́полс'ку го́во́рит' о́тако́ / їа
 до_ї́ого по́сво́ймо́у / а в'ї́н по́полс'ку // ну бо́ по́просто в'ї́н
 поб'ело́рус'кому вже... / е // в'ї́н поукра́їнсь'ку ни_в_м'ї́є / їо́му
 т'а́ж'ко гу́в'ури́ти / а поб'іло́рус'ку то́ в'ї́н... // їа то́ їо́го ро́зум'ї́ю /
 ал'е́ в'ї́н по́полс'ку / ал'е́ та́к но́рмал'не́ !!!

[Скільки правосла́вних у се́лі?] / то́ ви / то... / з_на́йшло та́ких
 по́в'язани́х / ал'е́ то́ з_на́йі́те пере́важно л'у́ди їа́гби / шчи́ро ска́зати //
 бу́ли п'і́сл'а ву́їни пере́с'л'ї́зува́н'ї // дехто́ бу́їавс'а / дужо́
 по́пере́ходило // ту́ майу́ су́с'їда / су́с'їд пе́рше правосла́вн'ї / а во́не:
 зу́стали́ вивезе́ні на_за́х'їд // акц'ї́я в'ї́сла / ну їа́кос' так ї́їм
 с_ти́ми ми со́б'ї дого́во́рили́с' / шчо́ / то́ї хто за́п'ав ї́їх'ну ту́ хату́ /
 ка́тол'ї́к // пере́пи́сати з_му́сив на_не́х / во́ні́с' ве́рнули́с' п'ї́д
 да́рунком // шо́ во́ни до́ ко́с'ц'о́ла ти́пер'хо́дит' !!!

[А вас не виселя́ли?] / на́м то́ та́к с'ї́ вдало́ / їа́ ма́ла ро́ди́ну
 в_хо́лмс'к'ї́м по́в'ї́ті / а то́ бу́в во́лода́вс'кї́й по́в'ї́т // то́ їа́к ви́возили́
 ту́ / то́ ми́с' га́м до́ хо́лмс'кого́ // їа́к та́м ви́возили́ / то́ ми́ вже на
 сво́їє м'ї́сце / а м'ї́ тато́ бу́в та́к'ї́йі шчо́ н'ї́кому́ ни... / бу́ла до́бра
 л'у́ди́на // то́ ни_бу́ло та́ко́їє ви́вози́н'є / їа́ ва́м ска́жу / та́к їа́к їа́
 з_на́ю // то́ ни_бу́ло та́ко́їє / му́сиш' !!!

(Ольга Урбанська)

Записи 22.07.2003 року

1.7. Я сі називаю Оля Кірічук. Мій тато був Антон, то їй хресний, хресний, о. Ну и... В їх родині був найстарший прадід Саф, він пере... вже виїжджали, то він, е-і-і, ну не знаю, для чого, я добі пам'ятаю його, як він... як він помер. Його вже не пам'ятаю, похороні не була, но я знаю, де він похоронений, о. То мої дід було на крижові написане, дубови криж був, о. И моя мама, як ж то-о-о... Як ми не рас ходілисьми по цвинтарі, то каже: "Отут і похорониш ко́ло дя́тка Сафа́та". И я то́е запам'ята́лам, но-о, т мама вмерла, я мамі зроби́ла, татові зроби́ла по́мніки. Но а діда мо́гили корч... корча́ми позароста́ло. То я ду́маю собі: "Не, я свс Мо́ги́ла я зна́ла – мо́ї діду лежа́лі так ра́зом в е́дної мо́ги́лі, діт і мо́я, то та́та родичі. І я їм зроби́ла та́кий па́м'ятник. І ду́маю: "Зру собі, мо́я ма́ма за́вше про ді... про то́го ді́да Сафа́та спомина́ла. зроби́ю для то́го ді́да Сафа́та". И я зроби́ла та́ку ду́же га́рну мо́гилу. Но якбу́ при́хала, то я б не попо́стида́лапся, о. Ну бо то́го... Ду́т зроби́ю. Яко́сь мені Бо́г допо́міг, так і вже я зроби́ла. Я за́вше, як те́ то я за́вше сві́чку вставля́ю, і в гра́моту собі записала́м. И за́вше зда́ється нам, шо то́го... Спомина́е, спомина́ю и то́го ді́да Сафа́та.

(Ольга Урбанська, у дівоцтві Киричук, 1927 р.)

Записи 22.07.2003 року

1.7. / йа с'ї називайу 'ол'а / к'їр'ї'чук // м'її 'тато був ан'тон / то
 йїї' був х'ресній / х'ресній / о // ну_и... / в_їїх ро'дин'ї був
 наїстарший пра'д'їд' / са'фат // і_в'їн / пере... / вже вийїж'зали /
 то_в'їн /е:ї": / ну ни_з'найу дл'а 'чого / йа 'добре не_памйа'тайу
 й'ото йак в'їн... / йак в'їн по'мер // й'ого вже не_памйа'тайу / йа
 на_похорон'ї не_була // но йа з'найу / де в'їн похорон'аний // о / то
 мо'її д'ї'ди / и_було на кри'жов'ї на'писане // дубови криж був / о //
 и_мо'їа 'мама / йак жи'єла // то:... / йак ми'є не_рас хо'дилис'ми
 по_цвинта'ри'є / то 'каже / о'тут ме'не похорониш / коло 'д'ат'ка са'фата
 // и_йа 'тойе запамйа'талам / но: / то йак 'мама вмер'ла / йа 'мам'ї
 зроби'ла 'татов'ї зроби'ла 'помн'їки' // но_а_д'їда вже мо'гили корч... /
 кор'чами позаростало // то_йа 'думаю со'б'ї н'є / йа сво'їм 'д'їдом
 мо'гила йа з'нала // мо'її д'ї'ди ле'жал'ї так 'разом / в_їедно'її мо'гил'ї /
 д'їт і 'баба мо'їа // то 'тата роди'чи // і_йа йїм зроби'ла та'киї 'памйатник
 / і_думаю зруб'л'у со'б'ї / мо'їа 'мама 'завше про д'ї... / про 'того 'д'їда
 са'фата споми'нала / и_йа зроби'л'у дл'а 'того 'д'їда са'фата // и_йа
 зроби'ла та'ку 'дуже 'гарну мо'ги'єлу / о / но йа'гби'є при'їхала / то йа_п
 не_попопсти'далапс'а / о // ну бо 'того... / 'думаю зроби'л'у / йа'кос'ш'
 ме'н'ї бох допо'м'їх так і вже йа зроби'ла // йа 'завше йак 'того... / то йа
 'завше св'їч'ки' встав'ляйу / і_в_г'рамоту со'б'ї запи'салам / и_ї_завше
 йак зда'їец'а нам / шо 'того... // споми'найє // споми'найу и_ї_того 'д'їда
 са'фата ///

(Ольга Урбанська, у дівочстві Киричук, 1927 р.н.)

VI. Janówka, gmina Ślawatycze,
powiat Włodawa, województwo lubelskie

6.1. Ну колі яка там школа! То ш ходіла, але впирут такіі школи було? В мене не було батька, ми zostалися сиротами, треба було бідло пасти, а не до школи ходіти. Без літо бідло пасла, без весну, госинь, а зимою пушла там тих пару, як то каже, місяцю два до школи. От тільки і научілася.

(Петручик Анастасія Данилівна, 1929 р.н.)

6.2. Вичоркі булі, от тутичка то збиралися скрісь, як то каже... Чи в єї в хати, чи в мене. Чи літом на... на двір, так збиралися. Як тут було, як ми ще не вивезєни, то збиралися, співали, й було висьоло.

(Петручик Анастасія)

6.3. А як вивезли на захуд, пурузвозили скрісь, то вже й...

[Як вам жилося на заході?] Там хазяйствовали, але ни оп чім ни дбали – все хутили назад приїхати, так. То ш, як то каже, рубіти треба було – то ш рубіли, на хліп зарубіли і прожили.

(Петручик Анастасія)

Приїхали. Не було о́кон ни двері, о. Пу́сткі такіі о, т́ко шо там зимля ліпша була. Булі и скрісь облогі, але бідло де було пасти, хто там завіс ту яку курову. Ну і так вже було. Ду пеге́ру ходіли, ше на заробок, о, і можна було жи́ти. Го́лоду ни було, бо ма́ли корові, ма́ли, е, молоко́, і ше приро́биця па́ра гро́ший в пеге́ри. Ну і там же, ну... Т́ко, же тра́було ремо́нту там, де жи́ти, але то всьо жи́лося тимчасо́во.

**VI. Янівка (місцева вимова – йа'нівка), гміна Словатичі,
повіт Влодава, Люблінське воєводство**

Записи 28.10.2005 р.

Записано у присутності студентів-україністів UMCS і Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Поїздка організована Науковим колом студентів-україністів UMCS.

Про історію села див.: [Czyżewski, Warchoł, 109-110]; польськомовні тексти [Czyżewski, Warchoł, 110-115], українськомовні [Czyżewski, Warchoł, 115-121].

6.1. / ну ко'ли / йа'ка там ш'кола! // то ш хо'дила / 'ал'е впи'рит та'кийі ш'коли було? / в 'мене не було бат'ка // ми зосталис'а с'іротами / треба було бидло пасти а не до ш'коли ходити / без л'іто бидло пасла / без 'весну / 'госин' // а зи'мойу / пушла там тих пару йак то каже 'мис'ац'у два до ш'коли / от 'тил'ко і на'училас'а ///

(Петручик Анастасія Данилівна, 1929 р.н.)

6.2. / ви'чорк'і були // от 'тутичка то зби'ралис'а скр'іс' / йак то каже... / чи в 'йейі в 'хати / чи в 'мене / чи л'ітом на... / на дв'ір так зби'ралис'а // йак тут було йак ми' шче не 'вивез'ени / то зби'ралис'а спи'вали / і було ви'с'оло //

(Петручик Анастасія)

6.3. / а йак вивезли на 'захуд / пуруз'возили скр'іс' то вже 'ї... / [Як вам жилося на заході?] / там ха'з'аїствовали 'ал'е ни оп'ч'ім ни д'бали // все ху'г'іли на'зад' при'їхати // так // то ш / йак то каже / руби'ти треба було / то ш руби'ли / на 'хл'іп^б заруби'ли і / про'жи'ли //

(Петручик Анастасія)

/ при'їхали / не було 'окон ни двє'рі / о // 'пустк'і так'їйі о / 'тико шо там зим'л'а л'іпша була // були / и / скр'іс' о'блог'і / ал'е бидло де було пасти / хто там за'в'іс ту йа'ку ку'рову / ну і так вже було / ду пеге'еру ходили / ше на за'робок / о / і 'можна було жи'ти // 'голоду ни було / бо 'мали коро'ви / 'мали / е / мо'уло'ко / і ше при'робиц'а 'пара гроши'ї в пеге'ери // ну і там же / ну // 'тико же трабуло ре'монту / там де жити // ал'е то вс'о жи'лос'а тимча'сово /

Додому... Дóми ни бу́ло, всьо бу́ло спáляно, ничóго ни бу́ло, а дудóм хті́лося – і ко́нець.

(Семенюк Зофія Дмитрівна, 1928 р.н)

А вже тут при́хали, два бара́кі стоя́ло в ку́нці, о, і, бо тут бу пеге́р, бара́кі поста́вили. Ми при́хали – ту́ко покóїк і ку́хня. І то вж ж бу́ло ба́рдзо до́бре нам, е, ту́тинька. І ході́ли по я́годи, ба́рдзо дуж я́гуд бу́ло, гри́бів, – де́сь так Пан Буг понароджува́в нам, о. І м ході́ли, зби́рали, зарубля́ли на я́годах, ба́рдзо зарó... По ці́лих дньо ї́димо ране́нько – шóста годі́на, приї́жджа́ємо ве́чором. Он там ї́здил прудава́ли до дру́гого силá. І ми на во́зах приї́жджа́ли (нас тут во́зам приво́зили, во́зом). А возу́ бу́ли такі ще й залі́зняку́ бу́ли. Ну і... А на. а нато́мимся за ца́лий де́нь, а наза́д ї́димо спивá-á-а́йм! (смію́ться) до́ми ни бу́ло, хату́в ни бу́ло, а як нам висьóло жу́ти, тут нам в се́бі (смію́ться) Ту́лько ліса́ бу́ли, га́ї бу́ли нам знайо́ми. А шо ж буді́нку ни бу́ло. І там же, поду́май, зна́чить...

(Петручик Анастасія)

[А хтось зали́шився на заході́?] Ми вирну́лися. Мо́я сим' верну́лася вся. Не, там с села́ на́шого теш нима́, не. Ку́лу нас то ним ніко́го. Ста́ли ї́хати, всі до́дому ї́дуть – тре́ба ї́хати со́бі до то́ї до́ми хоч ї́ї нима́. (гі́рко смію́ться)

(Семенюк Зофія)

Тут тру́дно – ми будува́ли, всьо ста́вили, ото́ як при́хали, та як вона́ ка́же – в шиздися́тим ро́ци. То всьо будува́ли.

(Петручик Анастасія)

[А село́ було́?] Бу́ло, то ж бу́ло. Де́сь такі́ї бу́ли поприї́жджа́л збі́жжа позби́рали (в нас збі́жжа позостава́лося – всьо засія́не бу́ло).

(Семенюк Зофія)

Нас ві́везли в че́рвцьови. Не? В че́рвцьови ми пу́їхали, – то всі засія́не й заса́жане, і всьо так зоста́лося. Ну, таке́...

(Петручик Анастасія)

до|дому... // |доми ни_бу|ло / вс'о було спал'ано / ни|чого ни_бу|ло / а
ду|дому хт'ї|юс'а і ко|нец' //

(Семенюк Зофія Дмитрівна, 1928 р.н.)

/ а вже тут при|їхали / два ба|рак'ї сто|йало в_ку|н'ц'ї / о / і / бо
тут був пеге|ер / ба|рак'ї по|стали // ми при|їхали |тико по|койік і
'кухн'а / і то вже_ж^ш було |барзо |добре нам / е / |тутин'ка / і / хо|дили
по_їагоди / |барзо |дужо |їагуд було / гри|б'ів дес' так пан буг
понаро|жував нам / о // і / ми^е хо|дили зби|рали заруб|ляли на |їагодах /
|барзо заро^б... / по_ц'ілих д'н'ох |їидимо ра|нен'ко |шоста го|дина /
при|їж|зайімо |вечором / он там |їиздили пруда|вали до_д|ругого си|ла /
і ми на_во|зах при|їж|зали / нас тут |возами при|возили / |возом /
а_во|зи бу|ли так'ї шче_ї зал'із'н'аки^е бу|ли^е / ну_ї // а на... / а
на|томимс'а за_цалий ден' / а_на|зад |їидимо спи|ва:айім! // (сміються)
/ і_доми ни_бу|ло / ха|тив ни_бу|ло / а |йак було нам ви|с'оло |жити /
тут нам в_себе // (сміються) / |тил'ко л'їса бу|ли / га|її бу|ли нам
зна|йоми / а_шо_ж бу|динку^о в ни_бу|ло // і там_же |тоже по|думаї
з|начит'... //

(Петручик Анастасія)

[А хтось залишився на заході?] / ми вир|нулис'а // мо|їа сим'їа
ве|рнула^са вс'а // н'е / там с:и|ла |нашого теш^ж ни|ма / н'е // кулу_нас
то ни|ма ни|кого / |стали |їїхати / вс'ї до|дому |їидут' / |треба |їїхати со|би
до_тойі |доми / хоч |їїї ни|ма // (гірко сміються)

(Семенюк Зофія)

/ тут т|рудно / ми буду|вали / вс'о |стали о|то |йак при|їхали /
так |йак во|на ка|же в_шизди|с'атим |роци / то вс'о буду|вали //

(Петручик Анастасія)

[А село було?] / було / то_ж було // дес' та|кийі бу|ли /
по|при|їж|зали зби|ж:а позби|рали / в_нас зби|ж:а позоста|валос'а / вс'о
за|с'їйане було //

(Семенюк Зофія)

/ нас |вивезли в_ч|ервц'ови / н'е? / в_ч|ервц'ови ми пу|їїхали /
то вс'о за|с'їйане й_за|сажане / і_вс'о так зос|талос'а // ну / та|ке... //

(Петручик Анастасія)

[...] Як руз'язáli пегеёр, то нам стали... сказáli їхати нам дудóму. То нам пудавáli на́ши зéмлі так, як ма́ли, так пудавáli. Верну́ли. І стали на тих зéмлях господáрити. А бара́кі зостáлися. То хто мiх, то ше як застáв, хто мiх там осéдлитися. А є такі бу́лі, що вже... там ни бу́ло мiсця, то собі вже... В ин́шiх бу́ло шо ще хатi сту́яли с тамтамтóго конця́. З захóду при́хали, бу́лі такі, що... Му́й чулу́вiк ма́е, е-е, на чужóму силi (бо вин ни тутéйший, я тутéйша, а вин ни тутéйший), то йóго будiн́ки ба́тькувськи сту́ят, и репатри́янт з-за Бúга сидiть – нимá прáва ви́гнати. И кóнець. [А з-за Буга багато переселилось?] Ну там, же бу́ло трóха, бу́ло спóро.

Такi бу́лі, шо пу́їхали до Рóсiї, то на їхнє мiсце... є. Бу́ло такiх пáра рóдзiн, же охóтньо, охóтно до Рóсiї пу́їхали. А́ле є такiї, пéрший рíк ма́ли вiвести до Рóсiї, то всi повти́кали на... до Бiльського пов'я́ту, а там не вивóзили Бiльський пóв'ят. І хто мав рудiну, тудá повти́кав, а́ле ни шука́ли їх, и ничóго. Так, же і так вуйшлó. И тáмже при́хали з пуврóтем. І тáмже мýсили конéшне тудá вiсилити. А вже на дрýгий рíк повти́кали – понахóдили скрiсь нать. (сми́ється) І вiвезли на зáхут, бо там трéба, мýсить, заселiти ти зéмлі. А пирижилi! Нас тiтика то ни бáрдзо, ми чýймо, же бу́лі бáрдзо труднóстi. В нас то ше не бу́лі труднóстi. Вже там такiї партизáни вилiкi ни ходiли бáрдзо. Ну а́ле то, мýсить, бу́лі б ни то примусóво вiвезли. То ше з на́шого силá і тóго... такiх катóликiв повивóзили рáзом з на́ми. [А католикiв за що?] Ну ни бу́ло порáтку.

(Семенюк Зофiя)

Нас теш пришлi вуйскóви, при́хали ранéнько, пришлi, пита́ються: “Як назвiско?” Ї забра́лися пушлi, кáжуть: “Нимá на лiсти”. Потóм прихóдять зновичка, пита́ня: “Як назвiско?” І записáв – до вивóзу. І вже... Такé – ни бу́ло пурáтку.

(Петручик Анастасiя)

[...] / йак рузв'язали пеге'ер / то нам с'тали... / сказали йіхати нам дудому / то нам пуда'вали 'наши 'земл'і // так йак 'мали / так пуда'вали / вер'нули // і с'тали на тих 'земл'ах госпо'дарити // а 'барак'і зосталис'а / то хто м'іх то ше йак хто зас'тав / хто м'іх там о'седлитис'а / а йе так'і були шчо вже... / там ни 'було 'мис'ц'а / то соб'і вже... // в 'ин'ших було шо ще хати сту'йали с'тамтам'того кон'ц'а // з'а'ходу при'їхали / були так'і шчо... / муї чулу'в'ік 'маїе / е: / на 'чужому сил'і / бо вин ни 'тутейшиї / йа тутейша / а вин ни 'тутейшиї // то 'його будинк'і 'бат'кувс'ки' сту'йат' и репатр'і'йант з'а 'буга сидит' / ни'ма 'права 'вигнати / и 'кон'ец' // [А з-за Буга багато переселилось?] / ну / там же було троха / було с'поро //

/ таки були / шо пуйіхали до 'рос'ійі то на йіхн'е 'мисце... / е / було таки'х 'пара 'роз'ін же о'хоти'о / о'хотно до 'рос'ійі пуйіхали // 'ал'е йе такийі 'першиї р'і'єк 'мали 'вивести до 'рос'ійі / то вс'і повти'кали на... / до 'б'іл'с'кого поўй'ату // а там ни 'ви'возили // 'б'іл'с'кий 'поўй'ат / і хто мав рудину туда повти'кав / 'ал'е ни шу'кали йіх и ни'чого / так же і так вуїшло / и там же при'їхали з'е 'пув'ротем / і там же 'мусили ко'нешне туда 'виси'лити // а вже на другий р'і'єк повти'кали / пона'ходили скр'іс' нат' / (сміється) / і 'вивезли на захут / бо там треба 'мусит' засе'лити ти 'земл'і // а пирижили! // нас 'тутика то ни 'барзо // ми 'чуйімо / же там були 'барзо труд'нос'т'і / в нас то ше не 'були труд'нос'т'і // вже там такийі парти'зани вилик'і ни 'ходили 'барзо / ну 'ал'е то 'мусит' були б ни 'то приму'сово 'вивезли / то ше з 'нашого сил'а і того... / таких катол'ік'ів пови'возили 'разом з 'нами // [А католиків за що?] / ну ни 'було по'ратку //

(Семенюк Зофія)

/ нас теш пришли вуїскови / при'їхали ра'нен'ко / пришли пи'тайуц'а / йак назв'іско? / і заб'ралис'а пушли / 'кажут' ни'ма на л'істи / по'том при'ход'ат' з'новичка пи'тан'а / йак назв'іско? / і запи'сав / до 'ви'возу / і вже... // таке / ни 'було пу'ратку ///

(Петручик Анастасія)

6.4. Я там на заході, на прусах, виходила за́муж. Я й вон (показує на сусідку) В Ольштіни шлюб бра́ли, в Ольштіни зробі́ли. Була́ правосла́вна каплі́ця на мо́гилках, і там ми бра́ли шлю́п. *священник був?*] А так! Правосла́вний. Ота́м в Літва́ргу зробі́ли це́ркв. На́вить я при́хала ще (*нерозбі́рливо*). Єванге́ліцкй ко́сцюл велі́к! зробі́ли там це́ркву. З Орне́ти ба́тюшка там наї́жджа́в, бо в Орне́ти... Наї́жджа́в там. І поста́вили там, ще я була́ дівчи́ною, бо я ту́ко зайшл и там викві́чували, заклі́чували і зрубі́ли це́ркву.

[*У вашому селі то давня церква?*] Не. Не-е! То тупі́ поста́вили, так. Типе́р ни зна́ю, в ку́трóму... Мо́же, сім літ. Бу́ фондато́р з Гре́ції і бі́скуп з Лю́бліна А́вель – тим заві́дували ту́тик ну там ба́тюшка. Ко́лісь я була́ зво́зили, то ва́ріли, мурува́ли. Робо́ то робі́ли с села́. Нас ту́та нима́ ду́жо правосла́вних, ту́ко такі старі́ц як ми. Ще є де па́ра молоді́х. У нас ма́ло люді́й вже є. Вже, ба́ч! кі́лько хати́в поро́жні? Так, ду́жо є такі, шо повмира́ли старі́ї, а́ле молоді́ї десь, повихо́дили за́муш, і для них це вже... Ни ду́жо любля́ тупі́рчка.

[*Молодь є трохи в селі?*] Молоді́ї? А є кі́лька такі́ї, п зоста́лися, а́ле бу́льша ча́сть нема ш. До Біло́ї, їдуть в Влода́ву, о, і г де да́лі є. В ме́не син аж в Буго́ві є, де Зельо́на Гу́ра. Бу́в в шко́л пошо́в на вуйсько́ву шко́лу (*нерозбі́рливо*), пошо́в на войсько́ву шко́л бу́в, ни зна́ю, кі́лько літ в вуйсько́вий шко́ли, і пото́м йак то пушо́в мериту́ру и... и там живе́. Там ма... свою́ родзі́ну. Приї́жджа́є сюда́, то ма́є во́льноє. [*Він уже католик?*] Так! Бо че́рес то, зна́йте, пушо́в като́лі... бо ка́же, зна́йте: “В сві́ти я ше бу́в мулуді́й, – ка́же, – я сво́ сві́та ни бу́ду зна́ти всьо́ равно́”. І так вже зробі́вся като́лік. А тут ме́ їдно́го сина́ – то правосла́вний. І воні́, бо він взяв правосла́вну ту́тай, с сусі́днього села́. І... и ді́ти похресті́ли в це́ркви. Ну і так, і правосла́вни.

(Семенюк Зоф.)

6.4. / йа там на заході / на прусах виходила замуж^ш // йа
ї во́на / (показує на сусідку) / в ол'ш'тини шл'уб^н брали //
в ол'ш'тини зробили... / була православна / каплиц'а на моги́лках //
і там ми брали шл'уп // [І священик був?] / а так! / православний /
отам в л'ітваргу зробили церкву / навіт' йа прийїхала шче
(нерозбірливо) / йевангел'їцкїй кос'ц'ул великий / зробили там церкву
// з ор'нети бат'ушка там найіж'жав / бо в ор'нети... / о / найіж'жав там
/ і поставили там / шче йа була дівчиною бо йа тико заїшла / и там
вик'в'ічували / закл'ічували і зрубили церкву //

[У вашому селі то давня церква?] / н'є / н'є:! / то тун'іру
поставили так / ти пер ни зна́у / в кутрому... // може с'ім л'іт // був
фундатор з греції і бискуп з л'убл'іна авел' / тим завідували
тутика / ну там бат'ушка // коліс' йа була звозили / то вари́ли /
мурували // роботу то робили села // нас тута німа дужо
православних / тико так'і стариш'і йак ми / шче йе де пара молодих //
у нас мало л'удїй вже йе / вже бачте кил'ко хатив порожн'ї? / так /
дужо йе так'і шо повми́рали старийі // але йе молодийі дес' /
повіходили замуш і дл'а них це вже... / ни дужо л'убл'ат' вже
тун'іручка //

[Молодь є трохи в селі?] / молодийі? // а йе к'іл'ка такийі^є шо
зосталис'а // ал'є бул'ша час'т не^нма_ш // до білої / йїдут'
влодаву // о / і шче де дал'і йе / в мене син аж в бутов'і йе / де
зел'она тура // був в школи / пошов на воїс'кову школу
(нерозбірливо) / пошов на воїс'кову школу / був / ни зна́у кил'ко
л'іт / в воїс'ковий школи / і потом йак то пушов на меритуру и / и
там живе / там ма'... сво́йу ро́з'їну / прийїж'жайе с'уда / йак то має
вол'но́е // [Він уже католик?] / так! / бо черес_то зна́йте / пушов
в_катол'ї... / бо каже / зна́йте в_св'їті йа ше був мулудїє' // каже /
йа свого св'їта ни_буду знати всо_равно / і так вже зробивс'а
катол'їк // а тут ма́йу йїдного сина / то православний / і во́ни / бо
ви́н вз'ав православну́у / тутаї с:у'с'їд'н'ого села / і / и_д'їти
похрестили в_церкви / ну і так же православни //

(Семенюк Зофія)

6.5. Було, ну то було. То що ш? Де дивчата є, то візьме намаже, наробить попелу, прийде вікна замаже і всьо. Абó ще й до хати гарнішка с попілом кінуть, ще такі булі. Вже й віза, казали кулісь мої ма́ма, зтяга́ли на... на то́го... на дах зтя́гнуть. А колу́сь, зна́йте, даху́ булі солóмняни, до́бре було́ тяхчу́. А пе́ред Но́вим ро́ком, як я була́ дівчиною, то теж раз вбра́вся, е-е, їдьон в солóм'яний... їдьон за мулудóго, е-е, но́вого ро́ку, дру́гий за старо́го. Дивча́т по́вна ха́та була́. Поприхо́дили, спива́ли, вуру́жили, бу́ти ста́вляли їдьон за дру́гим, чий бут ві́йде вже на́решти пе́рший, то та́я пе́рша ві́йде за́муш. Так пириставля́ли я́кось і так... О вже... Вуру́жили, хусткі пала́ли в нучóвках – чий ві́литить, та́я дівчина пуйде хутні́й за́муш. Дро́ва... Та-а-ак! Дро́ва носі́ли. А до нас наносі́ли, я була́ дівчиною, наносі́ли дров ду́ синь тілько, бо ще й їдна́ ба́ба прийшла́ і ка́же... і ка́же... на Но́вий: “Бо́же! В ме́не дро́ва пунусу́в”. Ще моя́ ма́ма ка́жуть: “То забира́йте”. Набра́ла цілий хвартушо́к, понесла́ сюда́, там в куне́ць ха́та її була́, тії дро́ва дудóму. Уто́ тако́е була́ забавка. Висьóло.

Бува́ло лі́том пуви́ходимо на ве́чор, ве́чором вже вси дівча́та стрóяться до хлопц... до їднє́ї... До нас рас прийшлі́ на дво́рець, ту́тика то ни рас було́, вже поса́даємо на ла́вци. “Ну дава́йте бу́дем спива́ти, дивча́та”. О як то було́ висьóло! Типе́р молоді́ї, як їднóс на́йде чи хло́пцець, чи дівчина, вже ту́ко їднóго гляда́ться. А колу́сь пуйдьом на забаву́, дівчина ма́ла пувудзе́нс, – то той бирé, той бирé, о, е. Дівча сама́ ни пуйде гуля́ти – наві́жей дві дівчини мо́жуть пуйту́ гуля́ти. А типе́речка то вже й, ма́буть, ни мні́ли гуля́ти. Вліс то й бу́де ту́пати кругóм. (смію́ться)

(Петручик Анастасія)

6.6. А в нас колу́сь на Зильóни сві́тки, е, о... то, зна́йте, то́го... за́вше в нас на Трийцю́, в нас на... тут отпра́влялосьо

6.5. / було / ну то було / то шо ш // де диу'чата йе / то 'воз'ме
 на'маже / на'робит' попелу / при'їде в'ікна за'маже і в^ф'с'о // або шче і
 до хати гар'нишка с'поп'ілом кинут' // ше так'і були^с / вже і 'воза
 ка'зали кулис' мо'їй мама / зат'а'гали на... / на 'того... // на дах зат'а'гнут'
 // а колис' з'найіте да'хи були со'ломн'ани / 'добре було т'ах'чи //
 а перед 'новим 'роком / йак йа була 'д'івчиноюу / то теж раз в'о'равс'а /
 е: / ід'он в со'ломйаний... / йі'д'он за мулу'дого / е: / 'нового 'року /
 дру'гий за старо'го // див'чат по'ўна хата була / попри'ходили спі'вали /
 вуру'жили / 'бути ставл'али йі'д'он за дру'гим / чиї бут 'виіде вже
 на'решти пер'шій / то 'тайа пер'ша 'виіде замуш // так пириставл'али
 'йакос' і так... / о вже // вуру'жили / хустк'і^с палали в ну'човках / чи'йа
 'вилитит' / тайа 'д'іўчина пу'їде хутн'ії замуш // дрова / та:ак! / дрова
 но'си'ли / а до нас нано'сили йа була 'д'івчиноюу / нано'сили дров
 ду с'ін' тил'ко / бо ше і йі'д'на баба при'їшла і каже... / і каже... / на
 'новіі... / 'боже! / в мене дрова пуну'сив // шче мо'їа 'мама 'кажут' /
 то за'бирайте // набрала ц'ілії хварту'шок по'несла с'уда / там
 в ку'нец' хата йі'їй була / тийі дрова ду'дому // у'то та'коіе була
 за'бавка // ви'с'оло //

/ бувало л'ітом пуви'ходимо на 'вечор / 'вечором / вже всі
 див'чата ст'ройац':а до хлопц'^{ив} // до йі'д'нейі... / до нас рас при'їшли
 на дво'рец' / 'тутика то ни рас було // вже пос'а'даємо на 'лавци / ну
 да'вайте 'будем спі'вати / див'чата // о йак то було ви'с'оло! / ти'пер
 мо'ло'удийі / йак йі'д'ноіе 'наіде чи хло'пец' чи 'д'івчина / вже 'тико
 йі'д'ного гл'ад'ац':а // а колис' пу'їдом на за'баву / 'д'івчина 'мала
 пуву'зен'е // то тої би'ре / тої би'ре / о / е // 'д'івча са'ма ни пу'їде
 гул'ати / на'вижеї дв'і 'д'івчини 'можут' пу'їти гул'ати / а ти'перечка то
 вже і ма'бут' ни мн'іли гул'ати // вл'іс то і 'буде 'тупати кру'гом //
 (сміють'ся)

(Петручик Анастасія)

6.6. / а в нас колис' на зил'они с'в'ітки^с / е / о // то з'найіте
 'того... / за'вше в нас на т'риц'у / в нас на... / тут отпра'вл'алос'о

в каплиці. И в нас виносили столі, и ко́жний гуспуда́р вино́сить на доро́гу стола́ – напро́ти се́бе, кладé и-и о́браза, і хлі́б, і сі́ль, ста́вляє кв'я́ти паху́щи, пшева́жне зі́лле паху́ще. І худі́в ко́жен ба́тюшка, йде прущесі́я ку́лу ко́жного стула́ стаю́ть, о, і вже там помо... Дае́ться ка́рточку за сво́ю сим'ю, і вин чита́є, помóлиться. Ну і то́го – пушо́в да́лі ду сусі́днього си... сусі́днього стула́. Так хороше́ бу́ло ба́рдзо. Тепе́р вже пройшо́, бо нас ма́ло є – старе́, тілько́ старі́, а му́лудіх ма́ло. Вже пройшо́ то́є. А ко́лісь то ше при́хали з захо́ду, то ше так робі́ли.

(Семенюк Зофія)

в_каплиц'і / и_в_нас ви'носили сто'ли и_кожний гуспу'дар ви'носит'
на до'рогу сто'ла / на'проти себе / кла'де / и: / обра'за / і хл'іб і с'іл' //
ста'їл' айє кв'їати па'хушчи / пше'важн'є зил':є па'хушче // і худив
ко'жен / бат'ушка / їде прущес'їя кулу_кожного сту'ла ста'їут' // о /
і_вже там помо... / да'їец':а карточку за сво'їу сим'їу / і вин чи'тайє /
по'молиц':а // ну_і_того / пушов дал'і ду_су'с'ід'н'ого си... /
су'с'ід'н'ого сту'ла // так хоро'ше бу'ло бар'зо // те'пер вже проїш'ло / бо
нас ма'ло йє / старє / тил'ко стари / а_мулудих ма'ло // вже проїш'ло
тойє // а_колис' то_ше при'їхали з:а'ходу / то ше так ро'били ///

(Семенюк Зофія)

**VII. Kostomłoty, gmina Kodeń,
województwo lubelskie**

7.1. Костомлоти називається с прада дід. Я колісь чув, почому́. Шо то ёто в кнігах писало, же тут мулутіти кісти – і Костомлоти. То кісти мулутіли. Тут була колісь кнішка, ну я ни знаю, с кутóрого вона́ ро́ку. Ну як я чита́в, і так в тий кнішци писало, шо тут уд то́го похóдить на́зва Кустумлоти, шо мулутіли кісти. А чи́? Чим? То ми ни зна́ймо.

(Чоловік не назвався)

7.2. Ну говоріли, шо тут в давніших часа́х, якісь кістка, е-е, оседлівся. І тут якісь пліса́ки і тут сплавля́ли дёрво Бúгом. І... і тут колісь млин на... на Бúзі стуя́в. [Водяний?] Водяній, так. І от то́го на́че... ут то́го Кóстки Костомлоти десь тя́гнуться.

(Гришко Миколай, 1930 р.н.)

7.3. [Жебраки у вас ходили?] Чужі́х се́лей прихóдили, десь скі́льсь прихóдили. Щодéнь с турба́ми: “Дай хлі́ба. Дай хлі́ба. Дай хлі́ба”. То ше при́йшлі до на́с, як ми в си́лі живі́ли, е. “Ну чо́го ти пришо́в?” – ба́ба ка́же. “Ну я хлі́ба хо́чу”. – “Ну то дам то́бі хлі́ба кавáлочок”, – “А я хо́чу ша́-а-а́ла,” – ка́же. (смі́ється) А ба́ба ка́же: “А йди ти пуд холéру! В мене́ он сидéть шту́ри шту́ки, а я то́бі ше (перекривля́є) ша́я дам! Дала́ хлі́ба – втика́й!” [...] Ті́лько

VII. Костомлоти (зрідка вимовляють: костомóлоти),

гміна Кодень, Люблінське воєводство

Записи 18.04.2002 року

Більшість жителів села було вивезено на північно-західні землі Польщі, звідки частина з них повернулася, переважно пенсіонери. У селі новоуніатська церква – усі святкування за новим стилем, церковний хор співає по-польськи; у церкві поставлені рядами стільці.

Мешканці села на щодень розмовляють українською говіркою, добре збереженою (навіть і ті, хто повернувся з північно-західних земель через 30-40 літ). Дуже мало молоді, як і дітей шкільного віку. У колишній школі функціонує Дім спокійної старості (будинок для престарілих).

Більше про історію села див.: [Czyżewski, Warchol, 50-51]; польськомовні тексти [Czyżewski, Warchol, 51-56], українськомовні [Czyżewski, Warchol, 56-60].

7.1. / костомлоти назива́йец': а с_пра́да д'ід // йа ко́лис' чув /
почо́му // що то 'ето в_кн'ігах пи́сало // же / тут мулу́тили 'кости і
костомлоти // то 'кости мулу́тили // тут була ко́лис' кн'ішка / ну йа
ни_зна́йу // с_ку́торого во́на 'року // ну йак йа чи́тав і так в_ти́
кн'ішци пи́сало / що тут уд_того по́'ходить' назва ку́стумлоти // що
мулу́тили 'кости // а чи́й? / чим? / то ми ни_зна́ймо ///

(Чоловік не назвався)

7.2. / ну гово́рили шо / тут / в_дав'ніших ча́сах / йа́к'іс' /
'костка / е: // оседли́вс'а / і_тут йа́к'іс' пл'ісаки і_тут сплав'ля́ли
'дерво 'бугом / і / і / тут ко́лис' млин на / на 'буз'і сту́йау / [Водяний?] /
вод'ані́ / так / і о́т_того 'наче / ут_того 'костки костомлоти дес'
'тагну́ц'а ///

(Гришко Миколай, 1930 р.н.)

7.3. [Жебраки у вас ходили?] / чу́жих 'селе́й при́ходили / дес'
ск'і́л'с' при́ходили / шчо́ден' с_турба́ми // да́й хл'і́ба / да́й хл'і́ба / да́й
хл'і́ба // то_ше при́шли до_нас / йак ми в_си́л'і жи́в'іли / е / ну /
чо́го ти при́шов? / 'баба ка́же / ну йа хл'і́ба 'хочу // ну_то дам то́б'і
хл'і́ба ка́валочок // а йа 'хочу ша́:ала ка́же / (сміється) / а_баба ка́же /
а_їди ти пуд хо́л'єру! / в_ме́не он си́д'єт' штири шту́ки / а_йа
то́б'і ше (перекривляє) ша́йа дам! / да́ла хл'і́ба / вти́каї! // [...] / тил'ко

ходіли с торба́ми. Мишо́к назбира́є хлі́ба і десь йде, а скіль воні́ бу́лі – чорт їх віда́є.

(Гришко Миколай)

7.4. [В Бузі с риба?] А хто там дівиться на тую ри́бу! Рибакі сидять тії, шо ма́ють час, то сидять, ла́пають. Раз зла́пає, як ка́зав: на стше́льця і на рибáка то трéба до́брого пужня́ка. Шо? Не так? Та-а-ак! Пусту́їш, поді́вися на Буг – гúхне там ри́ба, áле...

(Остан'юк, імені і року народження не назвав)

7.5. [На Бузі] бу́лі палі́. Тут їхали плі́си, тяглі́ дэрво, мýсить, вгóру ду Гда́ньська. І тут заві́силися. І як заві́силися, і той ці́лий ка́ргут дав то́є дэрво на це́ркву. С то́го дэрва це́ркву пострóїли.

[А що таке плиси?] Плі́си, плисáки, шо дэрво тяглі́, шо дэрво сплавля́ють. Плі́си збива́ють всі́ тії́ такі́ гру́би кльо́це і ну пильну́є, щоб де не зачипі́лися. [...] А воні́ звéрху, зза́ду ма́ють такóю тóю (як сказа́ти?) весло́ такé. Бúдки там бу́лі і соба́кі – то ж вночі́ и дньом.

(голосно) Плі́си пливу́ть, ге! То всі́ ді́ти туді́, до Бúгу. Дийшлі́ ми до палі́в, зачепі́лися за палі́, повилáзили в во́ду, пудно́сили шо там. Мýсить, два дні́ сту́яли, як ми ше бу́лі дітьмі́.

[Яке дере́во сплавля́ли?] Со́сну. Сплавля́ли со́сну вгóру десь там. Зимóю рі́жуть, як прійде-е-е весна́, вода́ йде, і пуска́ють на... на во́ду туді́ якура́т. Там десь Буг ста́мті́ль похóдить, з Укра́їни. І там вже на ту рі́чку, і збива́ють (по́казує) так і так, і так. То є́ тяжка робóта. (голосно, розтягуючи) Плі́-ў-їси!

(Гришко Миколай)

7.6. [Як цигани ду́рять люде́й?] Сприт зло́дія! То є́ такé: чоло́вік, як то ка́жуть, ла́тво ві́рний, е-е. Так-от: прійде прóсить, то ска́же: “Тобі́ мíши шо пої́дять, то тобі́ не бúде в по́лю, не вроді́ться, то так, то так”. І настра́хає, на стра́х куго́сь во́зьме, но и лю́ди...

(Остан'юк)

хо́дили с_торба́ми / мишо́к назби́рає х'л'і́ба і дес' і́де / а_ск'і́л' во́ни
бу́ли / чо́рт йі́х в'іда́є ///

(Гришко Миколай)

7.4. [В Бузі є риба?] / а_хто_там диви́ц'а на_ту́йу ри́бу! /
риба́к'і си́д'ат' // тийі́ шо майну́т' час / то си́д'ат' / ла́пають' / раз
зла́пає // йак ка́зав / на_ст_шел'ца́ і на_риба́ка то т́реба д_оброго
пуж'на́ка // шо? / не_так? / та:ак! / пу́стуйі́ш по́дивис'а на_бу́г /
гу́хн'е там ри́ба / але //

(Остан'юк, імені і року народження не назвав)

7.5. / [на Бузі] бу́ли па́л'і // тут йі́хали плі́си / т'а́гли д_ерво /
му́сит' в'ору́ ду_гдан'с_ка / і_тут за́в'іси́лис'а / і йак за́в'іси́лис'а / і
то́ї ц'і́лій ка́ргут дав то́йе д_ерво на_це́ркву / с_того д_ерва це́ркву
по́ст_ро́йи́ли //

[А що таке пліси?] / плі́си / плі́саки шо д_ерво т'а́гли / шо
д_ерво сплав'ла́ють // плі́си зби́вають' вс'і тийі́ так'і гру́би к'л'оце" і ну
пил'ну́є / шо́б де не_зачи́пи́лис'а // [...] / а_во́ни з_верху // з:аду
майну́т' та́куйу ту́йу / йак ска́зати / ве́сло так'е // будк'і́ / там бу́ли
і_со́бак'і // то_ж вно́ч'і и_д_п'ом //

(голосно) / плі́си плі́вуть' / ге! / то вс'і́ д'і́ти ту́ди // до_у_бу́гу /
ди́йшли́ ми до па́л'і́ // заче́пи́лис'а за_па́л'і / пови́лази́ли в:о́ду /
пу́д_носи́ли шо там му́сит' два́ дн'і́ сту́йали / йак ми ше бу́ли д'і́т'ми //

[Яке дерево сплавляли?] / 'сосну / сплав'ла́ли 'сосну // в'ору́ дес'
там // зи́мюу р'і́жуть' / йак п_ри́їде: ве́сна / во́да і́де / і_пу́скають' на /
на_во́ду / ту́ди йаку́рат там дес' буг ста́м_ти́л' по_хо́дит' // з_украї́їни
// і_там вже на_ту́ р'і́чку // і_зби́вають' (по́казує) так і так // і так / то
йе т'а́жка ро́бота // (голосно, розтягуючи) плі́:иси! //

(Гришко Миколай)

7.6. [Як цигани дурають людей?] / сприт з_лю́дійа! // то йе та́ке //
чо́лови́к йак_то_ка́жуть' / ла́тво в'і́рній // е: / так от / п_ри́їде п_ро́сит' /
то ска́же то́б'і ми́ши шо пуйі́д'ат' // то / то́б'і не_бу́де в_по́л'у
не_вро́диц'а / то так / то так // і на́стра́хає / на стра́х ку́гос' в_о́з'ме но
и_п'у́ди" ///

(Остан'юк)

7.7. [Тут] живіли. І, значить, батька вчепілися во́йсько, бо то польське во́йсько, ну́би засилу́ти Німе́щину. Ой так вчипі́лися за ба́тька! И так вчипі́лися... Ма́тера той, ма́тера ни́хто, нас теж (я був й брат був) і вже нас не, ту́ко ба́тька за те́е, шо: “Ти, – ка́же, – украї́нцям селéдця при...” – “То ж я, – ка́же, – му́сiv і́хати, бо на хлéб трéбуло заробу́ти, о”. А воні: “Не, му́сиш і́хати, всьо”. То ба́тько взяв яку́сь по́душку, яку́сь пері́ну, там то́го, і кусо́к хлé’ба ма́ти да́ла, і значить, ду́мала (*нерозбі́рливо*). А він ту́тика не, ту́ко пушо́в туді́, пушо́в пусиді́в, пусиді́в там і пришо́в. Йде, е-е-е, Налашéвич тут ку́ло Ле́бедєва, такіє силó. Перехо́дять жолне́жи: “Сконд пан і́дзе?” – “Зи шпитáлю”, – папéри показує. А ба́тько був ра́няни в со́рок, е-е, трéтьому ро́ці, а то вивóзили в со́рок сьóмому. І ба́тько пука́зав, і воні пові́рили. (*сміє́ться*) “Ну то, – ка́же, – ї́дь”. (*сміє́ться*) Ба́тько пришо́в, так ста́вся, ста́вся і так ста́вся і-і ни пу́їхав. А ту́тика і́х гуні́ли, то я памета́ю, ше був малу́й, то ш то́ в со́рок сьóмому ту́ко, ну вже міні́ було́ симна́цить ро́ків. Солда́ти, ах, як зачали́ вчепі́лися за ба́тька!, то прóсто – ну живцо́м! Ну і вже ба́тько: “Ну то вже, – ка́же, – пу́їду”. (*сміє́ться; за́кашлявєся*) Ота́к, а ми ста́лися – я і брат, і ма́ти ста́лися. До ма́тері ніц ні мі́ли, бо ма́ти, значить, була́ япо́лька. Ба́тько теж мав по́льску, – ту́лько за то́е: “Ти, – ка́же, – украї́нцям дово́зив селéдци”. А він і́де, ба́тько, а то колу́сь і́здили до Біло́ї три... со́рок кільомéтрив, ду Біло́ї і́здили, значить, пу силéдци, пу тувáр, бо то, значить, такі склéпи в силі́, о. Вчипі́лися за то́е, шо то́го...

Отó так вонó є. [...] А жі́нку теж вівезли десь там сю́ді за силó й вирну́ли, жі́нку теж вирну́ли. Ба́тька ни було́, ба́тька ні́мци і́ї забі́ли. То то́, значить, ме́ї жі́нки пу ді́дуві [*це міс́це, де хата*]. То вже вона́ так, ми бу́ли на кульóнїї, вже нам інжинéр дав ту́тика-ó. Так і ми перейшлі́ сю́ді. То в сéмдися́т, и-и, трéтьому ро́ци поча́лу́ будувáти, а в сéмдися́т п’я́тому то я ко́мина сам му́рува́в, то я сам му́рува́в ото́го.

(*Степанюк Іван*)

7.7. / [тут] жив'їли / і значит' / бат'ка вчепилис'а воїс'ко / бо то пол'с'ке воїс'ко / ниби засилити ни^емешчину // ої так вчи^епилис'а за бат'ка! / и так вчипилис'а // матера тої / матера них'то нас теж / йа був і брат був / і вже нас н'е / тико бат'ка / за тейе / шо ти каже україїн'ц'ам селедц'а при // то ж йа / каже / мус'їу йїхати бо на хл'еб требуло заробити / о // а воїни н'е / мусиш йїхати / вс'о // то бат'ко вз'ав йакус' подушку / йакус' перину / там того і ку'сок хл'еба мати дала і / значит' / думала [нерозбірливо] // а в'ін тутика н'е / тико пушов туди // пушов пусид'ів / пусид'ів / там і пришов^ф // їде / е: / налашевич / тут куло лебед'ева так'їе / сило // переход'ат' жолн'ежи // сконд пан їз'е? / зишпитал'у / папери показує / а бат'ко був ран'ани в'сорок / е: // трет'ому роц'ї // а то вивозили в'сорок с'омому // і бат'ко пука'зав і воїни пов'їрили / (сміється) // ну то каже йїд' // (сміється) / бат'ко пришов / так став'а / став'а і так став'а // і: ни пуїхав // а тутика йїх гу'нили // то йа паметайу ше був малїї / то ш'то в'сорок с'омому тико / ну вже ми'н'ї було сим'нацит' рок'ів // солдати / ах йак зачали вчепилис'а за бат'ка! / то просто / ну / жив'ц'ом! // ну і вже бат'ко // ну то вже каже пуїїду // (сміється; закашлявся) / отак / а ми с'талис'а // йа і брат і мати с'талис'а // до матер'ї н'їц н'їм'їли / бо мати значит' / була йако пол'ка // бат'ко теж мав пол'ску / тил'ко за тойе / ти / каже / україїн'ц'ам до'возив селедци // а в'ін йїде бат'ко / а то колис' йїздили до б'їлої три / сорок к'їл'ометрив // ду б'їлої йїздили значит' пу / сїледци // пу ту'вар // бо то значит' так'ї ск'л'єпи в'сїл'ї // о // вчипилис'а за тойе / шо того ///

/ ото так воно йе // [...] / а ж'їнку теж / вивезли дес' там с'уди за сило і вир'нули // ж'їнку теж вир'нули // бат'ка ни було / бат'ка н'їмци йїї забили / то то значит' мейї ж'їнки пу'д'їду'ї [це місце, де хата] // то вже воїна так // ми були на кул'он'її / вже нам інжи'н'ер дав тутикао // так і ми перейшли с'уди // то в'с'емдис'ат / и: / трет'ому роци / почали будувати // а в'с'емдис'ат пїятому то йа комина сам муру'вав // то йа сам муру'вав ото'то /// (Степанюк Іван)

7.8. Нас вивозили, но ми були вдома. Матери батьку всталися, а чоловікові батьку ніби пуїхали. Я вийшла замуш, и батьку пуїхали, навіть забрали мене с собою туду. Сіна забрали і нас забрали. Я заїхала, місяць там побула, приїхала дудом. Ну чоґо я там буду? Тут рудіна. Я там туко була в жнивів увезли, ше перед копанням я вже була вдома, бо вже муй батько був, був каліка – без нугі. Мати була тоє...

Тут як була вуйна, то батько виходив отут-о, кулодязь тут був і виходив. А хата пу-сусіцку гуріла, батько виходив пу воду, жеб загасіти, бо то була хата пу-у-д тим... пуд стріхою. Як він вийшов витягати ту воду, так німці були отам через п'ять хат і бачили, шо він вийшов. Пальнули – і ногу перебіли, і все. І вже він того... Піотом польські солдати прийшли, наші, і, значить, сказали, шо він лижуть, значить, раняни, то вже тогді тії салдати... І мати вішла схрону і через гурод, через кулодязь – од кулодязя перетяглі. Німці п'ять хат уд нас були, п'ять хат, там п'ять хат були німці. І перетяглі батька вже щоду и с схрону. І вже тугді, як перетяглі с схрону, вже нуга, бачимо, шо перебіта. І тогді, е-е-е, руски салдати тут вже були, о, бо то були вже рускі, рускі й польські, о. Треба весті ду... ду шпітала десь, бо шо ш він тут? – вуйна. Ну й забрали рускі салдати, забрали юґо до своїо, до суїх войск, і суї війська, і-і-и забрали свої салдати, і нашого батька забрали разом с своїми салдатами й повизлі там десь якась Ниплівка е. Там стиль, с тії Ниплівки, перевезлі батька до... в Брест і вже там лишіли разом с своїми салдатами.

В Бресті одрізали ногу, і вже батька привезлі дудому, і вже батько був вдома цілий час.

(Степанюк Наталія, 1934 р.н.)

7.9. [Чому ви повернулися назад?] Каждого тягне там, де... де рудівся, навіть хай буде найлєпей, але всео равно тягне там, де, як кажуть, мати руділа, там найлєпей чоловік чується. Ріба в Бүзі теж не пливє, тільки тримається їдного місця,

7.8. / нас ви'возили / но ми бу'ли в'дома // ма'тери бат'ки'
 ўс'талис'а / а чо'лов'ікови бат'ки'ни'би пу'йїхали // їа ви'шла за'муш' /
 и бат'ки' пу'йїхали / на'вит' заб'рали ме'не с:о'бойу ту'ди // с'ина
 заб'рали і нас заб'рали // їа за'йїхала / м'ис'ац' там побу'ла при'їхала
 ду'дом // ну чо'го їа там бу'ду? // тут ру'дина // їа там т'ико бу'ла
 в жни'ва ви'везли / ше пе'ред ко'пан'ом їа вже бу'ла в'дома // бо вже /
 муї бат'ко бу'в / бу'в ка'л'іка // без ну'ги' / ма'ти бу'ла то'йе //

/ тут їак бу'ла вуї'на / то бат'ко ви'ходив / о'тут о // ку'лод'аз' тут
 бу'в і ви'ходив // а х'ата пу'сус'іцку гу'р'їла // бат'ко ви'ходив пу'воду
 жеб за'га'сити / бо то бу'ла х'ата пу'уд тим // пуд с'їр'їхойу // їак в'їн
 ви'шов ви'та'гати ту'воду / так н'їмці' бу'ли о'там че'рез п'їат' хат' /
 і ба'чили шо в'їн ви'шов / па'л'нули і но'гу пе'ребили і в'с'о // і вже
 в'їн то'го / по'том // пол'с'к'ї сол'дати при'їшли / на'ши і з'начит' ска'зали
 / шо в'їн ли'жит' з'начит' ра'н'ани // то вже то'гди т'ийї са'л'дати і ма'ти
 ви'шла с'х'рону і че'рез гу'род / че'рез ку'лод'аз' / од ку'лод'аз'а
 пе'рет'а'гли /// н'їмци' п'їат' хат' уд нас бу'ли // п'їат' хат' // там п'їат' хат'
 бу'ли н'їмци' // і пе'рет'а'гли бат'ка' вже ц'уди // и с'х'рону // і вже
 ту'гди їак пе'рет'а'гли с'х'рону / вже ну'га ба'чимо / шо пе'ребита / і
 то'гди /е: / ру'ски са'л'дати тут вже бу'ли / о / бо то бу'ли вже ру'ск'ї /
 ру'ск'ї і пол'с'к'ї / о / тре'ба ве'сти ду / ду шп'ї'тал'а дес' / бо шо ш
 в'їн тут? // вуї'на / ну ї заб'рали / ру'ск'ї са'л'дати заб'рали їу'го до
 свуї'о / до свуїїх воїс'к / і свуїї воїс'ка // і ї заб'рали своїї са'л'дати
 і на'шого бат'ка' заб'рали // ра'зом с:воїїми са'л'датами і повиз'ли там
 дес' їа'кас' ни'пливка їе // там стил'с теїї ни'пливки пе'реве'зли бат'ка'
 до / в б'рест // і вже там ли'шили ра'зом с:воїїми са'л'датами //

/ в б'рес'т'ї од'р'їзали но'гу // і вже бат'ка' привез'ли ду'дому //
 і вже бат'ко бу'в в'дома ц'їлії час ///

(Степанюк Ната́лія, 1934 р.н.)

7.9. [Чому ви повернулися назад?] / ка'ждого т'а'г'не там де / де
 ру'дивс'а // на'вит' хаї бу'де наїл'еп'ей // ал'е вс'о ра'вно / т'а'г'не там де
 // їак ка'жут' / ма'ти ру'дила // там наїл'еп'ей чо'лов'їк чу'йец'а / ри'ба
 в бу'з'ї теж не пли'ве тил'ко три'маїец'а їїд'ного м'ис'ц'а //

ни утхóдить, тільки одного місця тримається.

(Степанюк Іван, 1930 р.н.)

7.10. Мніго не верну́лося [з північно-західних земель]. [А ви чому повернулися в село?] И-и-и, слухайте! Ну чуго́ пташечка летіть і вирта́ється? Бўсьол литіть на те саме гнздишкó, прилитáє. Де врóдиться, там хóчиться. Такé. Хóчуть, нáвіть хóчуть так, як я, – топіру хожу́ по тих старіх стежкáх, за молодіх літь як був. Пухудіти, пудиві́тися, де хто живé, як, бо я тут вже трі́щить чи sóрок рóків тут ни живу́, ни живів. Тупіру при́хав, мерету́ру як достáв на за́ході. Булі́ вівезени, тільки я верну́вся наза́д. Тут з вóйська верну́вся сюду́, а сці́ль пу́хав ше раз. Там ду шко́ли пу́хав і топіру, як достáвив емириту́ру, бо там жині́вся, достáвив емириту́ру і при́хав сюду́ на ба́тьковщину.

[А було до чого приїжджати?] Було́ до чо́го, бо я тут пéред... пéред, е-е, значить, по вóйськови, по вóйськови, як прийшо́в, то тут будува́в хату. І потóм я ви́їхав. Тут брат при́хав, жінка його́ вмерла́, і тут він живів. Пóтом повмира́ли всі. Пови́їжджали, а тут всьо́ було́. И-и шо́ я б́уду там? Для с́іна зу́ста́вив там свю́ хату, де живів. Ми ни мі́ли такі́х, далі́ юму́ гуспудáрку. Ті́лько всьо́ пшева́жне там бу́лі такі́ пурускідани по нимéчкіх тих господа́рах, то там ни було́ так, шо́ ка́жен миг до́бру дустáв гуспудáрку в па́на, якóсь власч́ічеля дустáв. То кулі́сь пані́ там мі́ли, е-е, свої́ (як то вонó на?..) пала́ци мі́ли, а робóтнікі мі́ли такі́ з глі́ни лі́пляни с це́гли-и-и покóї, покóїки, бо два покóїкі і кúхню мі́ли, о. І вуну́ тупі́р, як ми за́їхали, в тих бара́ках пшева́жне, бо пала́цу там, як в нас, пала́ци пурускідани бу́лі. Був парк, був пала́ц, і там же пан живів, памéщик, а рéшту рубóтнікі то ви́що в такі́х... в такі́х... такі́х нивил́чкіх такі́х, – унщ́é в нас такі́х хатів малéнькіх нема́с, як в їх, – н́изинькі

ни_ут'ходит' / тил'ко одного мис'ц'а три'майц':а //

(Степанюк Іван, 1930 р.н.)

7.10. / м'н'іго не_вер'нуло́с'а [з північно-західних земель] // [А ви чому повернулися в село?] / и: / слухайте! / ну чу'го п'ташечка / летит' // і вир'тайц'а?! // 'бус'ол литит' на те_саме гниздиш'ко прили'тає // де в'родиц':а / там 'хочиц':а // так'е // 'хочут' / 'навит' 'хочут' так йа / то_п'іру хо'жу по_тих старих стеж'ках / за_моло'дих л'іт' йак був // пуху'дити / пуди'витис'а / де хто живе / йак / бо йа тут вже т'рицит' чи 'сорок 'рок'ів тут ни_живу // ни_жив'ів // туп'іру при'їхав // меретуру йак достав // на 'заход'і / бу'ли 'вивезени // тил'ко йа вир'нувс'а на'зад / тут з_воіс'ка вер'нувс'а с'уди // а_с'ц'іл' пуй'їхав ше раз / там ду_школи пуй'їхав // і_то_п'іру йак доставив емири'туру / бо_там жи'нивс'а / доставив емири'туру і_при'їхав с'уди на_бат'ковщину //

[А було до чого приїжджати?] / було до_чого // бо йа тут перед / перед // е: / значит' // по_воіс'кови / по_воіс'кови / йак при'їшов то тут буду'вав 'хату // і_потом йа вий'їхав / тут брат при'їхав / ж'інка його вмер'ла / і_тут в'ін жи'вів // потом повми'рали вс'і // повий'їж'зали / а_тут вс'о було / и: // шо йа буду там? // дл'а 'сина зу'ставив там свуй'ю 'хату / де жи'вів // ми ни_м'іли та'ки'х // да'ли йу'му гуспу'дарку / тил'ко вс'о пше'важн'є там були та'к'їйі пурус'к'ідани / по_ни'меч'к'їх тих господа'рах // то_там ни_було так / шо 'кажен миг' / добру дус'тав гуспу'дарку // в_пана / йа'кос' влас'ч'іч'ел'а дус'тав // то_ку'лис' па'ни там м'іли / е: / своїі // йак_то во'но на...? // па'лаци м'іли // а_роботн'ік'і м'іли та'к'і з_глини лип'лани / с_цегли: по'койі // по'койіки бо два по'койік'і і_кухн'у м'іли / о // і_ву'ни туп'ір йак ми за'їхали / в_тих ба'раках пше'важн'є / бо па'лацу там // йак в_нас / па'лаци пурус'к'ідани були // був парк / був па'лац і_там_же пан жи'вів / па'м'ешчик // а_решту р'оботн'ік'і то вш'о в_та'ки'х // в_та'к'їх // та'к'їх ниви'личких та'к'їх // упш'че в_нас та'к'їх хат'ів мал'ен'к'їх не'має / йак в_їїх // низин'к'і

такі, і-і-і даху́вка бу́ла та́ка пальо́вана ста́ра́я, черво́на чи, о. І-верну́лися, ну верну́лися.

Ми му́луді, то там ді́ти мі́ли, і неме́цкі ді́ти бу́лі, на́ші ді́ти. [А ні́мці лиши́лися?] Так, уста́лися. Дете́й мні́го уста́лося бу́ло. Пу́жній ча́сово ви́їхали, пу́вийжа́ли пра́ві всі. Я мів куле́гу... Кро́ху зу́ста́лося, ре́шта пу́вийжа́ли. Я мів куле́гу, с куто́рим ду шко́ли худі́в, з одні́м і з drúгім. Удбо́н ви́учився за ксьо́нза чи в Ва́ршаві, чи в Лю́бліні, ни зна́ю, де він учі́вся, він посту́пів на... на... на... еванге́ліцкій ксьо́нз бу́в. І він ви́їхав ду Захо́дньої... ньо́ї Неме́ччини, ви́їхав, але там з ни́ку́м зв'язи ни-и ма́є. Куриспу́нденції ни ви́ди ни с ким хи́ба для то́го, ко́б хтось ни при́їхав туді́.

А ю́го бра́т тут зу́ста́вся бу́в, зу мно́ю в би́єсови пра́цюва́в рі́в ча́су, мг-г-г. В Жи́жухах пра́цюва́в і там вмер, засла́б на́чеб на жу́лудов засла́б, ра́ка мав жи́лудка и вмер.

[Як ви між собою говорили?] Ми говори́ли по-по́льску. Удбо́н тут в ме́не куле́га бу́в с пуля́ків, шо він я́ко диті́на за́їхав туді́ с тими дити́ми. Він за два-три ми́сяци на́учи́вся по-украї́нську гу́вуріти, як і шо. В хо́вани гра́ли, то гу́вурів пу-украї́нську, на́учи́вся. І тупі́рс ку́лісь ю́го ба́чив там, Та́дик Ма́зур, Та́дик с пуля́ків, ка: “Е-е-е! Ю́ж запо́мня́лем”. Вже забу́вся, бо ни ма́є сти́чно́щі гу́вуріти.

(Ім'я Всеволод, прізви́ща не названо, 1930 р.н.)

7.11. [А яка ваша мова?] То то́ міша́на в нас мо́ва, Тут бяло́ру́си, тут бяло́ру́си, украї́нці жи́вуть, тут поля́кі жи́вуть. То та́ка у́пше ха́хля́цка мо́ва. [До яко́ї мови вона́ бли́жча?] На ме́не, до украї́нської, бо я тут як бу́в, в ча́сі вуйні́ бу́ла тут украї́нська шко́ла. Рі́к ча́су два ра́зи хо́див до украї́нської, як заста́в за Неме́тчини, як німе́ц завуюва́в тут. І ми там бу́лі, учи́телька бу́ла. Тут бу́в, и-и ба́тюшка бу́в украї́нські правосла́вний, і учи́телька бу́ла. По-украї́нському учи́лися. А пото́м, пото́м ви́їхали [учи́телі].

та^к'і / і: // да^хувка бу^ла та^ка па^л'ована ста^райа / чер^вона чи / о /
і: вер^нулис'а / ну вер^нулис'а //

/ ми му^луди / то там д'іти м'ілі і не^мецк'і д'іти бу^ли / на^ш'і
д'іти /// [А німці лиши^лися?] / так / ус^талис'а // де^тей м'н'го ус^талос'а
бу^ло // пу^ж'н'ії ча^сово ви^йіхали / пу^вийі'жали п'рав'і вс^н'і / йа м'ів
ку^л'егу // кро^ху зу^сталос'а / а ре^шта пу^вийі'жали // йа м'ів ку^л'егу /
с^ку^торим ду^ш'коли ху^див // з од^ним і з дру^г'ім // у^д'он
ви^учивс'а за к^с'онза // чи в:ар^шав'і чи в^л'убл'ін'і // ни з^найу / де
в'ін уч^ивс'а // в'ін посту^пив на / на / на // йе^вангел'іцк'ії кс^онз бу^в /
і ви^н ви^йіхав ду за^ходн'ой // н'ойі не^меч:ини // ви^йіхав // але там
з^ни^ким зв'язи ни: ма^йе // ку^риспунденц'ії ни ви^ди ни с^ким
// х'іба дл'а то^го / ко^б хтос^н ни при^йіхав ту^ди //

/ а йу^го бра^т тут зу^ста^вс'а бу^в // зу^мнойу в би^сесови
пра^ц'у^вав / р'ік ча^су // по^том / мг: // в жи^жутах пра^ц'у^вав і там вмер
/ зас^лаб наче^б на жу^лудок зас^лаб // ра^ка мав жи^лудка і вмер //

[Як ви між собою говори^ли?] / ми гово^рили по^пол'ску // у^д'он
тут в ме^не ку^л'ера бу^в с^пу^л'ак'ів / шо в'ін йа^ко ди^тина зай^іхав
ту^ди с^тими ди^тми / ви^н за^два / три мис'а^ци на^учивс'а
по^украйін'с'ку гу^ву^рити йа^к і шо // в^ховани г^рали / то гу^ву^рив
по^украйін'с'ку / на^учивс' // і ту^п'іро ку^л'и^с' йу^го ба^чив там / та^дик
ма^зур / та^дик с^пу^л'ак'ів // ка / е: / йуж^н запо^м'н'алем // вже за^бувс'а
/ бо ни ма^йе стич^нош'ц'і гу^ву^рити //

(Ім'я Все^волод, прізвища не названо, 1930 р.н.)

7.11. [А яка ва^ша мо^ва?] / то^то м'іша^на в на^с тут мо^ва // тут
б'ало^руси // тут б'ало^руси // у^країн^ци жи^вут / тут по^л'а^ки жи^вут' /
то та^ка уп'ше ха^хлацка^йа мо^ва // [До якої мо^ви во^на бли^жча?] /
на ме^не / до у^країн'с'кої // бо йа тут йа^к бу^в / в ча^с'і вуї^ни бу^ла
тут у^країн'с'ка ш^кола // р'ік ча^су два ра^зи хо^див до у^країн'с'кої //
йа^к за^ста^в // за не^метчини // йа^к н'іме^ц за^ву^йу^вав тут // і ми там бу^ли
// уч^ител'ка бу^ла // тут бу^в // и: ба^т'ушка бу^в у^країн'с'к'і
пра^вос^лавні // і уч^ител'ка бу^ла // по^украйін'с'кому уч^илис'а // а
по^том / по^том ви^йіхали [уч^ителі] ///

[Де ще так говорять, як у вас?] Трудно так спуткати, бо в Кóдню так вже не гувóрять, в Копітові можуть так гувуріти, в Загóрови гувóрять. Де тут ще говорáть? В Зáболотті. Хорóша цéрква там в Зáболотті, там напрóтив цéркви бáтюшка є, то з їм мóжна спуткáтися.

(Всеволод)

[Де ще так говорять, як у вас?] / т¹рудно так спут¹кати / бо
в¹код'н'у так вже не гу¹ворат' // в¹ко¹питов'і можут' так гуву¹рити //
в¹за¹горови' го¹ворат' // де тут ще го¹ворат'? // в¹за¹болот':і // хо¹роша
церква там в¹за¹болот':і / там нап¹рот'ів церкви бат'ушка йе / то з¹йім
можна спут¹катис'а ///

(Всеволод)

VIII. Mielnik, gmina Mielnik, powiat Siemiatycze,
województwo podlaskie

8.1. Граніця билá по Бух. Я іще билá малéнька. Отúт в Мельнікові нікого не било, все повиседлювали всі^х людéй. Тут бiло пúсто, так шо граніца то для тóго.

[*А коли вернулись назад?*] А вже по войні потрóшки людi стягáлися наза́д.

(*Кіркoвіч Мар'я, 1933 р н.; корінна жителька*)

8.2. [*Розкажіть про своє життя*] Нимá чогó розка́зувати, нимá чим хвалі́тися, бо моє дeтiнство билó в сáмой войнe, в сáма бидá билá: ані шко́ли, ані то є́сті шо, ані одягнúтисе в шо. Нимá чогó розка́зувати.

[*Що вдома робили?*] Все тiко далá рáди: и корoвi пáсла, в пóле ходiла i во́лами робiла нáвет. Имéли ми корóви, бáтько запрагáв ко... коня́. Бáтько му́й трóшки мi^в бульш зимлi^е, то то вже тúтай, не скажú на кóму, ни на кóго не нарескáю, онó своé, своé людe, свóлочи такi бiлi, – то вже не то подáток накладáли, а нáвет фор (шoсь тaкóе як збогacéнe), фор накладáли. I бáтько, паментáю, кúлько тóго м'яса трéба бу́ло здавáти, двi^е корóв бáтько в ермó заложú i зав'юс на... на стáнцию. здав. И то тaкá кáпка (*нерозбiрливо*) чéрес своiх людéй, – вже iх не́ма,

VIII. Мельник, гміна Мельник, повіт Сем'ятичі,

Підляське воєводство

Записи 14.12.2006 року

Мельник – це колишнє містечко, яке 1501 року отримало магдебурзьке право. Тут найстаріша на Підляшші православна парафія, перша згадка про яку датована 1260 роком (Іпатіївський літопис), ця ж дата є і першою згадкою про сам Мельник.

У вересні 1939 року Мельник опинився на кордоні між Радянським Союзом і гітлерівською Німеччиною, тому всі жителі радянською владою були виселені в поблизькі села, лише після війни змогли повернутися назад.

У селі панує польська мова, лише окремі старші знають свою говірку. Розповіді записано від учасниць співочого гурту “Мельничанки”, яким керує уродженка м. Ківерець Волинської області Людмила Вишенко. У мовленні Й.Нестеровича відчутний сильний вплив російської мови, оскільки він 1940 року був завербований на шахти Новосибірської області і де пробув майже рік.

8.1. / гра|ни|ця би|ла по бух / йа іш|че би|ла ма|л'ен|ка // отут
в_м'ел'н'і|кови н'і|кого н'е_било / вс'е повис'ед|л'увал'і вс'і|ех л'у|д'ей /
тут би|ло / |пусто // так / що гра|н'і|ця то дл'а |того //

[А коли вернулися назад?] / а вже по_во|їн'і / пот|рошк'і л'у|д'і
ст'а|гал'іс'а на|зад'і ///

(Кіркловіч Мар'я, 1933 р.н.; корінна жителька)

8.2. [Розкажіть про своє життя] / ни|ма чо|го рос|казуват'і /
ни|ма чим хвал'іт'іс'а^с // бо мо|їє д'єт'і|нство би|ло в_само|ї во|їн'є /
в_сама би|да би|ла // а_н'і ш|коли / а_н'і то йес'т'і шчо / а_н'і
од'а|гнут'іс'є в_шчо / ни|ма чо|го рос|казуват'і //

[Що вдома робили?] / вс'є / |тико да|ла |ради / и_коро|ви |пасла /
в_пол'є хо|д'іла / і во|лам'і ро|б'іла |навет // і|м'ел'і ми коро|ви / |бат'ко
запра|гав // ко... / ко|н'а // |бат'ко му|ї тро|шки м'їєв бу|л'ш зим|л'їє то_то
вже |тутаї не_ска|жу на |кому / ни_на_кого н'є нар'єка|ю о|но сво|їє /
сво|їє л'у|де / с|волочи так'їйі |бил'і // то вже не_то по|даток на|кла|дал'і
/ а_навет фор / шос' та|коїє йак збо|га|цен'є / то фор на|кла|дал'і /
і_бат'ко памен|тайу |кул'ко |того м'йаса т|реба бу|ло зда|ват'і / дв'їє
ко|ров бат'ко в_йер|мо за|ложи^{т'і} і зав'йус на... / на_стан|ційу / здав /
и_то та|ка |капка (нероз|бірливо) |черес сво|їїх л'у|д'ей / вже йїх не^{т'і}ма /

вже повмирالی. Алі ни на ко́го ни нарікаю, ни́хто то́го не робів – тілько свої лю́де. Всю́ди є до́бри лю́де і є сві́лочи. І всьо – ни́ма чо́мۇ говоріти. (сміється)

(Кірко́віч Ма́р'я)

8.3. [*Як у вас говорять?*] Як в Му́тній, в Госло́ве, як в Ма́цьковичах – то так го́вора́т, як я. Алі вже там да́лі, вже не до на́шої на́лежи те́ї... па́рафії – то́же там на́чей го́вора́т. Як ко́тори ви́йо́ски – бо єст Че́ре́мха (зна́єте Че́ре́мха?) то вже Че́ре́мха то вже чи́сто украї́нська мо́ва, то вже... [...]

[*По-якому ви говорите?*] Ни то украї́н... не украї́нська, не білору́ська – по́просто́ така́я на́ша гва́ра би́ла.

[*До якої мови вона ближча?*] А я ни зна́ю, де є́ї до́точі́ті, до чо́го – ни відаю са́ма. (сміється) Білору́скої ни́ма в нас, і украї́нської мо́ви ни́ма в нас. Як при́хала па́ні Лю́да, то я до́вго не мо́гла розуме́ті, шо во́на го́ворит вца́ле.

[*А я по-якому говорю?*] Ви по-украї́нську зама... (не́розби́рливо) Одра́зу позна́ті. А я чу́ю, шо ви так ста́ра́єтесь, а́ле не ви́ходи́т. Є́ще мо́жна позна́ті, хто ви та́кії. (сміється)

(Кірко́віч Ма́р'я)

8.4. То ту́тай, в том буди́нкові, то би́л осьро́дек здо́рв'я. То й за́рас є. Но й тут на го́рі^є то би́ла дом ча́совий, та́кий я́кійсь. И до́ктора ста́рїї приї́жджа́лі, учо́ни лю́де приї́жджа́лі, та́кії ста́рши пано́чки приї́жджа́лі. Є одно́го заува́жила – все та́ко по по́снеда́ню бе́ре ро́вер і ї́де там над Бух, там над Бух, кладе́ться. Яку́сь чи ма́пу рисо́ва́в, чи що, – там зда́леку ба́чила мно́го ра́зив.

А в ме́не би́ла коле́йка, бо в нас коро́ві па́сли с коле́йкі, бо ко́лісь па́стухі бі́лі – те́пе́р па́стухо́в не бі́ло, то ми с коле́йкі. И мо́я коро́ва... О́дна – то де́нь па́су́, а як дві́^є хто ма́с – то два, як три – три дне́ па́се́, – так коле́йка така́я би́ла. А́ле ди́влю́ся: ву́н тим ро́ве́рком пуд'ї́жжа́є до ме́не. Я с ту́ми

вже повимирал'ї // ал'ї ни на кого ни нарікаю / нихто того
не робив тил'ко свої л'уде // вс'уди йе добри л'уде і йе с'волочи // і
вс'о / ни'ма чо'му говорити // (сміється)

(Кірковіч Мар'я)

8.3. [Як у вас говорять?] / йак в мутн'її / в гост'ов'є / йак
в мац'ковичах то так го'ворат йак йа // ал'ї вже там дал'ї / вже
не до нашої нал'ежи тейі... / па'раф'її тоже там начеї го'ворат //
йак котори в'юски / бо йест че'ремха / знайте че'ремха? // то вже
че'ремха то вже чисто україїнс'ка мова / то вже... // [...]

[По-якому ви говорите?] / ни то україн... / не українс'ка / не
б'ало'руска / по'просту такайа наша г'вара би'ла //

[До якої мови вона ближча?] / а йа ни знаю де йейі дото'чит'ї /
до чо'го / ни в'їдаю са'ма / (сміється) // било'рускойі ни'ма в нас //
і українс'койі мови ни'ма в нас // йак приїхала пан'ї л'уда то йа
довго не могла розу'м'єт'ї / шо во'на го'ворит в'цал'є //

[А я по-якому говорю?] / ви поукраїнс'ку зама... /
(нерозбірливо) / од'разу познат'ї // а йа чу'ю шо ви так стара'єт'єс' /
ал'є не ви'ход'їт / йешче можна познат'ї хто ви так'її // (сміється)

(Кірковіч Мар'я)

8.4. / то тутай в^ф том бу'динков'ї то бил ос'родек зд'ров'їа /
то і зарас йе // но і тут на го'р'їє то би'ла // дом ча'сови' / так'її
йак'їс' / и докто'ра старийі приїж'зал'ї / учони л'уде приїж'зал'ї /
так'її с'тарши па'ночки приїж'зал'ї // йе од'ного зау'важила / вс'є тако
по пос'н'єдан'у / бере ро'вер і йїде там над бух // там над бух //
кладец'а йа'кус' чи ма'пу рисо'вав чи шчо / там здал'єку бачила /
м'ного р'азив //

/ а в мене би'ла ко'л'єїка / бо в нас коро'ви пасли с'ко'л'єїк'ї
/ бо ко'л'їс' пасту'х'ї бил'ї / те'пер пасту'хов н'є било / то ми
с'ко'л'єїк'ї // и мо'їа коро'ва / од'на то ден' па'су / а йак дв'їє хто
ма'є то два / йак три три дн'є па'се / так ко'л'єїка такайа би'ла // ал'є
див'л'ус'а вун тим ро'верком пуд'їж'айе до мене // йа с'тими

коровáми – нéкотори вóду п'ють над Бúгом, нéкотори хóдят на (нерозбírливо). Приїжає до мéне: “Что, севóдня у вас óчереть?” Я говорú: “Да, óчереть”. Он зачáв говорúти – чýє, же я до йóго по-рúськи дóбре роскáзую, бо я любиó бáрдзо язúк рúський í попрóсту умéю говорúти рúським язикóм, и понíмаю всьо, то он перейшóв на немéцкій, одрáзу почáв до мéне не то по-нiмéцкi говорúти. Я так послúхала – я немéцкого нéкотори-нéкотори словá лáпала, áлe... Áлi я говорú йомú по-пóльски тодú: “Хце пан мýвиць – не мýви: я так не розúме пáна,” – скáзала йомú. (смiється) А вун мнe говорит: “У мнe вдóму то бил пéрши немéцкi éнзик, пúзнiй (якi то?) росúйски í пóльскiй”. А я говорú: “То пан ест нéмец”. Одрáзу йомú, одрáзу. “А чeмú пáни так мýви?” – “Бо пéрши éзик то ест ойчúсти”, – отáк скáзала. (смiється) Но нiц не скáзав, анó усмiхнúвся – вiдно я трáфiла йомú. Я так хвiлькú подúмала: “Гe, не – пéрши язúк то ойчúсти”. [...] И он там по-пóльску розмáв'ялi, мнe говорит. [...] А я йомú говорú: “То пан ест рúськi нéмец í поляк станцовáлi краков'як”. (смiється) Ой йомú тóє подóбалосe! Ой подóбалосe. Повторáв вун кiлька рáзи тóє. (смiється)

(Кiрковiч Мар'я)

8.5. [Гриби у вас ростуть?] Ростúт. Як ест лiс, то й грибú ростúт, тiлькo найгúрш – найбúльш гжиб`яжу, нiж тих... Í правдiвкi, í тii червоногóловцi, краснiячки ще називáють, í маслiячкi, í рiдзи, ну то такii... [То рижики?] Так, рижики. [А такi, що синiють пiд сподом?] А! То тii подгúпкi. [Колись брали iх?] Брáла, онú ест едáльни. А не, то є тiє, якi шо синéют, а то трéба знáти, бо як чоловiк ни знáє грибóв, то лéпей и не брáти. Я тiлькo тii, шо знáю, то берú.

(Кiрковiч Мар'я)

коро́вами / не́катори во́ду пйут над_бу́гом / не́катори хо́д'ат на
 (нерозбі́рливо) / при́йі'жайе до_мене / что с'е́водн'а у_вас оч'е́р'ет'? /
 йа го́во́ру / да / оч'е́р'ет' / он за́чав го́во́рит'і / чу́йе же йа до_йо́го
 по́рус'ки до́бре роска́зуйу / бо йа л'у́б'л'у ба́рзо йа́зик ру́с'к'іі і
 по́просто у́м'ейу го́во́рит'і ру́с'к'ім йа́зи'ком / и по́н'іма́йу вс'о // то
 он пере́йшов на_не́м'е́цк'іі / одразу по́чав до_мене не_то
 по́н'іме́цк'і го́во́рит'і / йа так по́слухала / йа не́ме́цко́го
 не́катори_не́катори сло́ва ла́пала 'ал'е... / 'ал'і йа го́во́ру йо́му
 по́пол'ски то́ди / хце пан му́в'іц" не́ му́в'і йа так не_ро́зум'е па́на /
 ска́зала йо́му / (смі́ється) / а_вун мн'е го́во́рит / у_мн'е в́дому то би́л
 п'е́рши не́м'е́цк'і йе́нзик / пу́з'н'іі / йа'к'і_то? / ро́си́йск'і і по́л'с'к'іі
 // а_йа го́во́ру / то пан йе́ст не́мец / одразу йо́му / одразу // а_че́му
 па́н'і так му́в'і? / бо п'е́рши йе́зик то йе́ст о́чисти // о́так ска́зала //
 (смі́ється) / но н'і́ц не_ска́зав а́но ус'м'і́хну́вс'а / в'і́дно йа тра́ф'іла
 йо́му // йа так х'в'і́лку по́думала / ге не́ / п'е́рши йа́зик то о́чисти //
 [...] / и он там по́пол'ску розма́й'ялі / мн'е го́во́рит // [...] / а_йа
 йо́му го́во́ру // то пан йе́ст ру́с'к'і не́мец і по́л'ак ста́нцо́вал'і
 крако́у'йак / (смі́ється) / о́й йо́му то́йе по́добало́с'е! / о́й по́добало́с'е /
 по́втора́в вун к'і́лка ра́зи то́йе !!! (смі́ється)

(Кі́рковіч Ма́р'я)

8.5. [Гри́би у вас ро́стуть?] / ро́стут / йак йе́ст л'і́с то_ї гри́би
 ро́стут // тил'ко на́йгу́рш на́бул'ш гжи́б'йажу н'і́ж тих... / і_пра́вд'і́вк'і
 / і_ти́йі че́рвоно́го_ловці́ / крас'н'а́чки шче на́зиви́айут' / і_ма́сл'а́чк'і /
 і_ри́зи / ну то та́к'і́йі // [То ри́жики?] / так ри́жики // [А та́кі, що
 сині́ють під спо́дом?] / а! / то_ти́йі подг'и́пк'і / [Ко́лиś бра́ли їх?] /
 бра́ла / о́ни йе́ст йе́дал'ни // а не́ / то йе́ тийе́ йа'к'і шо с'і́н'ейут //
 а_то тре́ба з́нат'і / бо йак чо́ло́в'ік ни_з́на́йе гри́бо́у то_л'е́п'е́ї
 и_не_бра́т'і // йа тил'ко тийі́ шо з́на́йу то бе́ру !!!

(Кі́рковіч Ма́р'я)

8.6. Ма́ма каза́лі, же як та́то мене́ з ма́мою в'юз до пород... до породовні в Мельні́кові аж два́цять див'я́того, но скажу́, сті́чня, – моро́з (колі́сь бу́лі ўнши моро́зи, як топі́ри). Ну й на там час перед Мельні́ком не здо́жили дове́сть коньо́м, не здо́жили. Ну і бою́ся зі́мна за то́с. Но.

(Балі́на Зіна́їда, 1955 р.н.; народи́лася в сусі́дньому се́лі Поруби, куди ча́стину мельни́чан у роки війни бу́ло висе́лено; в Мельні́ках прожи́ває бі́льше три́дцяти ро́ків)

8.7. Ко́лісь ина́чей би́ло, як топі́ра, ну. Топі́р, як мужі́к до ме́не при́їхав, то я його́ зна́ла мі́сяць ча́су. Ко́лісь зна́ла так зда́ле́ка, е, зда́ле́ка. Ну й при́їхав. Я бу́ла при о́казі́ї в го́штях у ньо́го найпе́рш. Запро́сіла... [...] Ну так, же́би хороше́ бі́ло, то я запро́сіла їх до се́бе. Ну й при́їхали до ме́не. Я би́ла на Руздво́, на тре́тій де́нь Руздва́. А запро́сіла їх на... на Гоготу́ху (в нас на ста́рий Но́вий рік). Ну при́їхали до нас, а́лі там з ро́дзи́цями при́їхав, ну дого́ворі́лісе – і всьо́, і всьо́. Вца́ле то не би́ла мі́лосць, то вца́ле не би́ло. То попро́сту ота́к, ота́к, же́би би́ло хороше́...

(Балі́на Зіна́їда)

8.8. Я в три́цять див'я́том году́ пошо́в в а́рмію, е-е, до а́рмії взя́лі. В Бре́сте служі́в, в а́рмії (Бре́ст би́л по́льські) е-е, в три́цятім полку́ артіле́рії, сьо́ма бате́рія моя́ би́ла. І служі́ле ду вуйні́, и...

Як в три́цять див'я́тум вуйна́ вже нача́лась, по... по войне́ при́їхал і по́їхал в Сі́бір. [...] Е-е-е. По́їхал до копа́льні. А́гент бив, кото́рий гово́рит: “О! в Росі́ї зара́бативаю́т по ту́сячу рубле́й тойо́го!” А в нас ту́лько злоту́вки бі́лі, а то *(голосно)* ту́сячу рубле́й! А в нас ту́сячу зло́тих – то майо́нток бив. *(смі́ється)* Ми, мо́лоді́ї хло́пци і дівча́та, по́їхали на Сі́бір. Я по́їхал, е-е, ми ра́зом с това́ришо́м здава́лі доку́менти. [...]

8.6. / ма́ма ка́залі́ же́ йа́к та́то ме́не з ма́мою вйу́з
до́ поро́д... / до́ поро́довні́ в ме́л'ні́кови / а́ж двіа́сит' дйу́йато́го /
но́ ска́жу / стичи́'а // мо́ро́з^с / ко́лис' бу́ллі́ инши́ мо́ро́зи йа́к то́п'і́ри //
ну́ і́ на́ там ча́с пе́ред ме́л'ні́ком / не́ здо́жилі́ до́в'ес'т' ко́н'ом
не́ здо́жилі́ // ну́ і́ бо́йу́с'а з'і́мна за́ то́йе // но́ ///

(Ба́ліна Зіна́їда, 1955 р.н.; наро́дилася в су́сідньому́ се́лі По́руби,
куди́ ча́стину ме́льничан у ро́ки вйі́ни бу́ло ви́селено; в Ме́льниках
про́живає́ біль́ше три́дцяти ро́ків)

8.7. / ко́л'і́с' и́наче́й би́ло йа́к то́п'і́ра / ну́ // то́п'і́р йа́к му́жик
до́ мене́ при́йі́хав / то́ йа́ йо́го зна́ла ми́с'ац' ча́су // ко́л'і́с' зна́ла та́к
зда́л'е́ка / е́ // зда́л'е́ка // ну́ і́ при́йі́хав / йа́ бу́ла при́ о́каз'і́йі
в го́шт'ах у́ н'о́го на́йпе́рш / за́про́с'і́ла... / [...] / ну́ та́к же́би хо́ро́ше
би́ло / то́ йа́ за́про́с'і́ла йі́х до́ 'се́бе // ну́ і́ при́йі́халі́ до́ мене́ / йа́
би́ла на́ ру́зд'во на́ тре́т'і́йі де́н' ру́зд'ва // а́ за́про́с'і́ла йі́х на... / на
го́го'ту́ху / вна́с на́ ста́рий но́вий ри́к // ну́ при́йі́халі́ до́ нас / а́лі́
та́м з ро́з'і́цам'і́ при́йі́хав / ну́ до́гово́р'і́л'і́с'е // і́ вс'о́ / і́ вс'о́ //
в'ца́л'е́ то́ н'е́ би́ла м'і́лос'ц' / то́ в'ца́л'е́ н'е́ би́ло // то́ по́просто́
о́так / о́так / же́би би́ло хо́ро́ше... ///

(Ба́ліна Зіна́їда)

8.8. / йа́ в тре́йц'і́т' див'йа́том го́ду по́шов в а́рм'і́йу / е́: /
до́ а́рм'і́йі́ вз'а́лі́ / в б́рес'т'е́ слу́жив / в а́рм'і́йі́ / а́ б́рес'т би́л
по́л'ск'і́ / е́: / в тре́йц'а́том по́лку ар́т'і́л'е́р'і́йі́ / 'со́ма ба́тер'і́я / мо́йа
би́ла / і́ слу́жиле́^м до́ ву́їни́ / и... //

/ йа́к в тре́йц'і́т' див'йа́тум ву́їна́ вже́ нача́лас' / по... / по́ во́їн'е́
при́йі́хал і́ по́йі́хал в 'с'і́б'і́р // [...] / е́: / по́йі́хал до́ ко́пал'ні́ /
'а́ге́нт би́в ко́торі́й / го́ворит / о! в ро́с'і́йі́ зара́бати́вайу́т по́ тис'а́чу
ру́бл'е́й то́його́! / а́ вна́с ту́л'ко́ зло́ту́вки би́лі́ / а́ то́ (го́лосно)
тис'а́чу ру́бл'е́й! // а́ вна́с тис'а́чу зло́тих то́ ма́йонто́к би́в /
(смі́ється) / ми́ мо́лоді́йі́ хло́пци́ / і́ д'і́вча́та / по́йі́халі́ / на́ 'с'і́б'і́р
// йа́ по́йі́хал / е́: / ми́ ра́зом с то́вари́шом зда́валі́ до́куме́нти // [...] /

Е-е, но як тобі сказати, после переплутав (*нерозбірливо*). На Сібіра, е-е, дев'ять місяців. Ні подобалось міні! Ми там думали, що там Гамерика, чи як там говорат хо... не знаю, в Гамерикі тоже не бил. (*сміється*) Поїхал, бо язик знаю, то всьо бårdзо добре и-и так вóсем місяців не било як. И приїхал назат. Приїхал, а вже тут немец. Вúседлілі. На Бúге граніца билá. Мельник бил вúседльон – три деревні сдєлалі, е: Грабовец, и-и Поруб'є, як в нас називають. Остальнiє вúвєзлі... Так Здурóвичи, Пиньськ. Ёто остальнóє повивóзлі. Мельник тут пúсто бiло, тiлько зельско рослó такóе, вóйдóш – то... то не вiдно челóвєка, е-е, бiло.

А вернúвся назат – á нi дóма, á нi лóма! Нимá нiчóго! (*сміється*) А ётот дом мой розобрáлі. Мáма пошлá до сес... до дочкi на Грабовец, е. Брат гдє-то оженивсь в Мущóне, а дом розобрáлі. I тут я мав, як то кáжуть, zostáвся без нiчóго. Áле раздвá оженивсь i зáрас тúтай дом, такóй мáленькiй дóмик постáвив, отакóй ó. Тiлько вже то другóе. Ну i так... [...] Живú, живú з дня... з дня... зрána до вєчора, як то кáжут. [...]

[*То де ви були в Сибiру?*] Новосибiрска óбласть, гóрод Прокóф'євск. Цєлий мєсяц єхал! То ни тóлько я, а цєлий трáнспорт нас себє, е, бiлорúсов.

[*Л.Вишенко: А чого ви туди їхали?*] (*нишком*) Я тобi скажú: молодiй чолóвик бив, (*нерозбірливо*) билi. Говóрит: “Єдь в Росiю! Назарабóтаiш тóлько всьóго! На шáхту! На шáхту!” А хрєна йóго знав, шó то шáхти! (*сміється*) Ну знáлі, шó то шáхти, е, той... Собє дúмаю: “А шó минi там остáлося? Давáй поєду, о. Люблú (*нерозбірливо*), ни конєшно вдóма сiдєть”. I нас тут поєхало, мóже... з Мельника трiцать чолóвєк. А! богáто! Я говорú, же цєлий трáнспорт, мóже, сóрок вагóнов билó. Всьо би-якi вагóни билi, теплúшки, пєчкi билi, i нас, i нас в єтiх вагóнах вєзлi, як... як бiдло. (*сміється*) Вóшi напáлі, та-а-ак! Бруд бил, не било водi купáцца, не било. Такóе.

е: / но йак тоб'ї сказа¹ти / пос'л'е переплута¹в (нерозбірливо) // на с'їб'їра / е: / дев'ят' м'ес'ацов // н'ї по¹добалос' ми¹н'ї! / ми там думал'ї шо там га¹мерика / чи йак там го¹ворат хо... / не з¹найу в га¹мерик'ї тоже н'е бил / (смісться) / поїхал / бо йазик з¹найу / то вс'о барзо добре / и: / так вос'ем м'ес'ацов н'е било йак / и приїхал на¹зат / приїхал а вже тут н'ем'ец / вис'едл'їл'ї / на буге гра¹н'їца била / м'ел'н'їк бил вис'едл'он // три д'ер'евн'ї с'д'елал'ї / е / грабов'ец / и... / по¹руб'є йак в нас нази¹вайут / остал'н'їє вив'ез'л'ї... / так здуровичи пи¹н'с'к / єто остал'нойе пови¹воз'їл'ї // м'ел'н'їк тут пусто било / тил'ко з'ел'ско росло такоїє воїд'ош то... / то н'е в'їдно ч'елов'єка / е: / било //

/ а в'ер'нувс'а на¹зат / а н'ї дома / а н'ї лома! // н'їма н'їчого! / (смісться) / а єтот дом мої розобрал'ї / мама пош'ла до сес... / до дочк'ї // на грабов'ец / е / брат гд'є то ожен'ївс'а в муш'чон'є / а дом розобрал'ї / і тут йа мав / йак то кажут' зос'тавс'а без н'їчого // ал'є разд'ва ожен'ївс'а і зарас тутаї дом / такої мал'єн'к'її дом'їк постав'їв / отакої о тил'ко вже то дру¹гойє // ну і так... / [...] / жи¹ву / жи¹ву з дн'а... / з дн'а... / зрана до вечора / йак то кажут' // [...]

[То де ви були в Сибіру?] / новосиб'їрска облас'т' / город прокоф'їєвск // целиї м'ес'ац їхал! / то ни тол'ко йа / а целиї транспорт нас себе / е / біло¹русов //

[Л.Вишенко: А чого ви туди їхали?] (нишком) / йа тоби скажу / молодїй чолов'їк бив / (нерозбірливо) бил'ї / го¹ворит / їед' в ро¹с'їю! / назаработайїш тол'ко вс'о¹го! / на шахту! / на шахту! / а х'рена йо¹го знав шо то шахти! / (смісться) / ну / знал'ї шо то шахти // е / тої... / соб'є думайу / а шо ми¹н'ї там осталос'а / даваї поїеду / о / л'убл'у (нерозбірливо) / ни ко¹н'єшно в¹дома с'їд'єт' // і нас тут поїхало може... / з м'ел'н'їка трицат' чолов'єк / а! / бо¹гато! / йа гово¹ру же целиї транспорт / може сорок ва¹гонов било / вс'о би йак'ї ва¹гони бил'ї / т'єп'лушки / п'єчк'ї бил'ї / і нас / і нас в єт'їх ва¹гонах в'єз'л'ї / йак... / йак бидло / (смісться) / вош'ї напал'ї / та:ак! / бруд бил / н'є било во¹ди ку¹пац'а / н'є било / такоїє

Цѣлий мѣсяц єхалі...

(Нестерович Йосип Григорович, 1917 р.н.)

8.9. [По-якому в Мельнику колись говорили?] Е-е, всьо бѣльше по-прѣстому говорілі. [А до якої мови вона ближча, ця по-простому?] Е, но бѣльше до української мови, по-моїому, бѣльше до українськи... Як моя ма́ма говори́ла вже, же ми... язѣк наш бѣльше по... до українського похо́жи, бо Білору́сь вже іна́чею гово́рат. А в нас бѣльше по-українському говорілі, бо, зна́йш, в нас бу́ло половіну польських, а половіну православних єст, то так вже топі́р, як ми вже жи́єм же тѣлько лет в По́льши, то бѣльше по-польску гово́рим. Так са́мо, як у вас в Росі́ї, в Росі́ї чи то на Укра́їні, чи на Білору́сі. [...] То вже на́віть там полякі́, ко́тори оста́лися...

(Нестерович Йосип)

8.10. Не, в нас то не́ було коха́ня [на полі́ під час святкування Ю́рія]. Але... але... хто хоті́в, то коха... хто хоті́в, то покоха́вся, о. В нас Ю́р'я шесто́го ма́я, є, за́вше. И то вже, є, то правосла́вне бу́льш свя́то било́. Пони́маєш? Жі́то вже тако́є ча́сом, висна́ вче́сна, вже колосу́є, клѣ́си вихо́дять, вже тако́є, но, мо́жна вже схова́тися...

И ка́жда ба́пка (вже в нас така́я організа́ція била́, – нас, му́сить, ши́стьох било́, є, такі́х, є, дру́жілі). І зби́раємся. “Де п встреті́мся? Там пуд вербо́ю. Там пуд крижо́м. Там...” О, ми там зна́єм сво́є ме́сто – в тум полѣ́тку, в тум полѣ́тку, в нас три полѣ́ткі било́, є-є: ярина́, у́гор и жі́то. Жі́то то... О! жі́то й жі́то! Е, в оча́х, то́бто жі́та било́. То там зби́раїмся, і там якійсь знак імі́вся... Моя Лі́да корова́й спиче́, ка́чкі, так, ну й за́йви на́лапа́їм де́сь там то́с, но. И вже йде́м. Ко́жна ко́шпик ма́є такі́, хло́пи по бутѣ́льці, є. Иде́м, роскла́даїмся, колчи... (нерозбі́рливо) на то́с. И гуля́їм, и тоді́ пі́сні.

// цілії м'ес'ац їехал'і... ///

(Нестерович Йосип Григорович, 1917 р.н.)

8.9. [По-якому в Мельнику колись говорили?] / є: / вс'о бол'ше попростому гово'рил'і // [А до якої мови вона ближча, ця попростому?] / є / но / бул'ше до_українс'кийї / мови / по'мойому / бол'ше до_українс'ки... // йак мо'йа ма'ма гово'рила вже / же ми / йа'зик наш бол'ше по... / до українс'кого по'хожи // бо б'іло'рус' вже іна'чеї го'ворат // а_в_нас бол'ше поукраїнс'кому гово'рил'і // бо з'найіш / в_нас бу'ло поло'в'іну пол'ск'іх / а_поло'в'іну правосла'вних їест // то так вже то'п'ір / йак ми вже жи'єм же тул'ко л'ет в_пол'ши / то бул'ше по'пол'ску го'ворим // так_само йак у_вас в_ро'с'їйї / в_ро'с'їйї чи то на_україні чи на_б'іло'рус'ї / [...] / то_вже на'виг' там пол'а'ки ко'тори оста'ліс'а... ///

(Нестерович Йосип)

8.10. / н'є / в_нас то н'є_било ко'хан'а [на полі під час святування Юріа] // ал'є... / ал'є... / хто хот'ів / то коха... / хто хот'ів / то поко'хавс'а / о // в_нас їури'а шес'того ма'йа / є / за'вше / и_то вже / є / то правосла'вне бул'ш св'ято би'ло // пон'їма'єш? / жи'то вже та'коїє часом вис'на в'чесна / вже коло'суйє / к'лоси ви'ход'ат / вже та'коїє / но / мо'жна вже scho'ватис'а... //

/ и_кажда ба'пка / вже в_нас та'каїа органи'заційна би'ла / нас мусит' ши'с'т'ох би'ло / є / та'ких / є / дру'жил'і / і_зби'райемс'а / де_п встре'тїмс'а? / там пуд_вер'бойу / там пуд_кри'жом / там... / о / ми там з'найім сво'її м'есто / в_тум пол'етку / в_тум пол'етку / в_нас три пол'етк'і би'ло / є: / йари'на / угор и_жи'то / жи'то то... / о! жи'то і жи'то! / є / в_о'чах / тобто жи'та би'ло / то_там зби'райімс'а і_там йа'киїс' знак і'м'івс'а... / мо'йа л'їда ко'рової спи'че / качк'і так / ну_ї за'ви на'лапайім / дес' там то'їє / но / и_вже їдем / кожна ко'шик ма'їє / так'і / х'лопи по_бу'тел'ц'ї / є / и'дем роскла'дайімс'а / колчи... (нерозбірно) на_то'їє / и_гул'айім / и_то'ди п'іс'ні //

Одін рас óде той Кармазún, тóже з вáших сторóн, з Лúцка кáжицца, Кармáзин, е-е, музикáнт бил – мýзика грає! Ой! то ми та чáсом по жúтí! Кому́ і вúтлочемо трóху. (смісться) [...] Áле то так... та делікáтне, ну так. То ш то людéй. То так... так кáжут: “Ни любит га, гáда, де людéй грома́да, а як лю́де розúйдуться, то гад з гáдо зúйдуться”.

(Нестерович Їосип)

/ о́д'ін рас'о́де тої карма́зин / то́же з'ва́ших сто́рон / з'лу́цка
ка́жиц:а / карма́зин // е: / музи́кант бил / му́зика гра́йе! / ої! / то́ми
там ча́сом по́жит'і! / ко́му і витло́чемо гро́ху / (смі́ється) / [...] / а́л'е
то так... / так дел'і́катн'е / ну так // то́ш_то л'у́деї / то так... // так
ка́жут / ни́л'убит гад'га́да д'е л'у́д'еї гро́мада / а́йак л'у́де
ро́зи́дуц':а / то гад з'га́дом зи́дуц':а ///

(Нестерович Йосип)

X. Zubacze, gmina Czeremcha,
województwo podlaskie

10.1. [*Чому так село називається?*] Е-е, ну я не знаю, чом воно так Зубачі, о, називається. То ш з дяда-прадядя... То перш, міже, не біло так, але хіба Зубачи. [*То хтось зуби мав великі?*] А я не знаю, я не знаю, що так називається тое село, я не знаю. В книгах описує, навіть тута їздили такіє-о с того-о, котіри звіджувалі терєни, то в їх єсь в єтих ксішкках записано – правда чи не чи кагдась так само, о. [...]

Зомброво, перш було нібито Зомброво. Не Зубачи, тільки Зомброво, кажуть. Міже пириминілі вже. Правда чи не, бо перш, кажуть, нібито Зомброво було.

(Максим'юк Петро)

10.2. [*Як у вас говорять?*] Кажде село іна́чей гово́рить. Іна́чей тро́шки, як Черемсе. В Черемсе праве́ так са́мо. В Ставіщ то вже колі́, пошлі́, – то бу́льш по-украї́нську. В Ставіщах, там ко́ло Черо́мхи кі́льоме́тр си́ло є, то бу́льш до украї́нську гово́рать. В нас ту́та, я зна́ю, так та́кі м'я́хкі ні́бито розго́вор – слуха́лі, пришлі́, о.

[*А де краще говорять?*] Ну я зна́ю? Так са́мо. То ми вже приві́кши одне́ до дру́гого. Ну то й пара́фія сю́да, так, сю́да, Ставі́щ пара́фія сю́да. До Ставі́щ бу́де так сем и до Черо́мхи там кі́льоме́тр – ві́сім кі́льоме́тру до Ставі́щ. То пара́фія тут ставі́ська. Там ще єсь Поло́вци, Поло́вці, – не́мно́шко там до́мов є, то во́ні так са́мо гово́рать.

(Максим'юк Петро)

Х. Зубачі, гміна Черемха, повіт Більськ-Підляський,**Підляське воєводство****Записи 30.10.2006 року**

Перші тексти від подружжя Максим'юків; дружина родом із села Токарі; у мовленні чоловіка відчутний вплив російської мови (хоч у російській армії не служив), частково білоруської літературної; третій респондент – жінка – відмовилася назвати прізвище та ім'я, очевидно, тому, що негативно говорила про свою невістку-католичку.

Записано у присутності А.Єкатеринчука.

10.1. [Чому так село називається?] / е: / ну йа н'е з'найу / чом во'но так зубач'і" / о / називайец':а / то ш з д'ада прад'а... // то перш може н'е било так / ал'е хіба зубачі" // [То хтось зуби мав великі?] / а йа н'е з'найу / йа н'е з'найу / що так називайец':а тойе село // йа н'е з'найу / в кн'ігах о'п'ісує / навет' тута йіздил'і такийе о с того о котори зв'ізувал'і те'рени / то в йіх йес' в'етих кс'іш'ках зап'ісано / правда чи н'е чи каг'дас' так само / о / [...]
/ зомб'ово / перш було н'ібито зомб'ово / н'е зубачі тил'ко зомб'ово / кажут' // може пириминил'і вже / правда чи н'е / бо перш кажут' н'ібито зомб'ово було ///

(Максим'юк Петро)

10.2. [Як у вас говорять?] / кажде се'ло и'начеї го'ворит' // и'начеї трошки йак че'ремс'е / в че'ремс'е прав'е так само // в ста'вишч / то вже ко'ли пош'ли // то бул'ш поук'раїнс'ку // в ста'вишчак / там коло че'ромхи к'іл'ометр си'ло йе // то бул'ш до ук'раїнс'ку го'вора'т' / в нас тута йа з'найу / так так'і м'йах'і н'ібито розго'вор / слухал'і / приш'л'і / о //

[А де краще говорять?] / ну йа з'найу? / так само / то ми вже при'викши одне до д'ругого // ну то ї па'рафийа с'уда // так / с'уда ста'вишч па'рафийа с'уда // до ста'вишч буде так с'ем и до че'ремхи там к'іл'ометр // вис'ім к'іл'ометру^у / до ста'вишч // то па'рафийа тут ставис'ка // там ще йес' по'ловци / полоўці // н'ем'ношко там до'моу йе / то во'ни так само го'вора'т' ///

(Максим'юк Петро)

10.3. [*Церква ваша давня?*] О! Давня церква, так. [*Не за вашої нам'яті будувалася?*] Не, боронь Бóже! Не за меї памиті. Атец то то́же трóхи поментáв, о. То прожів сёмдисят адін гот прожів атец, то трóхи. Але то старожи́тна церква.

(Максим'юк Петро)

10.4. [*То ваша хата?*] Так! То вже я сам ста́вив. Ба́тькова там, там бу́ла да́лій, то яки́х підисят ме́тро... Ота́м, де самохо́дом сто́ить, то ба́тькова ха́та бу́ла. А ту вже купі́лі пляц, ви́їхав до Росії, о, ту́тай-о. [...] Бу́ла дру́га ха́та там да́лей – я пириста́вив сюда́.

[*То мурована хата?*] Ні-ні! Деревля́на, деревля́на. В підисят пе́рвом я пришо́в з во́йска, то ха́та бу́де вже ши́їсят... Я ту́ю ха́ту купі́в, с Сім'я́тич купі́в. С Сім'я́тич переві́з єї, коньо́м пириво́зив. [*Скільки разів треба було їхати?*] Ку́лько? (смі́ється) Шті́ри ра́зи по... по трох і́здилі, шті́ри ра́зи конь... Бо́ як то типі́ричка трахторá є, то воні́ бу́льш вузьме́ш, а коньо́м де... А то з Сім'я́тич трі́щить кильо́метр. [...] Ту́тай я і́здив аж до Сім'я́тич, а вже с пувро́том і́хав на Кліще́лі с Сім'я́тич. На Кліще́лі, як зна́єте, то вже та́я доро́га асфальту́вка на Кліще́лі. [...] А до Кліще́ль в нас сімна́йцить, сімна́цить до Кліще́ль.

(Максим'юк Петро)

10.5. [*Які у вас тут будівлі?*] Сьвіро́нок то назива́ється ш... І не́катори говорáть шпихе́р, і сьвіро́нок. [*Що там трима́єте?*] Збу́ж, збу́ж'є, то на збу́ж'є, о. Ку́хня, ту́та є одна́ пострóяна ко́ло хліва́. Ку́хня ле́тня, то ле́тня ку́хня. А то... То когда́сь... Ото́ ш клу́ня назива́ймо – ни сто́дола, тілько́ клю́ня, то то клу́ня вже. То хле́'в. То я с те́ї ха́ти, шо тамту́ не розвалі́лася, то я пострóїв хліва́ ту́та, о.

(Максим'юк Петро)

10.3. [Церква ваша давня?] / о! давн'а церква / так / [Не за вашої

пам'яті будувалася?] / н'е / бо'рон' / боже! / н'е за меї' памит'і //
 а'т'ец то / тоже трохи помен'таў / о / то про'жив с'емдис'ат а'д'ін гот'
 про'жив / а'т'ец / то трохи / ал'е то старо'житна церква ///

(Максим'юк Петро)

10.4. [То ваша хата?] / так! / то вже йа сам с'тавив // бат'кова

там / там була дал'їі // то йаких п'ідис'ат метро... / отам де само'ходом
 стоїт' / то бат'кова хата була // а ту вже купил'і пл'ац / вийїхав
 до ро'с'її / о / тутай о // [...] / була друга хата там дал'еї / йа
 пири'ставив с'у'да //

[То мурована хата?] / н'ї' н'ї'! / дереу'л'ана / де"ре"у'л'ана //

в п'ідис'ат п'ервом йа при'шов з воїс'ка / то хата буде вже
 шийїс'ат... / йа туйу хату купив / с':ім'йатич купив / с':ім'йатич
 пе"ре"в'із йейі / ко'н'ом пири'возив // [Скільки разів треба було їхати?]
 / кул'ко? / (сміється) / штири рази по... / по трох йїздил'і / штири
 рази кон'... / бо йак то ти'п'іричка трах'тора йе / то во'ни бул'ш
 вуз'меш / а ко'н'ом де... / а то з с'ім'йатич т'рицит' к'їл'ометер // [...] /
 йа йїздив ту'да на кл'еку'нич'і / на / е / ку'терку // тутай на ада'мово /
 тутай йа йїздив аж до с'ім'йатич // а вже с'пув'ротом йїхав на
 кл'їш'чел'і с' с'ім'йатич / на кл'їш'чел'і йак з'найіте / то вже тайа доро'га
 асфал'тув'ка на кл'їш'чел'і / [...] / а до кл'їш'чел' в нас с'їм'найцит' /
 с'їм'нацит' до кл'їш'чел' ///

(Максим'юк Петро)

10.5. [Які у вас тут будівлі?] / с'в'їронок / то називайец':а ш... /

н'н'екотори гово'рат' шпи'хер // і с'в'їронок / [Що там тримаєте?] /
 збуж' / збуж'їе / то на збуж'їе / о // кухн'а / тута йе о'дна по'строїана
 коло хл'їва / кухн'а л'ет'н'а // то л'ет'н'а кухн'а // а то... / то ког'дас"... /
 о'то ш клун'а називайімо // ни сто'дола тил'ко клун'а / то то клун'а
 вже / то хл'їв / то йа с'тейі хати шо там'ту // н'е розвал'їлас'а / то йа
 по'строїів хл'їва тута / о ///

(Максим'юк Петро)

10.6. [*На вашому весіллі коровай пекли?*] Ну аякже! То ш тоді така́я тради́ция. Всі молоді́ї дівча́та, ну не. Дівча́та пеклі, хросна тільки замина́ла, а ті́ї всі то́с... пиклі.

[*А коли роздавали коровай?*] В кунці́. Ну всі пудхо́дили і шось кла́лі, но пшева́жне гро́ши тогду́. Кладé и тогду́ достаé той корова́й, шось там говорі́лі, пудспі́ували, то танцюва́лі, – така́я тради́ция. Не-а. Пудхо́дили, ніхто́ не носі́в. [*Але є так, що й розносять.*] А то́, мо́же, так перш бу́ло чи пу́зній. Зві́кло в ме́не то бу́ло, же всі пудхо́дили до столá и там... И був та́кий кше́сний, то́с нарі́зував був и та́ко обма́цаний та́ким ручнико́м, і ка́ждому клав то́с, і всі кла́лі гро́ші.

(Дружина Максим'юка Петра)

10.7. [*Чому так село називається?*] Ну був го́род тут так, бу́ла ба́рдзо хоро́ша, и хату́ бу́лі до́бри, и то́с... І ба́рдзо мні́го їх бу́ло тих хату́в, но а типі́р вже нима́. Ті́ї пурускіда́лі, пови́ждже́лі, пувмира́лі – ра́птом три господарі́ на ці́лу гу́лицу. Там то́же, му́сить, с п'ять. І всьо. А кулі́сь бу́ло сто два́цить, ну.

(Жінка відмовилася назвати своє прізвище та ім'я; має 74 роки)

10.8. [*Як вам живеться в селі?*] Як ко́му: ко́му ба́рдзо до́бре, а ко́му не хвата́є ут пе́нсії до пе́нсії. Ме́не мерету́ра мала́я – п'ять тільки ма́ю, п'яццо́т зло́тих, ну. То мні́ не хвата́с, але́ шо ш. На одьо́н тільки хлі́б і так шо, а шоп шось з одéжи купі́ти чи шо – ни́ц ні́гди. Вже, му́сить, лі́т зо трі́цить ни́ц не купле́ю, о. Ту́ко шо от дивче́та є, недонóскі та́кіі шо па́льта, ху́тра всьо приво́зят и-и худі́, як хоч. Ва́лянки и всьо.

(Жінка відмовилася назвати своє прізвище та ім'я; має 74 роки)

10.9. [*Ваша церква давня?*] У-у! Давно́. Да́вна, му́сит (нерозбі́рливо) сто, ну.

[*Православні ходять?*] В нас і по́льські хо́дят до це́ркви, хо́дят. От с те́ї ха́ти мужі́к по́льські йде в света́, в ви́лікі сьвата́. Хто вмре, йде то́же так са́мо. До ко́сцьо́ла, до ко́сцьо́ла в нас

10.6. [На вашому весіллі коровай пекли?] / ну а́йак'ж'е! / то ш то́ди та́кайя тра́диция // вс'і моло́дий д'і́вчата / ну н'е / д'і́вчата пекл'і / х'росна тил'ко зами́нала / а тийі вс'і тойе... / пикл'і //

[А коли роздавали коровай?] / в кунц'і́е / ну вс'і пуд'ходил'і і шос' клал'і / но пше́важн'е гроши́ тогди́ / кладе и тогди́ доста́йе то́ ко'роу́ваї // шос' там гово́рил'і / пудс'пивува́л'і / то танц'ува́л'і / та́кайя тра́диция // н'е:^а / пуд'ходил'і / нихто́ не но́сив // [Але є́ так, що й розносять.] / а то́ може так перш́ було́ чи пу́з'н'і́ / з'викло в мене́ то було́ / же вс'і пуд'ходил'і до́сто́ла и там... / и / був та́к'їі к'шесний // то́йе на́р'їзува́в був / и / та́ко обма́цаний та́ким ручни́ком // і́ ка́ждому́ клав то́йе і́ вс'і́ клал'і́ грош'і́ ///

(Дружина Максим'юка Петра)

10.7. [Чому так село називається?] / ну був го́род тут так / бу́ла ба́рзо хоро́ша / и ха́ти бу́л'і до́бри / и то́йе... / і́ ба́рзо мн'і́го йі́х бу́ло тих ха́тив / но / а ти́п'ір вже́ ни́ма / тийі́ пурск'і́дал'і́ / повийі́ж'ел'і́ / пувми́рал'і́ / ра́птом три господа́ри на ці́лу гу́л'їцу // там то́же му́сит' с_пйат' / і́ вс'о // а ку́л'іс' бу́ло сто́ два́цит' / ну ///

(Жінка відмовилася назвати своє прізвище та ім'я; має 74 роки)

10.8. [Як вам живеться в селі?] / йак' кому́ / кому́ ба́рзо до́бре // а́ кому́ ни́ хва́та́йе у́от пенсийі́ до пенсийі́ // мене́ мере́тура ма́лайна / пйат' тил'ко ма́йу // пйа́ц:от зло́тих / ну / то мн'і́ не́ хва́та́йе / ал'е́ шо_ш^ж // на о́д'он тил'ко хл'і́б і́ так шо́ / а шо́п шос' зо́дежи купити́ чи шо́ / ни́ц ни́гди / ни́гди / вже́ му́сит' л'і́т зо́ три́цит' ни́ц не́ куп'л'ейу́ / о́ / тико́ шо́ от // ди́у'ч'ета́ йе́ / недо́носк'і́ та́к'їі́ шо́ пал'та́ ху́тра вс'о́ при́воз'ат и: / худі́ йак хоч' / вал'анки и́ вс'о́ ///

(Жінка відмовилася назвати своє прізвище та ім'я; має 74 роки)

10.9. [Ваша церква давня?] / у:! / да́вно / да́вна / му́сит (нерозбірливо) сто́ / ну //

[Православні ходять?] / в_нас і́ пол'с'к'і́ ход'ат до́ церкви́ // ход'ат от с_тейі́ ха́ти му́жик пол'с'к'і́ // ї́де в_св'ета́ / ви́л'ік'і́ с'ва́та / хто́ вмере́ ї́де // то́же так_само́ // до_кос'ц'о́ла / до_кос'ц'о́ла в_нас

не х́одит ба́рдзо, а́лі то́же х́одит, там ї́дут, а́лі той бі́льшу че́сть це́рква. [...] Ба́тьку́ [цього́ чолові́ка-като́лика] бу́лі по́льські, се́стри всі по... не худі́лі, воні́ до це́ркви ни худі́лі. Уд́на́ ті́ко сис́тра ході́ла, а ті́ї ре́шта не – ну бу́лі та́кіє за́кальо́ни. А він не, вже йде́ всьо. Ї́му ксьонз сказа́в: “Ні ко́нечне, же́би пан х́одзі́л далéко”. Бо то до Черéмхи де́вять кі́льме́три, а як за́ду́є, то... Тут и ни в́ийдите ни́гдé, бо та́кіє за́спи – пр́осто ни мо́жна. То то є. “То мож пан х́одзьте до це́ркви – то ви́ш́тко є́дно, – ка́же, – Буг є́ден”.

[Чи́ було, що́ като́лик став правосла́вним?] Ма́ло. [А правосла́вний на като́лика?] У-у-у! В ме́не син то́же пушо́в до кусцо́ла, и-и. А ниві́стка ше ни ра́зу ни бу́ла [тут у се́лі] – вже сі́мна́дцять лі́т. Ну, то та́ка за́кальо́на. И ка́жу, е-е: “Ді́ти, хло́пци”. Вже пу шисна́дцять лі́т, та́кії-о́ му́лудьо́ш, а ті́ї пу де́сить, то є че́тви́ро. Ка́жу: “Не́цо, Па́вeлку, п́уйдзем до ко́сцо́ла”. – “А гдe?” – “А о́”. – “У, глупе́ ба́пцо! То ш то, е-е, це́ркев. У вас тши годзі́не пра́ві і сто́їце па́тші́це на є́го, на те́го ксе́ндза. То не ксьонц – ті́ко ба́тюшка! О, ба́тюшка!” Ну і не по́шeдл.

[А ви́ пере́йшли б в като́лики?] О Бо́же мій! Бо́же! В сосну́! [А що́ це́?] То мо́гилки, ну. О-о-о! Вже не, вже не.

(Жінка відмовилася назвати своє прізвище та ім'я; має 74 роки)

не_ходить_барзо / 'ал'і_тоже_ходить_там_йїдут / 'ал'і_тої_б'іл'шу_чес'т'
 'церква // [...] / бат'ки [цього чоловіка-католика] бул'і_пол'с'к'і / 'сестри
 вс'і_по... / не_ху'дил'і / во'ни_до_церкви_ни_ху'дил'і / уд'на_тико
 сист'ра_хо'дила / а_тийі_решта_н'е / ну_бул'і_такийе_закал'они // а_в'ін
 н'е / вже_їде_вс'о // йї_му_кс'он'з_ска'зав / н'і_ко'н'ечн'е_жеби_пан_хо'з'іл
 дал'еко // бо_то_до_чере'мхи_девит'_к'іл'о'метри / а_йак_за'ду'є / то...
 / тут_и_ни_ви'їдите_ниг'де // бо_так'йе_заспи_просто_ни_можн'а //
 то_то_йе // то_мож_пан_хо'з'те_до_церкви_то_в'и'ш'т'ко_йедно_каже /
 буг_йеден //

[Чи_було,_що_католик_став_православним?] / 'мало / [А
 правосла'вний_на_католика?] / у: / в_мене_син_тоже_пу'шов_до
 кус'ц'ола / и: / а_ни'в'істка_ше_ни_разу_ни_була [тут_у_селі] // вже
 с'ім'нацит'_л'іт // ну // то_така_закал'она // і_кажу / е: / дити_х'лонци'
 вже_пу'шис'нацит'_л'іт / такийі_о_мулу'д'ош / а_тийі_пу'десит' / то
 йе_четви'ро // кажу / н'е'цо_павелку_пуї'з'ем_до_кос'ц'ола // а_гд'з'е? /
 а_о / у_глуп'е_ба'нц'у! / то_ш_то / е: / церк'ев / у_вас_тиши_го'з'ін'е
 прав'і_і_сто'йц'е_пат'шиц'е_на_йего / на_того_кс'ен'за / то_не_кс'онц'
 тико_бат'ушка! / о / бат'ушка! // ну_і_н'е_по'шедл //

[А_ви_переїшли_б_в_католики?] / о_боже_м'її! / 'боже! // в_сос'ну!
 // [А_що_це?] / то_могилки / ну // о: / вже_н'е / вже_н'е ///

(Жінка відмовилася назвати своє прізвище та ім'я; має 74 роки)

**XI. Żerczyce, gmina Nurzec, powiat Siemiatycze,
województwo podlaskie**

11.1. [*Чому село так називається?*] Тут як малірації не билó, то зéра билі, зéра. Мóкро, мóкро – и такóю нáзву далі селá. Жéрчичи.
(Чоловік не назвався)

11.2. [*Навіщо ставлять хрести біля дороги?*] А от пустáвилі так. Кулісь то стáвили крістí. Здесь пустáвилі, на кульóнії там пустáвилі – то такáя оф'яра, оф'ярувáло люде селó і пустáвилі. А тéра-ó, як йдуть на Спáса до цéркви, як кулісь (*нерозбiрливо*) тáя, то стаю́ть óде у строй. (*нерозбiрливо*) Стаю́ть, мо́лячі.

(Чоловік не назвався)

11.3. [*Чому така назва села?*] Онí кéдись бiлі Жу́равчичи, так. Кéдись то ше бiло дáвно. То знáєте? Муй кéдись дiдек... прадзiдек рускáзував – то бiлі Жу́равчичи. [...] Ну то що ж? То нáши Жiрчичи то кéдись бiлі Жу́равчичи. Тéраз Жiрчичи, бо щорáс змiнюється, знáєте.

[*А Журавчичі чому?*] Бо кéдись, ну я дóбре вам не скажú, тiлькo скажú вам тóже – ну нiби кéдись тут булутá билі, то... то... знáєте. То чом так: чи журавлі бiлі чи шо, нi пóмню я тóго, не знáю. Мо. Жу́равчичи для тóго, о, а тéраз то Жiрчичи.

(Романюк Євгенія, 1931 р.н.)

11.4. Ну дерéвня тáя, вйóска, то селá пу вуйнé^і пур... распáляне. стáле не бiло єї – три хáти тiлькo зостáлось, а то всьo поодбудóвувалi по вуйнé^і тóс всьo, всьo одбудувáлі по вуйнé^і. А знáєте, нi^смел позабiрáв стáрших людiй, тiє... обóзи тiє,

ХІ. Жирчичі, гміна Нурець, повіт Сем'ятичі,

Підляське воєводство

Записи 18.09.1997 року

Поїздка організована Науковим колом студентів-україністів UMCS. Лексичний матеріал з цього села для Атласу української мови записав 1967 року проф. М. Лесів (пункт 655).

Записано від респондентів "у чотири ока".

11.1. [Чому село так називається?] / тут йак малітрацій н'е_било / то зера билі / зера / мокро / мокро // и_такуу назву далі села / жерчичи //

(Чоловік не назвався)

11.2. [Навіщо ставлять хрести біля дороги?] / а_от пустабилі так / куліс' то ставилі кріс'ти // зд'ес' пустабилі / на_кул'он'ійі там пустабилі // то такайа офйара / офйарувало л'уде село і_пустабилі // а_тера_о йак ідут' на спаса / до_церкви / йак куліс' (нерозбірливо) тайа / то стайут' оде у строї // (нерозбірливо) / стайут' мол'аці !!!

(Чоловік не назвався)

11.3. [Чому така назва села?] / он'і к'едис' билі журавчичи / так // к'едис' то ше било давно / то знайете? / муї к'едис' д'адек... / пра_з'адек рус'казував / то билі журавчичи // [...] / ну то шчо_ж? / то наши жирчичи / то к'едис' билі журавчичи / тераз жирчичи // бо шчо_рас³ зм'ін'уйец':е знайете //

[А Журавчичі чому?] / бо к'едис' / ну йа добре вам не_скажу / тил'ко скажу вам тоже / ну н'іби к'едис' тут булута билі / то... / то... / знайете / то чом так чи жураул'і билі чи шо / н'і_помн'у йа того / н'е_знайу / мо журавчичи / дл'а_того / о / а_тераз^с то жирчичи //

(Романюк Євгенія, 1931 р.н.)

11.4. / ну д'ер'евн'а тайа / вйоска то / села пу_вуїн'є пур... / роспал'ане / стал'е н'е_било йейі / три хати тил'ко зосталос' / а_то вс'о поодбудовувалі по_вуїн'є тойе вс'о // вс'о одбудувалі пу_вуїн'є // а_знайете / н'іємец позабірау старших л'уд'її / тийе... / обози тийе

шо шлі, то забє... забєрالی – не біло с кім робіті, не біло с кім шось рубіть. То так вже тяжко наші Жірчичи, то бардзо дужо того перенєслі, такіє труднєсці, такого, бо для того, же то трахтова дурога, ну і путуму то так, о.

(Романюк Євгенія)

11.5. [*Ваша церква збереглася під час війни?*] Біла пубітий, біла пубіта, рузбіта біла. І ми... тільки осталися там трόху, там того... тих мурув, ізвініте. Отό вже потόм зачалі будуваті. Людям тяжко біло, найперш церкву, думов не ставілі – тільки найперш церкву, церкву одбудувалі. В нас оде на кладбіще капліца, то того... вунá кєдись стуяла там, де тамтая церква. І єї перенєслі на капличку сюдú на... на... на кладбіще, на мógілкі. А там пуставілі тамтýю церков. Єк біла рузбіта і так єї дувелі. А тєра то вже наша церква бардзо хороша і бардзо добра, і маім такого доброго батюшку. [...]

[*Збирали гроші на церкву?*] Нє, нє ходілі, нє ходілі нігди в нас. А ми, о... Церков будувалі, то нікуди ні худілі, а ни кулядуваті – всю свую парáфія тое зрубіла.

[*Які села до вашої парафії?*] Мошóна, Залісе, Зáболотє і Нурець. Так, гміна Нурець. В Нурцьови перше було дужо католікув там, а тєраз то бардзо дужо православних, бо набудуваліся, зніачит, о. Кєдись то бардзо малая наша парáфія біла, малая.

(Романюк Євгенія)

11.6. [*Що на ваших полях родить?*] То в нас шо? Тільки жúто найлєпій, так, и всьо. А увсú то ни бардзо, бо в нас зємлі кєпські, в нас нима доброї зимлі, в нас гурудá тут слабій в людзій. От шось з вáрива, бо-о слабій гур... слабáя зємля. У нас шо ш? П'ята-шóста кляса – нима як то трєтя-пер... там дрúга, то ні. В нас нима читвєртої. Де в кóго, мóже, якáя лáточка нáйдеться, о. В нас слáбій зємлі. Так.

шо шл'ї / то заб'є... / заб'єрал'ї / н'є било с_к'ім роб'їт'ї / н'є било с_к'ім / шос' руб'їт' // то так вже т'ашко наши жирчичи то барзо дужо того п'ерен'есл'ї / так'їє труднос'ці / такого / бо дл'а_того же то трахтова ду́рога / ну_ї путу́му то_так / о ///

(Романюк Євгенія)

11.5. [Ваша церква збереглася під час війни?] / би́ла пуб'їтїї / би́ла пуб'їта / рузб'їта би́ла / і_ми / тил'ко о́стал'їс'а там тро́ху там того... / тих мурув^ф / і́зв'їн'їт'є / о́то / вже по́том за́чал'ї будуват'ї / л'уд'ам т'ашко било / на́перш церкву / ду́мов н'є_с'тав'їл'ї / тил'ко на́перш церкву / церкву одбудувал'ї // в_нас о́де на к'ладб'їшче кап'л'їц'а / то_того... / ву́на то... / воу́на к'едис' сту́йала там де там'тайа церква / і_їейі п'ер'ен'есл'ї на капличку с'уди / на... / на... / на к'ладб'їшче на мо́г'їлк'ї / а_там пус'тав'їл'ї там'туйу церков // йек би́ла рузб'їта і так і́ейі дув'єл'ї / а_тера то вже на́ша церква барзо хоро́ша і_барзо до́бра / і_ма́їм та́кого до́брого ба́т'ушку // [...]

[Збирали гроші на церкву?] / н'є / н'є_хо́д'їл'ї // н'є_хо́д'їл'ї н'ї́гди в_нас // а ми о... / церков будувал'ї то н'їкуди н'ї_ху́д'їл'ї / а_ни кул'адуват'ї / вс'о сву́йа па́рафїйа то́йє зру́б'їла //

[Які села до вашої парафії?] / мо́шчона / за́л'їс'є за́болот'ц'є і ну́рец' // так / г'м'їна ну́рец' // в_ну́рц'ови перше́ було́ дужо ка́тол'їкув^ф там / а_те́раз то́ барзо́ дужо правосла́вних / бо на́будувал'їс'а з́начит // о / к'едис' то́ барзо ма́лайа на́ша па́рафїйа би́ла / ма́лайа //

(Романюк Євгенія)

11.6. [Що на ваших полях родить?] / то в_нас шо? / тил'ко жито на́їл'єп'її / так / и_вс'о / а ув'єи то ни_барзо / бо в_нас земл'ї к'єп'єк'ї // в_нас ни́ма до́брої зим'л'ї / в_нас гу́руда тут сла́бїї в_л'у́з'її // от шос' з_варива / бо: сла́бїї гу́р... / сла́байа земл'а // у_нас шо_ш п'ї́ята / шоста к'л'аса // ни́ма / йак то́ трет'а пер... / там дру́га / то н'ї / в_нас ни́ма чі́твєртої / де_в_кого мо́же йа́кайа латочка на́їдец'а / о // в_нас сла́бїї земл'ї / так //

[Що у вас ще садять?] Картофлі. Не, бураків в нас німа, бо нема, на чом садіти, бо то слабії землі. А льон сіялі, а родів, як часом такий-о. Так то не... Не бårdзо так... Зёмлі кёпські. Коноплі сіялі вже пу гурудах, де бліже гурот, і там вже сіялі.

(Романюк Євгенія)

11.7. [Як на буслів у вас кажуть?] Боцяні, боцяні кажуть. [У вас я ніде не бачив.] Ага, там єсть одне таке на самом конці, там-о. То єсть одне таке.

Ну єсть річка. Тёраз, знаїте, слабїє річки, бо для того, же німа болотів, німа пташкі, а тії чаплі, як то кажуть, сілі ни мають, ни прилітають вцале дужо. Такіх на довгих нугах такіє билі такіє пташкі, такіє хорóші, – тёраз німа. Висуш... німа болота нігдє в нас, в нас німає, вцале німає.

(Романюк Євгенія)

[Що у вас ще садять?] / картофл'і // н'є / бураков в нас ни́ма / бо не́ма на чом сад'іт'і / бо то сла́бийі з'єм'л'і // а л'он с'і́йал'і / а ро́д'ів / йак часом // та́кіі о / так то н'є... / н'є ба́рзо так... / з'єм'л'і / к'єпс'к'і // конопл'і с'і́йал'і вже пу_гурудах // де бл'і́же гу́рот і там вже с'і́йал'і ///

(Романюк Євгенія)

11.7. [Як на буслів у вас кажуть?] / боц'а'ниє / боц'а'ни ка́жут' / [У вас я ніде не бачив.] / а́га там йєс'т' одне та́ко́йє на са́мом кон'ц'іє там о / то йєс'т' одне та́ко́йє //

/ ну йєс'т' р'ієчка / те́раз з'на́йіте / сла́бийє р'ієчки / бо дл'а то́го же / ни́ма боло́тов^ф / ни́ма п'ташк'і / а т'ийі чапл' йак то ка́жут' / с'ил'і ни́маіут' / ни́ма прил'і́тайут' / в'цал'є ду́жо // та́к'іх на до́вгих ну́гах та́к'і́є бил'і та́к'і́є п'ташк'і / та́к'і́є хо́рош'і / те́раз ни́ма // висуш... / ни́ма боло́та н'і́де в нас // в нас ни́маіє / в'цал'є ни́маіє ///

(Романюк Євгенія)

**XVI. Wojnówka, gmina Dubicze Cerkiewne,
powiat Hajnówka, województwo podlaskie**

16.1. Як ми понімаєм ва́шу, а ви по-на́шу, то блісько, бо т́е саме слова́, — пр́осто там таќоє закіда́є. Тут назива́ють сьо́є сел́о то літвіні́, літвіні́. А вже там, де я, то ка́жут, то ка́жут штокмані́.

(Ярмошук Мар'я, 1931 р.н.)

Ї́ї бра́та, ї́ї бра́та син є ба́тюшкою, ви́їхав до... до Аме́рики, до Кана́ди. Ку́лько вун там побу́в? Мо́же, ку́лько там?.. Ши́сть, мо́же. Приї́жжа́в сюди́ вже в це́ркву, слу́жит по-украї́нски слу́жит, і вун в нас був ту́тика, і гово́рит по-украї́нськи. (показуючи на дру́жину) Ну неха́й ска́же. Ї́ї бра́та син ба́тюшкою.

(Ярмошук Володимир, 1928 р.н.)

Я кажу́: “Ти вже забу́в по... по-сво́йому гово́рити?” А вун ка́же: “Ну. Вже я приві́к по-тамто́му. І-і ле́пей”.

(Ярмошук Мар'я)

[Хто ви за націо́нальні́стю?] А я зна́ю, як нас пі́шут? Ми в По́льські жи́єм, ну то...

(Ярмошук Мар'я)

Ми на́лежим до украї́нців. Ми украї́нці.

(Ярмошук Володимир)

Чи ж не до білору́суп? Колі́сь як вуйна́ була́, то памента́ю, же... же то́є — німе́ц и-и пита́в: “Ру́ські чи белору́с?” — “Белору́с”. — “О! Ё́ут-гу́т!” Як вуйна́ йшла. А як там мене́? За ко́го...

[А мо́ва ва́ша до яко́ї бли́жча?] Ну то ві́те бу́дете зна́ти. [Чи ка́жуть у вас ха́дзіць, рабі́ць?] О! (показуючи на сусі́дку) Вона́ так ка́же. [У вас ка́жуть ка́рова?] (голосно) Коро́ва! Ну я кажу́, бо

**XVI. Войнівка (місцева вимова – ¹воїнувка),
 гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка,
 Підляське воєводство
 Записи 23.11.2001 року**

Записано від подружжя Ярмошуків; чоловік Ярмошук Володимир корінний житель села, його дружина Марія (Мар'я) родом із с. Грабовець цієї ж гміни.

Під час розмови була присутня сусідка, що тут в невістках, яка "дзекас", тобто розмовляє білоруською говіркою.

16.1. / йак ми пон'іма¹йем ¹вашу а ви по¹нашу то бліс'ко / бо тийе са¹ме слова / пр¹осто там та¹ко¹йе зак'іда¹йе // тут назива¹ють с'о¹йе с'е¹ло то л'ітв'іни / л'ітв'іни / а вже там де йа / то ка¹жут / то ка¹жут што¹кма¹ни //

(Ярмошук Мар'я, 1931 р.н.)

/ йі¹йі б¹рата / йі¹йі б¹рата син / йе ба¹г'уш¹койу / ви¹йіхав до / до а¹мери¹ки / до ка¹на¹ди // ку¹л'ко вун там по¹був? / мо¹же / ку¹л'ко там?.. / шис'т' мо¹же / при¹йіж¹ав с'у¹ди вже в цер¹кву / сл¹ужит / по¹укра¹йін¹ски сл¹ужит / і вун в нас був ту¹тика і го¹ворит по¹укра¹йінс'ки // (показуючи на дру¹жину) ну не¹ха¹й с'ка¹же / йі¹йі б¹рата син // ба¹г'уш¹койу //

(Ярмошук Володимир, 1928 р.н.)

/ йа ка¹жу / ти вже за¹був по... / по¹с¹во¹йому го¹во¹рити? / а вун ка¹же ну / вже йа при¹вик по¹там¹тому / і: л'е¹п'е¹й //

(Ярмошук Мар'я)

[Хто ви за на¹ціо¹наль¹ністю?] / а йа з¹на¹йу йак нас пи¹шут? / ми в по¹л'ск'і жи¹йем / ну то... //

(Ярмошук Мар'я)

/ ми на¹ле¹жим до укра¹йінц'ув / ми укра¹йінц'і //

(Ярмошук Володимир)

/ чи ж не до бі¹ло¹рус¹ув? // ко¹л'іс' йак ву¹іна бу¹ла то па¹ме¹нта¹йу же / же то¹йе / ні¹ме¹ц и: пи¹та¹в / ру¹ск'і чи бе¹ло¹рус? / бе¹ло¹рус / о! гут гут! / йак ву¹іна ішла // а йак там ме¹не? / за ко¹го... / [А мо¹ва ва¹ша до яко¹ї бли¹жча?] / ну то в'іте бу¹дете з¹на¹ти // [Чи ка¹жуть у вас ха¹дзі¹ць, ра¹бі¹ць?] / о! (показуючи на сусі¹дку) во¹на так ка¹же // [У вас ка¹жуть ка¹рова?] / (го¹лосно) ко¹рова! / ну йа ка¹жу бо

наша мова ни до... ни... до того не прирувнеш. З якеюся там знакомию сядеш чи з незнакомию говорат, то вона вже говорить так, як ти. А тут сама станеш говорити – якась видаєсь буде сміятися з мене, бо моя якась така мова – і не такая.

(Ярмошук Мар'я)

От, напшіклад, вона з Грабовця. Якая різниця? Я, напшіклад, буду казати: “Я завтра прийду до тебе”, а вже їхня мова: “Я... А я лоні. Так? А я лоні прийду, завтра”.

(Ярмошук Володимир)

Не, то на другий ру^ок. Лони – то на другий ру^ок. Лятась – то в сьом року, ну тепер, о.

(Ярмошук Мар'я)

16.2. Всьо старії, всьо старії, всьо церкви нема ни шлюб, ни... ни христін, оно похорон. И нема кому ходіти. А батьюшка то бърдзо стой то має, такі толкові, так вам роскаже проповідь вже – оно слухай, понімай.

[Служба по-слов'янськи?] Ну так, по-слов'янську. [А якою мовою проповідь?] Як ми говоримо. Так, так. Вун з Билостоку сам рóдом, але вже вун дужо, як то батьюшка, приходив, обишав.

(Ярмошук Мар'я)

16.3. У баліях купалі, у копаньках. И то ще, каже, колісь, бачте, – тепер уже й і ніхто пальцей не тріскают і не болят, а колісь тако поростай... (нерозбірливо) Як у мей мамі – кров течє-є! Як ще літо, каже, то в такуй, е-е, вже старуй копанці купалі дитя, як вродиться. (сміється) А тепер ни в кого пальці не тріскают, нікого не болят.

(Ярмошук Мар'я)

16.4. [У що ви вдягалися колись до церкви?] О-ой! зóлото! Шо ми вдягались, то тепер на щодень не схотів би того наложіти.

наша мова ни до... / ни... / до того не прирув'неш // з йакейус'а
там знакомийу с'адеш / чи з незнакомийу говорат / то вона вже
говорит так йак ти / а тут сама станеш говорити / йакас' видайес' /
буде см'йатис'а з мене / бо мо'я йакас' така мова і не така'я //

(Ярмошук Мар'я)

/ от напшиклад вона з грабовц'а / йака'я разниц'а? / йа
напшиклад буду казати / йа завтра приїду до тебе / а вже йїхн'а
мова / йа / а йа лон'і / так? / а йа лон'і приїду / завтра //

(Ярмошук Володимир)

/ н'с / то на другий руок / лонн'і то на другий руок / л'атас' то
в с'ум року / ну тепер о //

(Ярмошук Мар'я)

16.2. / вс'о старийі / вс'о старийі / вс'о в церкви не'ма
ни шл'убу / ни / ни христин / о'но похорон / и не'ма ко'му ходити
// а ба'тушка то барзо с'ої то майе / так'і толкови / так вам роскаже
проповіт' / вже / о'но слухаї / пон'імаї //

[Служба по-слов'янськи?] / ну / так / послов'янс'ку // [А якою
мовою проповідь?] / йак ми говоримо / так / так // вун з билос'току
сам родом // ал'е вже вун дужо / йак то ба'тушка / приходив /
обиш'чав //

(Ярмошук Мар'я)

16.3. / у бал'їях ку^опал'і / у копан'ках // и то шче каже /
кол'іс' бачте / тепер уже і і'нихто пал'цеї не трискают /
і не бол'ат / а кол'іс' / тако поростаї... (нерозбірливо) / йак у меї
мами / кров те'че: / йак шче л'іто / каже / то в таку / е: / вже старуї
копан'ці купал'і дит'а йак в'родиц'а // (сміється) / а тепер
ни в'кого пал'ці не трискают / ни'кого не бол'ат //

(Ярмошук Мар'я)

16.4. [У що ви вдягалися колись до церкви?] / о:ї! золотко! / що
ми вд'агал'іс' / то тепер на шчо'ден' не схотив би того наложити //

Ая-а-агже! У-у, сорóчка (ще в менé на горú вíнесла) своéї робóти. (сміється) Ни, ни, ще жéнщинам то не булó вíшитих, ще моé ма́ми то ще вíнчану тримáлі на смерть. Вíшита й тúта-о, і тута-ó (показує). Ще... І ще сьó зга́дува́лі, як вíнча́лися, моя ма́ма то зга́дувала, накладáлі два абó три саянú, бо б́дут... [А що таке саяни?] А то́ такіє своéї робóти, сво́ю тка́лі – саян. Спудн́ця – то звáлі саяна́ми. Во́вною тка́лі, бо як б́де вíнча́тися вдвох абó трох – овечкú б́дут шихува́ти, о, те во́ дохо́дило. [...]

А ми то що? Як одні́ тухлі там батькі купі́лі, бо ми са́мі не купі́лі, бо не булó ния́ких зарóбкув, то як іде́мо до це́ркви, то несéмо в рука́х. Вíходиш! А пудхо́дим пуд це́ркву, обува́їмось, і там посто́їш, то вонú б́дут сто ле́т. (сміється)

[У посто́лах ходили?] Ни, вже не ході́ли. Ни-ни. [А мати?] Ну я́г би, я́г би ході́лі, бо... бо мо́ї братú, и-и, побáчила, же ко́лісь та́то десь робі́лі. Братú то такі́ накладáлі постолú, і тако́ зашнюрóвлюва́лі. О ту то́є паментáю. Завивáє, завивáє, онó т́є но́гу тако́го яко́гось... тако́ї яко́їсь с корú чи... чи то́... с тако́ї-ó, тако́є-о. Ка́жут: льóхкі.

(Ярмошук Мар'я)

Я плів постолú, я сам собі робíв. Не с корú, а с чо́го? И-и як вам сказа́ти? З опóна із ро́вера. Кусóк ідрíжу і зза́ду загну́, і сперéду загну́, і там диркі попробивáю, шнурка́ втягну́. То я такі́ плів постолú, я сам в таких ходíв, о.

(Ярмошук Володимир)

То бо́сому трéба, ну. То ш ко́лісь ході́лі па́слі такі́-ó хлопчакі. То хто там обува́вся? Абó як вíйдеш до ліса по грибу́ чи по я́годи – (голосніше) то ж бо́си! А тепéр, подúмайте, до сусíтки отó там и-и... и-и вíбижиш бо́са – ой! ой! Чуть бруд – ой що то тако́є ко́леться? То ш пудóшва не приві́кша – то́ненка, а ко́лісь та пудóшва постáриє, і... і ході́лі.

а́йа:а́гже! / у: / со́рочка / шче в ме́не купа на го́ру ви́несла / сво́йейі
ро́боти / (смі́ться) // ни / ни / шче / же́ншчинам то не бу́ло ви́шитих
/ шче мо́йе ма́ми то шче в'інча́ну трима́лі на сме́рт' / ви́шита
і́ тута о / і́ тута о / (пока́зує) / шче... / і́ шче с'о зга́дува́лі́ йак
в'інча́ліс'а / мо́йа ма́ма то зга́дува́ла / накла́далі́ два або́ три са́яни /
бо бу́дут... / [А що́ таке са́яни?] / а то́ так'і́є сво́йейі ро́боти / сво́йу
т́калі́ / са́ян / спудни́ця / то зва́лі́ са́яна́ми / вовно́у т́калі́ / бо йак
бу́де в'інча́тис'а вдво́х або́ трох / овеч́ки бу́дут шиху́вати / о / те во́
дохо́дило // [...]

/ а ми́ то шчо́? / йак од́ни тухлі́ / там бат'к'і́ купилі́ бо ми
сам'і́ не купилі́ / бо не бу́ло ни́йаких за́робкув // то йак і́демо
до це́ркви / то не́семо в ру́ках // ви́ходиш! / а пудхо́дим
пуд це́ркву / обува́ймо́с' // і́ там посто́йіш / то во́ни бу́дут сто л'і́т
// (смі́ться)

[У посто́лах ходи́ли?] / ни / вже не хо́дили // ни́ни / [А
ма́ти?] / ну йа́г би́ / йа́г би́ ходи́лі́ / бо / бо мо́йі бра́ти / и: /
по́бачи́ла же / ко́ліс' тато́ дес' ро́билі́ / бра́ти / то так'і́йі накла́далі́
посто́ли / і́ та́ко зашн'у́ровлува́лі́ / о ту то́йє па́мен'та́у / зави́вайє /
зави́вайє / о́но тийе́ но́гу / та́кого йа́кого́с' / та́койі́ йа́койі́с' с_ко́ри
чи... / чи́то... / с_та́койі́ о / та́ко́йє о / ка́жут л'охк'і́ //

(Ярмошук Мар'я)

/ йа пл'ів посто́ли / йа сам со́бі́ ро́бив / не с_ко́ри /
а с_чо́го? / и: / йак ва́м ска́зати? / з_о́пона із ро́вера // ку́сок
йі́дри́жу / і́ з_а́ду за́гну і́спе́реду за́гну / і́ там ди́рк'і́ по́проби́вайу
/ шну́рка вта́гну / то йа та́к'і́ⁱⁱⁱ пл'ів посто́ли // йа сам в_та́ких хо́див
/ о //

(Ярмошук Володимир)

/ то бо́сому т́реба / ну // то́ш ко́ліс' хо́дилі́ па́сл'і́ та́к'і́йі о
хло́пчак'і́ / то хто́ там обу́вавс'а? // або́ йак ви́идеш до́л'і́са
по_гри́би чи по_йа́годи / (голосні́ше) / то́жⁱⁱⁱ бо́си! / а те́пер
по́дума́йте // до_су́ситки о́то там и: / и: / ви́бижи́ш бо́са / ої! / ої! / чу́т'
бру́д / ої́ шчо́то та́ко́йє ко́лең'а? / то́ш пу́дошва не_при́викша /
то́нен'ка / а_ко́ліс' та пу́дошва / по́стари́йє / і́ / і́ хо́дилі́ /

А найбáрдзо, як жéто жáлі – тáя стерня, тая-ó... Ну то і все хвóри нóгi булі – всьо попробивáс, всьо нарэви. Пискóм... Абó тiми серпáми – тiї пáльци, ще тепéра кúлько знаку^ов. То хто там завивáв? Отакó пискóм засiп'иш, áлi... Коп типér, то б заражéниc... Мóже, повéтше билó iнне, повéтше.

(Ярмошук Мар'я)

[А в дерев'янках ви ходили?] З дéрева? Áле ш твéрди, о лóдзи! О лóдзи! Не мóгу нóгу всадiтi. Ще я пóмню, як в хáте билá, на горé перекiдáла. О лóдзи! Тáя подéшва нагрóба отакáя-о, а тут хвóстiка не тó с шкúри, не тó с чагó. Тúта обiти гéти-о. О лóдзи! Як в йом хадзiць?!

(Сусiдка Ярмошукiв, що у Войни́вцi замужем; родом iз бiлоруських сiл)

16.5. [Якi пiснi спiвали дiвчиною?] Ой, знáєте, знáєте, знáєте. I тут ще в менé сусiтка iз Гра́бовця – сáме такó абó в iе абó в менé i згáдуемо: кúлько писéнь знáлi i позабувáлi. Як хтось такó наганé тiї словá, то ще всi знáєш, а вже самóму, то... Я кажú, як колiсь, е-е, як на Руздвó в нас тут то так вже не булó, як я й пришлá. Áле як булó на Руздвó, то в нас такi ш булó пéснев, якó хóдят колядовáти. Як малóе дитя ще до рóку в сiй хáти, то пeсь... припéвка такáя, як хлóпчик, то iнна, а як дiвчинка, то iнна. I ще такiм, як пожéняться до рóку, то тóже так приспiвають, як то вонú н... на однóй пóдушци сп'ят. Ну... Кажú, вже, вже те, знáєте, як тó старáя бáба вже: знáю, áле коп ще хто наганúв. I-i-i... i-i-i як хлóпец дiвчину, е-е, хóдит – тóже так булi такiї пiснi, áле то коляднe, тiї, колi iх, то вже в туй хáти часáми пожéняни, вже дитя́тко є до рóку. То такiї грóшi там зарóб'ят в тий хáти, шо огó. То тóе всьо погiнуло. [...]

Ой так навеснú, то ш булi весновiї такiї спецiяльни пiснi. Всьо, всьо надворú вихóдилi, спивáлi, рогу́лькi так назва... [...]

а наїбарзо як жито жалі / тайа стерн'а / тайа о // ну то і все
х'вори ног'і бул'і / вс'о попроби'вайе / вс'о на'риви // писком / або
тими серп'ами / тийі пал'ц'і // шче те'пера кул'ко знаку^ов // то хто там
завивав? / отако писком за'сипйіш / ал'і... / коп ти'пер то б
заражен'іе... // може по'в'етше било ін'е / по'в'етше //

(Ярмошук Мар'я)

[А в дерев'янках ви ходили?] / з д'ер'ева? / ал'е ш т'в'ерди /
о л'у^{з'і}! / о л'у^{з'і}! / н'е могу ногу всад'іт'і / шче йа помн'у / як
в хат'е би'ла / на гор'е п'ер'ек'ідала / о л'у^{з'і}! // тайа по'дешва
на'груба ота'кайа о / а тут х'вос'т'іка / н'е то ш'кури / н'е то
с'чаго / тута об'іти гети о // о л'у^{з'і}! / як в йом ха'з'іц'?! //

(Сусідка Ярмошуків, що у Войнівці замужем; родом із
білоруських сіл)

16.5. [Які пісні співали дівчиною?] / ої знайте / знайте /
знайте / і тут шче в ме'не су'ситка / із грабовц'а / саме та'ко / або
в йі'е або в ме'не і згадуємо / кул'ко пи'сен' зна'лі /
і позабувал'і // як хтос' та'ко нага'не / тийі сло'ва / то шче вс'і зна'еш
/ а вже са'мому то... / йа ка'жу як кол'іс' / е: / як на рузд'во / в нас
тут то так вже не було як йа і при'шла / ал'е як бу'ло на рузд'во /
то в нас так'іш було п'ес'н'е'ю / йа'ко ход'ат кол'адо'вати / як
ма'лоє дит'а шче до року в с'і'ї хати / то п'ес'... / прип'евка та'кайа
// як хлопчик то ін'а / а йак ди'ючинка то ін'а / і шче так'ім як
по'жен'ад'а до року / то то'же так присп'івуйут як то во'ни / н... /
на од'нуі подушци сп'ят / ну... / ка'жу вже / вже / те / знайте як то
ста'райа баба вже / знайу ал'е коп шче хто нага'нув / і: / і: як хлопец
дивчину / е: / ходит / то'же так / бул'і так'ійі пис'н'і ал'е то кол'адне
тийі кол'і йіх / то вже в туі хати ча'сами по'жен'ани / вже дит'атко йе
до року / то так'ійі грош'і там зароб'ят / в тий хати шо о'го // то
то'є вс'о по'г'інуло // [...]

/ ої так навесни то ш бул'і весно'вийі так'ійі спец'і'ял'ни
пис'н'і / вс'о / вс'о надво'ри ви'ходил'і сп'ивал'і / рогул'к'і так назва... //

Непам'ятлива така́я і тепе́р вже не могу́: зна́ю, коп хто спива́в, то п спива́ла за їм, зна́ю, а сама́...

(Ярмошук Мар'я)

16.6. [*У вас вечорки були?*] О! О! Хто сходився?! В бу́день то всьо... у́же я, дзісь моя коле́йка, ну нас бу́ло де́сять моїх колежа́нок, нас де́сять. Вже я начина́ю, ну до мене́. Так назива́лись пратку́, але́ хто с чим прихо́див: хто вишива́в, хто-о робі́в рукави́ці чи шкарпе́ткі. Ой! то ще до́бре, як була́ ла́мпа с тим склом, а як за нумца́ же га́зу то́го де купі́ти, то така́я но назива́лі бздю́рка назива́лі, е, скла не накла́дали, оно́ тее́ – така́ ша́почка, і вона́ чуть-чуть. І на столі́ на місци́ поста́вит, коб бі́жей, і круго́-о-ом ми вишива́єм, а хто праде́ – то вже да́лей. І ві́дно бу́ло. Никото́ре не каза́ла, же то чо́м то то́мно, оно́ тако́ всьо одна́ з них: “Откру́ні го́лову, бо ти мені за́стуєш”. То вже схі́літ одна́, бо то як но за́стує, то тако́ отхі́люют. И ві́дно бу́ло-о-о. І вже так ході́лі. І вже ма́ти пригото́вляє оби́т, вже там. Які́ там оби́т! Які́ там? На́вет ще як ка́ву дасть – ще й до́бре, як ни – то я́годи або́ гру́ши, або́ я́блика ва́рани. Отакі́ був оби́т. І хлі́ба, і хлі́ба. Ще́ як одне́ї колежа́нка, то ми її́ тепе́р зга́дуємо, же в її́, одна́ вона́ була́, то ще отако́ принесе́ солоні́нкі, і кубасі́, і ййце́, па́ра ййце́, – ото́ вже наї́вся оби́т. І тако́ вже по коле́ї ту́ї колежа́нкі: в́завтра в те́ї, і ввече́ри, і по́вна ха́та. А увече́ри хло́пці прихо́дять. Ми ка́жем, то тепе́р би не че́пляліся би до дивчи́нят, бо лі́зе або́ ка́рти гра́ють, або́ ту́ї кудилі́ (зна́єте, що́ то за куделі́?)... [*Підпалювали?*] Ну я хо́чу ка́зати, я. Лю́бчікі, лю́бчікі – чи лю́биш ти мене́? То як той лю́бчик пуйде́ вгору́, то... то... до́бре, а як опаде́, то, значі́т, ти мене́ не лю́биш. І отако́-о. То такі́ бу́лі пра́дкі. То бу́ло так весело́-о!

А вже в неді́лю, як в неді́лю вже збира́ліся до одне́ї ха́ти і хло́пці й дивчи́нята, як то... ка́же, е-е. Часа́ми прійду́т

/ непам'ятл'іва така́йа і те́пер вже / не мо́гу // з'на́йу / ко́п
хто спи́вав / то́ п спи́вала " за́йім / з'на́йу / а са́ма... //

(Ярмошук Мар'я)

16.6. [У вас вечорки були?] / о! / о! / хто схо́дивс'а?! / в_бу́ден'
то вс'о / у́же йа / з'іс' мо́йа ко́л'е́йка / ну нас бу́ло 'десет' мо́йіх
ко́л'е́жанок / нас 'десет' / вже йа начи́найу // ну до ме́не / так
нази́вал'іс' прат'ки / 'ал'е хто ш́чим при́ходив / хто виши́вав / хто:
ро́бив рукави́ці чи шкарпетк'і // ої! / то ш́че до́бре йак бу́ла 'лампа
с_тим склом / а́йак за_нимца́ же 'газу́ того де ку́пити / то та́кайа но
нази́вал'і бз'д'урка / нази́вал'і / е / скла не_накла́дал'і о́но те́йе / та́ка
шапо́чка і во́на чу́т_чу́т' / і на_сто́л'і на_мисци́ по́ставит ко́б
бл'і́жеї / і_кру́го:ом ми виши́вайем / а хто пра́де / то вже 'дал'еї /
і_ви́дно бу́ло / ни́котре не_ка́зала / же то 'чом_то_томно / о́но та́ко
вс'о од́на з_них / откру́ни го́лову / бо ти ме́н'і за́стуйеш // то вже
с_хил'іт од́на / бо то йак но за́стуйе / то та́ко от'х'і́луйут / и_ви́дно
бу́ло: // і_вже так хо́дил'і / і_вже 'мати при́готовл'а́йе об'і́т / вже там
/ йа́к'і там об'і́т! / йа́к'і там? / на́вст ш́че йак 'каву да́с'т' ш́че_ї до́бре
/ йак ни то 'яго́ди або́ гру́ши або́ 'ябли́ка 'варани // ота́к'і був об'і́т /
і_хл'і́ба / і_хл'і́ба // ш́че йак од́нейі ко́л'е́жанка то ми йі́йі те́пер
з'га́дуємо / же в_йі́йі / од́на во́на бу́ла / то ш́че ота́ко при́не́се
со́ло_ни́нк'і і ку́ба_си / і_йі́й'ц'е / 'пара йі́й'ец' / о́то вже на́йі́вс'а об'і́т /
і_та́ко вже по_ко́л'е́йі / 'ти́йі ко́л'е́жанк'і / в_завтра в_те́йі /
і_в:ече́ри / і_повна́ хата / а_увече́ри хло́пці́ при́ход'ат // ми 'ка́жем
то те́пер_би не_че́пл'ал'іс'а би до дивчи́н'ат / бо 'л'і́зе / 'або́ 'карти
гра́йут / 'або́ 'ти́йі куди́'л'і / з'на́йте ш́чо_то за_куде́л'і? // [А
підпа́лювали?] / ну йа 'хо́чу ка́зати // йа / 'л'у́бч'і́к'і / 'л'у́бчи́к'і чи
'л'у́биш ти ме́не? / то йак тої́ 'л'у́бчик 'пу́де вго́ру / то... / то... / до́бре /
а́йак опа́де / то з'на́чит ти ме́не не_л'у́биш // і_ота́ко_о / то та́к'і́йі
бу́л'і пра́д'к'і // то бу́ло так вес'е́ло:!! //

/ а_вже в_не́дил'у́ йак в_не́дил'у́ / вже зби́рал'іс'а до_од́нейі
'хати / і_хло́пці́ й_ди́у́чи_н'ата / йак_то... / ка́же / е: / ча́сами при́йдут

хлопці, така гармонія була в одного, о, то грають, а ни, то... то-о...

[Доповнення чоловіка:] На ни, то грёбеньку зрóbит, папíрка і дму́хає – му́зика була. (сміється)

Ще й вихо́дять танцю́ють пуд грёбеньку. (сміється) І було́ весело́. А́жé од Руздва́ до Трох Кру́люв то вже ба́рдзо бу́лі сьва́тíє вечора́. На праткі не шлі, бо то сьва́тíє вечора́ до Трох Кру́люв. То вже так са́ме всьо збе́рнява була́. А там ще дру́гі колесжа́нкі, то вже, мо́же, йде́мо до тих, бо, мо́же, тут то всьо в одні́х, а то йдем аш до сконе́ць туди́, до тих – там щось іна́кше. И отакі́і...

[Хлопці ходили на вечорки на чужі села?] Ході́лі – і напе́шо! напе́шо!

[А дівки?] Ни! Ну а́лі, а́лі то, коб дівчина я пришла́ сюду́ на вечоркі так, як тепе́р-о – му́зика і там до хлопця́ йде, а ще коб узнáлі в мо́єм селі́, же я була́ у хлопця́ в ха́ти... Колісь в мене́ хлопець в дивосну́би, як то в селі́ була́ на му́зиках, бо був пра́зник, і вун ка́же до мене́: “Поба́чиш, як в мене́”. Ну вже як до весі́лля кла́лося. Ой що́ ти! Ще хто зоба́чит. Ну і... Просто́ мене́ затю́х. Я: “Якове́чку”. Я упира́юся, вун мене́ за двер... (там ході́лі во́ду пі́ти). Ну я і зайшла́. То я ни ба́чила ни ха́ти... (сміється) А то брат му́й узнáв, що я в його́ була́ (кавале́р був), ка́же: “Ти була́ там... в... в то́го в ха́ти?” И-и-и. Ой! Вже я й не ду́хаю зу стиду́. А тепе́р, ба́чте, хлопець иде́ до дівчини, дівчина иде́. Ото́ такóе. Коп колісь на чужо́е село́ дівчина пошла́ на му́зику!..

[Доповнення чоловіка:] То був позо́р! Га́ньба.

(Ярмошук Мар'я)

16.7. [А коровай на весі́лля пекли?] Ой пеклі́. То щено́-о́, щено́, мо́же, щено́, мо́же, па́ра лі́т, як перестáлі. Ой то була́ тради́ція хоро́ша. Ну отако́-о́ збира́ються, сусі́тка, своя́, ну

хлопці / така гармон'а була в_одного / о / то_грають // а_ни то... / то:... //

[Доповнення чоловіка:] / на ни / то_гребен'ку з_робит / пап'ірка // і_дмухайе / музика бу_ла // (сміється)

/ шче_ї ви_ход'ат тан_ц'уйут / пуд_гребен'ку / (сміється) / і_було вес'єло // а_же од_рудва до_трох_крул'ув / то_вже бар_зо бу_л'і с'ва_тийе вечо_ра / на_прат_к'і не_шл'і бо то с'ва_тийе вечо_ра // до_трох_крул'ув // то_вже так_саме вс'о / вс'о з_берн'ава бу_ла / а_там шче_друг'і кол'є_жанк'і / то_вже мо_же ї_демо до_тих / бо_може тут / то_вже вс'о в_од_них / а_то ї_дем аш до_ско_нец' туди / до_тих / там ш_чос' і_на_кше / и_ота_к'її... //

[Хлопці ходили на вечорки на чужі села?] / хо_дил'і і_на_п'єшо! / на_п'єшо! //

[А дівки?] / ни! / ну_ал'і / ал'і то / коб_дивчина_їа при_шла с'у_ди^е на_вечор_к'і так_їак те_пер_о / музика і_там до_хло_пц'а ї_де / а_шче коб_уз_нал'і в_мо_їум сел'і_же_їа бу_ла у_хло_пц'а в_хати... / ко_л'іс' в_ме_не х_лопец' в_диво_с'нуби / ї_ак_то в_сел'і бу_ла на_му_зиках / бо_був п'раз_ник / і_вун_ка_же до_ме_не / по_бачи_ш_їак в_ме_не // ну_вже_їак до_ве_сил'а_к_лалос'а / о_ї_ш_чо ти! / ш_че_хто зо_бачи_т / ну_ї... / п'ро_сто ме_не за_т'у_ох / ї_а / ї_ако_вечку / ї_а у_пи_рай_ус'а / вун_ме_не за_двер... / там хо_дил'і_воду_п_ити // ну_їа і_за_їшла / то_їа ни_бачи_ла ни_хати... / (сміється) / а_то_брат_му_ї_уз_нав_ш_чо_їа в_ї_ого бу_ла / ка_вал'єр_був //_ка_же ти бу_ла там... / в_в_того в_хати? / и: / о_ї! / в_же_їа і_не_ди_хайу // зу_сти_ду // а_те_пер_бач_те / х_лопец' ї_де до_див_чини / див_чина_ї_де / о_то_та_ко_їе // ко_п_ко_л'іс' на_чу_жойе_село_див_чина_по_шла на_му_зику!... //

[Доповнення чоловіка:] / то_був по_зор! / ган_ба //

(Ярмошук Мар'я)

16.7. [А коровай на весілля пекли?] / о_ї_пек_л'і / то_ш_че_но_о / ш_че_но_мо_же / ш_че_но_мо_же / па_ра_л'і_т_ї_ак пе_рес_та_л'і // о_ї_то бу_ла тра_д'і_цїя_хо_ро_ша // ну_ота_ко_о з_би_рай_уц'а / су_сит_ка / сво_їа / ну

кого́ там... У ко́го бу́льш, у ко́го менш, в ко́го два́цять, в ко́го де́сять. Як і в нас бу́ло три ве́сїлі – стола́ висува́ємо сюди-о́, і вже коро́вайни́ця (там бли́ска, хри́щона ма́ти то́го, дочку́ чи сї́на, хто вихо́дит за́муш) то́ вже коро́вайни́ця рошчи́няє в мидни́ці (му́ска така́я), рошчи́няє то́є тї́сто. І потї́м вже ве́чери вже при́їде той хло́пець, як назива́ють, по сорочку викупля́ти. Ну і вже той коро́вай ці́ли, вже та́я, е, ста́рша коро́вайни́ця, як назива́ють, ділі́т по куско́ви тї́ста, по ме́ншому, – е́дьон ве́лікі кусо́к замі́шани. Тоді́ по куско́ви всі́м нам ділі́т. Два кі́дає бу́льших – ота́кі дві гу́скі для ба́тьку^о в ве́сїлних вже зро́б'ят, а тї́ї та́кії вже мнут-мнут гу́скі на бля́хи, то́ вже розда́ють дїтьом та́ким, посторо́ни пудхо́дять чи ба́бї. Ну й спива́ють, і ска́чут. І тоді́ вже той коро́вай вса́дять в пич, пече́ться. І тогді́ вже за сту́л сяда́ють.

(Ярмошук Мар'я)

16.8. [*Чи говорили у вас, що на Великдень робили смоляне яйце?*]

Я сам робі́в те. То па́ра ниді́ль ще пе́ред Ве́лікодньом в та́кум му́сці іго́лкою са́мим ку́нчиком ді́рочку проверчу́ в яйкови́ і ростоплю́ю и-и сму́лу. Худу́, худу́ по лі́су, збира́ю смо́лу – ни во́сок. Живи́ця така́я. На де́рви вона́ така́ просто́, така́ кру́ха, о. Я ї́ї назбира́ю, ростоплю́ю, ростоплю́ і в ту́ю ді́рочку помале́ньку яко́сь там пуска́ю ї́ї. Але́ вже то́го ї́ця не мо́жна да́ти никому́ в ру́ки, бо воно́ ва́шке: то́є інну ва́гу ма́є, то́є інну ва́гу ма́є. Але́ воно́ ба́рдзо му́цне. Ви тим ї́цьом смо́ляним то ба́рдзо ви́грасш, переб'е́ш всьо. То тоді́ вже подуже́не возмьу́т і коле́гі мої́, же то яко́есь його́ ї́йце ненорма́льне: тї́лько б'є́ й не побї́лось. І вони́ домага́ються, ко́б його́ да́ти зоба́чити, але́ його́ не мо́жна да́ти, бо як ту́лько вузьме́ в ру́ку, то позна́є одра́зу – ве́длуг то́го те́с ружни́ца в ва́гі. Ї́це смоляно́є, о. (смі́ється) Бу́ло так, бо я сам робі́в.

(Ярмошук Володимир)

кого там... / у_кого бул'ш / у_кого менш / в_кого дв'ацит' / в_кого
 десит' / йак' і в нас бу'ло три ве'сил'і // сто'ла вису'вайемо с'уди_о
 / і вже коро'ваїниц'а / там блиска / хриш'чона мати / того / дочк'и чи
 сина хто ви'ходить замуш / то вже коро'ваїниц'а рошчи'н'айе
 в_мид'ниц'і / миска та'кайа // рошчи'н'айе тойе тисто / і_потим вже
 'вечери вже при'їде / йак' дивчина то вже при'їде тої х'лопец' йак
 назива'ют по_сорочку / викуп'лати / ну_і вже тої коро'ваї ц'іли /
 вже та'йа / е / с'тарша коро'ваїниц'а / йак назива'ют / дил'іт
 по_кус'кови тиста / по_меншому / йе'д'он вел'ік'і ку'сок за'м'ішани /
 то'ди по_кус'кови вс'ім нам дил'іт / два к'ідає бул'ших / ота'к'і дв'і
 гуск'і дл'а бат'ку'в / ве'сил'них // вже з'роб'ят / а_тийі так'ійі вже
 мнут_мнут гуск'і на_бл'ахи / то вже розда'ют дит'ом / та'к'ім
 посторо'ни пуд'ход'ат чи ба'би / ну_ї спи'вайут і с'качут / і_то'ди вже
 тої коро'ваї в'сад'ат в_пич / пе'чец'а / і_то'гди вже за_стул с'а'да'ют //

(Ярмошук Мар'я)

16.8. [Чи говорили у вас, що на Великдень робили смоляне яйце?]

/ йа сам робив те // то 'пара ни'дил' шче 'перед вел'ікодн'ом / в_такум
 мис'ц'і і голкойу 'самим 'кунчиком 'дирочку провер'чу в_йаїкови // і
 ростопл'уйу / и: / сму'лу // ху'ду / ху'ду по_л'ісу / зби'райу смо'лу /
 ни_восок / жи'виц'а та'кайа // на_дерви во'на та'ка просто / та'кайа
 кру'ха // о / йа йі'йі назби'райу / ростопл'уйу / ростопл'у / і в_ту'йу
 'дирочку помал'ен'ку 'йакос' там пуска'йу йі'йі // 'ал'е вже того йі'ц'а
 не_можна 'дати ни'кому в_руки / бо во'но 'ваш'ке / тойе ін:у ва'гу
 'має / тойе ін:у ва'гу 'має // 'ал'е во'но 'барзо 'муцне // ви тим йі'ц'ом
 смол'аним то 'барзо 'виграєш / переб'йеш вс'о // то то'ди вже
 поду'жен'е воз'мут / і_кол'ег'і мо'їі же то йа'койес' йо'го йі'це
 ненор'мал'не / тил'ко б'є і не_побилос'о // і_во'ни дома'га'йуц'а коб
 йо'го 'дати зобачити / 'ал'е йо'го не_можна 'дати / бо йак 'тул'ко вуз'ме
 в_руку то поз'найе одразу ведлуг того тейе / ружн'іца в:аг'і // йі'це
 смол'анойе // о / (сміється) / бу'ло так / бо йа сам робив //

(Ярмошук Володимир)

16.9. [Де у вас пасли корови?] Пасвісько. [А як їх називали?] То зна́чить, урочи́ська, і-і. То в нас, в нас онде́ка назива́лі Шту́ри Заго́ни, За млинóм, Кузьму́щина. [А чо́му Кузьму́щина?] Ну я не зна́ю, що то тако́е Ку́зьмущина. Мо́же, колісь був... Ну то там сінокóси, то кусóк покі́не, то бу́де пасвісько на Кузьму́щини. Ото́ на Кузьму́щини покі́нув кусóк лóнки – бу́де косі́ти. На Болóти, Болóто, Клубу́чка. То лóнка. Лісі́ то... лісі́ то не ма́ють на́зви – то панствóви ліс, а то прива́тни.

[Дружина:] Ну а́лі все днó – тут Го́ри, о.

О, ну. Го́ри, За болóтом звут, то Березі́ни звут, є Витрове́ць – то ліс Витрове́ць.

(Ярмошук Володимир)

16.10. [Ви з берези сік спускали?] О! То я сам колісь, я колісь, як... як... як пожену́ коро́ву па́сти, коро́ві па́сти, то яко́е бу́ло їдзене тоді? Ведóмо, ма́ма де́сь там дасть кусóчок солоні́ни (ще ю́й два го́да те́й солоні́ни – жо́вта), як я ї́ з ї́м, то пі́ти хо́ться. А я... а я ма́ю буті́лку пу́сту (вже те́е молоко́ ви́пив, же ма́ма дала́ молоко́), то я ту буті́лку беру́, лі́зу на берóзу, по́жиком де́сь там чи гу́льку прорі́жу чи шо́сь поста́влю... [Що прорі́жете? Гу́льку?] І чи гу́льку, то бу́де весно́ю сук бі́хчи з берóзи (по на́шум бирóза) (нерозбі́рливо), то бу́де сук бі́хчи. Чи... чи збо́ку шо́сь там зроби́ти, яку́юсь ді́рочку, то бу́де сук бі́хчи. А з берóзи весно́ю сук... Я ту́ю буті́лку и-и наби́жūt со́ку. Я тим со́ком хлі́б прокі́сну, бо вун солóткі. (смі́ється)

[А в бочку напускали?] Ну то, ну то в нас там неко́лісь на пуду́рку бирóза бу́ла, ну то на́ нуч прорі́жемо, кусóк відрі́жимо чи шо́ і на́ нуч поста́виш ку́стру́лку чи там шо́. Воно́ там за́ нуч нати́че. А́лі ка́зали... а́лі ка́зали: от то́го со́ку во́ші заво́дяться.

(Ярмошук Володимир)

16.9. [Де у вас пасли корови?] / пас'вис'ко / [А як їх називали?] / то з'начит' у'рочис'ка // і: / то в_нас / в_нас ондека називал'і ш'тири за'гони / за_мли'ном / куз'мушчина / [А чому Кузьмушчина?] / ну йа не_знайу шчо то та'коє // куз'мушчина / 'може ко'л'іс' був... / ну то так с'іно'коси / то ку'сок по'к'іне / то 'буде пас'вис'ко на_куз'мушчини / о'то на_куз'мушчини по'к'інув ку'сок 'лонки / 'буде ко'сити // на бо'лоти / бо'лото / клу'бучка / то 'лонка // л'іси то... / л'іси то не_майут назви // то панст'вови л'іс / а_то при'ватни //

[Дружина:] / ну 'ал'і все_дно / тут 'гори / о //

/ о ну / 'гори // за_болотом з'вут / то бе'резини з'вут / йе витро'вець то л'іс / витро'вець //

(Ярмошук Володимир)

16.10. [Ви з берези сік спускали?] / о! / то йа сам ко'л'іс' / йа ко'л'іс' йак / йак / йак поже'ну ко'рову пасти / коро'ви пасти / то йа'коє було йі'зен'е то'д'і? / в'е'домо / 'мама дес' там дас'т' ку'сочок соло'нини / шче йуї два 'года 'тейі соло'нини 'жовта / йак_йа йі зйім / то 'пити 'хоц':а // а_йа... / а_йа 'майу бу'тилку 'пусту / вже 'тейе моло'ко 'випив / же 'мама дала моло'ка / то_йа ту бу'тилку бе'ру / л'ізу на_бе'розу // 'ножиком дес' там чи_гул'ку про'рижу чи шос' / по'ставл'у // [Що про'ріжете? Гульку?] / і / чи_гул'ку то 'буде вес'нойу сук 'б'іхчи з_бе'рози // по_нашум би'роза / (нерозб'ірливо) / то 'буде сук 'б'іхчи / чи // чи / з'боку шос' там з'робити / йа'куй'ус' 'дирочку то 'буде сук 'б'іхчи // а_з_бе'рози вес'нойу сук... // йа 'туйу бу'тилку / и: / наби'жит соку / йа тим соком хл'іб про'к'існу / бо вун солотк'і // (сміється)

[А в бочку напускали?] / ну то / ну то в_нас там н'еко'л'іс' на_пуд'вурку би'роза була / ну то на_нуч про'рижемо / ку'сок в'ідрижимо чи_шо / і_на_нуч по'ставиш кустр'ул'ку чи там шчо / во'но там 'за_нуч нати'че // 'ал'і ка'зал'і... / 'ал'і ка'зал'і от_того соку 'вош'і за'вод'ац':а ///

(Ярмошук Володимир)

**XXII. Dubicze Cerkiewne, gmina Dubicze Cerkiewne,
powiat Hajnówka, województwo podlaskie**

22.1. [Чому так село називається?] Дубичі. Тут колись тамо... Наше село Дубиче-Церковни повстало в шиснацатом вієкови то десь тіщу п'яццот сорок яко́мся сьомом роко́ви, о. О, тоді́ наше силó повстало. И тута всьо колішні вйóскі повставали, о, так гармонійно, значит, о. А тут дуби подóбно десь росли, о. [А зараз є дуби?] Нема́-а. Де там тії дубі́ булі? Десь, мо́же, де лі́пша земля, мо́же... мо́же... Трудно сказа́ти, мо́же, се́ред вйóскі, о, тута-о. От дубо́в... дубі́ росли – і Дубичі. А Церковни, бо то це́рков єсть. Дубичі є коло Га́йнувки, Осóчни, – Дубі́че-Осóчни. То Церковни – то це́рков стої́т, о.

Там ку́льки то лі́т, оно́ ся зго́ріла, то поста́вили на тум мійсці́ дру́гу, значит, о. Це́рков стоя́ла, як то ка́жут... прова́лі... А́ле то пра́вда, о. Коло водосхо́вища. Ви бу́лі коло водосхо́вища? Живе́те? Ба́хмут. Йді́те таке́ю дорóшкою, о, і перед ту́ми Ба́хматами та́кій крі́жик ка́мений стої́т. Зго́рочок, там був та́кий зго́рочок ко́лись – десь опсі́в зго́рочок. И там це́рков стоя́ла. Ко́лись тамо́ пе́рша це́рков, як Дубичи повста́ли, о. То це́рков поста́вили і́мено там, на тим зго́рочкови, и вона́ назива́лася, е, е-е, петропа́вловская, посвя́ченая на Петра́ й Па́вла, па́трона сьва́то́го Петра́ і Па́вла. Петропа́вловська вона́ зва́лася, та́я це́рков, о. И там корчма́ жиду́вська стоя́ла, о, и там лю́де збіра́ліся – нас бога́то там – пі́лі. Ну ве́домо, це́рков там то́є. И тут десь легéнда гово́рит так, шо там за грі́хі, там прі́чки – ни прі́чки, людій, значит, о. Та́я це́рков, значит, я́г би то... прова́лілася в зе́млю, значит, о, прова́лілася в зе́млю ні́би. На Петра́ й Павло́ щору́о́к в нас весь, значит,

**XXII. Дубичі-Церковні (місцева вимова: дубичи),
гміна Дубичі-Церковні, повіт Гайнівка,
Підляське воєводство
Записи 18.09.1997 року**

Діалектологічна експедиція організована Закладом української філології UMCS, у якій брали участь студенти UMCS і ВДУ, а також Я.Закревська.

22.1. [Чому так село називається?] / дубич'і / тут кол'іс' та'мо / наше село дубиче церковни / повстал'і в шис'нацатом в'ієкови // то дес' типчу пйац:от сорок йакомс'а / с'омом ро'кови / о // о // то'ди наше си'ло повстало // и тута вс'о кол'ішн'і в'йоск'і повставал'і / о / так гармон'ійно з'начит / о // а тут дуби по'добно дес' рос'л'і / о // [А зараз є дуби?] / не'ма: / де там тийі дуби бул'і? / дес' 'може де л'іпша зе"м'ла / 'може... / 'може... / т'рудно ска'зати / 'може 'серед в'йоск'і / о / тута о / от дубоў... // дуби рос'л'і / і дубич'і / а церковни / бо то церков йес'т' // дубич'і йе коло гаїнувки / о'сочни / дуб'іче о'сочни // то церковни / то церков стоїт / о //

/ там кул'к'і то л'ієт // о'но с'а зго'р'іла / то поставил'і на тум м'іс'ц'і другу з'начит / о // церков стоїала / йак то кажут... / провал'і... / ал'е то п'рава // о / коло водос'ховишча / ви бул'і коло водос'ховишча? / жи'вете? // бахмут // ід'іте такейу до'рошкоу / о / і перед'тими бахматами так'її к'рижик камені стоїт // з'горочок / там був такий з'горочок кол'іс' / дес' оп'с'ів / з'горочок и там церков стоїала // кол'іс' та'мо перша церков йак дубичи повстал'і / о / то церков поставил'і імено там / на тим з'горочкови / и во'на називалас'а / е / е: / п'етро'павловскайа / посв'яченая на петра і павла // патрона с'ва'того петра і павла / петро'павловс'ка во'на з'валас'а / тайа церков о / и там корч'ма жи'дуvs'ка стоїала / о / и там л'уде зб'ірал'іс'а нас бо'гато там / п'ілл'і / ну в'єдомо // церков там тойе / и тут дес' л'єг'єнда го'ворит так / шо там за гр'іх'і" / там п'рички ни п'рички л'удіи з'начит / о / тайа церков з'начит / йаг би то... / провал'ілас'а в земл'у / з'начит / о / провал'ілас'а в земл'у // н'іби на петра і павло^а / шчо'ру^ок в нас вес' / з'начит /

о, велікі прázник в Дубичах-Церковних, зв'язаних с тєю першуй церков. Вона називáлася Петропáвловська, на Петра й Пáвла, значит, в нас свято вже, значит, о. И ніби приложіти там коло то́го крі́жа, на тум зго́ркови, ухó, то мо́жна уполудень мо́жна чу́ти тії звоні́ церковни, значит, тє́й церкви, котóра ус... провалі́лася ужé. То одна т. легенда, о, áле то ціка́ва легенда, інтерéсна.

Áле по сохрáнності, значит, вона згорі́ла, згорі́ла та церков, згорі́ла, о. Як вона́ там згорі́ла, то ко́лісь (*нерозбі́рливо*) згорі́ла. И там зубру́сане бу́ло, ни́хтó не ві́дає, зна́єте. [...] Вона́ згорі́ла. І ту́тай вітьор, і́мпет то́го пожа́ру іко́ну зак... загна́в... вітьор пригна́в ту́ю іко́ну аш... Та іко́на не згорі́ла, о, – вітьор і́є, е, аш пригна́в сю́ді, на край селá, о. Там де... И вона́ там впáла, там, де церков о́ся сто́їт, о. Там, влáсьне в тум мі́сці, поста́вілі дру́гу церков, о, і є назва́лі Покро́вская, о, о. Вона́ й так і зве́ться – Покро́вская, значит, о. На честь, значит, о, Покро́ви. І в нас на Пitra й Пáвла прázник – то на честь тє́й першо́ї церкви, а на Покро́ву – то вже на честь сє́й церкви. [*То два празники маєте?*] Так-та́к, прázники.

(Пансілюк Миколо́й, 1933 р.н.; пра́цює листоношею, спі́впра́цює з білору́ськомо́вною пресо́ю)

22.2. У нас той ко́нець назива́ється Ту́ркі. [*Чому?*] Ну я не зна́ю. чом то така́я на́зва, од ко́го то вона́ похóдит и хтó то... Áле як я запаментáю, кúлько вже я ма́ю ше́їсят п'ять лі́т, впра́ве, то вже та́я на́зва, на́вет муй ба́тько, ну: “На Ту́ркі пушо́в”. Ну вже от полови́ні селá назива́ється Ту́ркі. А тут... а тут, в сю́м ко́нці, назива́лися Кри́нічина, бо там бу́ла кри́ніця така́я (мо́же, шлі́, то ба́чили – така́ са́жавка ві́копана?) о де́ та ло́нка бу́де, там така́я че́рва в си́лі, і там са́жавка, то то́ бу́ла ко́лісь кри́ніця, і там до́бра вода́ ба́рдзо бу́ла. Áле по́сле, як вже, е, страж повста́ла, пови́копува́лі такі́ї ба́са́ни

о / в'ел'ік'і празник в дубичах церковних зв'язаних с'тейу першу
 церков / во́на називалас'а петропавловс'ка / на петра і павла /
 значит / в нас с'віято вже значит / о / и н'іби приложити там
 коло того крижа / на тум згоркови у́хо / то можна / упо́луден' /
 можна чути тийі звони церковни значит / тейі церкви ко́тора ус... /
 прова́л'ілас'а у́же // то одна / то л'е́г'енда / о // ал'е то ці́кава л'е́г'енда
 // инт'ер'есна //

/ ал'е по́сохран:ос'т'і значит / во́на згор'іла // згор'іла та
 церков / згор'іла / о // йак во́на там згор'іла / то ко́л'іс' (нерозбі́рливо) /
 згор'іла // и там зубру́сане бу́ло / ни́хто не в'іда́є / зна́йте // [...] /
 во́на згор'іла / і тута́й в'іт'ор / импет то́го по́жару і́кону зак'... /
 загна́в... / вит'ор пригна́в туйу і́кону аш... / та і́кона не згор'іла / о /
 в'іт'ор йі́є / е / аш пригна́в с'у́ди / на край се́ла / о // там де... /
 и во́на там впа́ла / там де церков на́ша о́с'а сто́їт / о / там в́лас'не
 в тум м'ієс'ці по́став'і́лі дру́гу церков // о / і́є назва́лі
 по́кровска́я / о / о / во́на і́ так і́ зве́ц'а по́кровска́я / значит / о /
 на́чес'т' значит / о / по́крови // і́ в нас на́питра і́ павла пра́зник
 / то на́чес'т' тейі першо́й церкви // а на́по́крову / то вже
 на́чес'т' сейі́ церкви // [То два пра́зники ма́сте?] / так так //
 пра́зники ///

(Пансілюк Миколай, 1933 р.н.; працює листоношею, співпрацює
 з білоруськомовною пресою)

22.2. / у нас то́й ко́нец' назива́єц'а турк'і / [Чо́му?] / ну йа
 не зна́ю чо́м то та́ка́я назва́ / од ко́го то во́на по́ходить /
 и х́то то... // ал'е йак йа за́памен'тайу́ / ку́л'ко вже йа ма́ю шейіс'ат
 п'ят' л'іт в'прав'е́ / то вже та́я назва́ / на́вет му́ї / ба́т'ко // ну /
 на турк'і пу́шов // ну вже от по́ловин'і се́ла / назива́єц'а турк'і /
 а тут... / а тут в с'ум ко́нц'і назива́л'іс'а кри́ничина / бо там бу́ла
 кри́ниц'а та́ка́я // мо́же шл'і́ то ба́чил'і та́ка са́жавка ви́копана? / о де
 та лонка́ бу́де / там та́ка́я че́рва в си́л'і / і́ там са́жавка / то то
 бу́ла ко́л'іс' кри́ниц'а // і́ там до́бра во́да ба́рзо бу́ла / ал'е по́сл'е
 йак вже / е / страж^м по́вста́ла / по́ви́копува́лі та́ки́й ба́сани /

протівопожарови, то там ста́ле вода є – і літом, і зімо́й на́вет не замерза́є, бо то (*нерозбірливо*) там є, о. А ще одна́ назва туді за скле́пом, о, – то все назива́лі Вікрути. [...]

[*А чому називаються Бахмати?*] А там... там жили... три ха́ти було́, здається. Але як була́ вуйна́, то йшов німець і партиза́нка була́, то вону́ тії ме́нши місцёвості зно́сили, бо жеп партиза́ни ни ме́лі... [*Підьримки?*] О́ цо ходи́ть... жеб конта́кту. То тих такї́-о ви́сочки чи по па́ра хат, то всі́ знеслі до Ду́бич. То оні оде-во́ осе́длілі за шосо́ю, і вону́ так уже́ на ту́ю... на тії Бахмату́ не ви́бралісь, так уже́ й тут оста́лися.

[*А той залив був за́вше?*] Не, залёв то зробі́лі ще так, я́к то ми зве́м, за кому́ни його́ запроектова́лі, бо там проходи́т така́я рі́чечка. Та́я рі́чечка назива́ється Орля́нка, хіба́. Ну й там ба́рдзо те́рен та́кий отпов'яда́є – там го́ра й тут, и зробі́лі ту́ю заста́ву та́кую, о. И... и залі́лі, и всьо́.

[*А чому там вода нечиста?*] Я вам скажу́, чо́му. Там була́ лонка́, і лонка́ торфо́ва, така́я торф. Вону́ не мо́гли і́є ви́копати, то́го то́рфу, зня́ти, жеб до гру́нту тако́го чи́стого, і так затопі́лі той лонку́, і та... И всьо́ той мул та́кий ми́шаний, та́ка вода́, о. [...] Залі́лі ту́ю лонку́ і залёв зробі́лі, о.

(Панфілюк Іван, 1933 р.н.)

22.3. [*Ось ви листоноша, багато читасте різної преси. А хто ви за національністю?*] Я лічу білору́сом, значі́т, білору́сом. [*Чому?*] Ну попрóсту, чом... Ну попрóсту... е-е-е. Сьой куто́к, о, Билосто́ччина, о, мо́же до Буга́, там да́лі то вже то́є... всі ми лі́чимо билору́си, значі́т, о, белору́сами, значі́т, о. А як воно́ там – то вілі́ка істо́рія зна́є... О. По-о-о... Почита́вши істо́рію, то яг бі́, тут яг бі́ й Укра́їна займа́ла теж, о. И наш язю́к, о, так, як ми гово́римо – я з ва́ми – ну то вун бу́льш зв'язаний, бу́льш бі́лскі́й украї́нському, украї́нському, а в дів'яно́сто п'я́ті процéнтах то... то украї́нський.

прот'івопожа|рови / то там с|тал'е во|да йе / і л'і|том і з'і|мої на|вет
не за|мерз|айе / бо то (не|роз|бі|рли|во) там йе / о // а ще / од|на на|зва
ту|ди же за|скл'е|пом / о / то все на|зи|вал'і ви|кру|ти // [...]

[А чо|му на|зи|ва|ють|ся Ба|хма|ти?] / а там... / там жи|л'і... / три
хати бу|ло зда|йе|ц'а / ал'е йак бу|ла ву|гна / то йшов |ни|ме|ц /
і па|рти|зан|ка бу|ла / то во|ни тийі |ме|нши м'і|с|цово|с'т'і з|но|сил'і / бо
же|п па|рти|за|ни ни|м'є|л'і... / [Під|три|мки?] / о|цо |хо|дит'... / же|б
кон|так|ту / то тих так'і|ї о|в'ї|сочк'і чи по|па|ра хат то вс'є зне|сл'і
до |ду|бич // то он'і оде|во о|с'едл'і|л'і за|шо|со|ю / і во|ни так у|же
на|ту|йу / на|тийі ба|хма|ти не |ви|бра|л'і|с' / так у|же і|тут ос|тал'і|с'а
//

[А той за|лив був за|вше?] / н'є / за|л'єв то зро|бил'і ш|че так
йак то ми з|ве|м / за|ко|муни його за|про|ект|о|вал'і // бо там про|хо|дит
та|ка|йа р'і|еч|ка // та|йа р'і|еч|ка на|зи|вай|е|ц'а / ор|л'ан|ка х'і|ба // ну і
там ба|р|зо те|рен так'і|ї от|по|в'ї|да|є // там го|ра і|тут / и зро|бил'і
ту|йу за|ста|ву та|ку|йу о / и... / и за|л'і|л'і и вс'о //

[А чо|му там во|да не|чи|ста?] / йа вам ска|жу чо|му // там бу|ла
ло|нка // і ло|нка тор|фо|ва / та|ка|йа тор|ф / во|ни не|мо|гл'і йі|є
ви|ко|пати / то|го тор|фу / з|н'а|ти же|б до|г|рун|ту та|ко|го чи|сто|го / і так
за|то|пил'і тої ло|нку / і та... / и вс'о тої му|л так'і|ї м'і|є|шані|ї та|ка
во|да о // [...] / за|л'і|л'і ту|йу ло|нку і за|л'єв зро|бил'і / о //

(Па|нфі|лок Іван, 1933 р.н.)

22.3. [Ось ви ли|сто|но|ша, ба|гато чи|та|сте рі|зно|ї пре|си. А хто ви
за на|ціо|наль|ні|стю?] / йа л'і|чу бі|ло|ру|сом / з|на|чит / бі|ло|ру|сом //
[Чо|му?] / ну по|пр|стоу чо|м... / ну по|пр|стоу... / є / с'ої ку|ток / о /
би|ло|с|точ|ина / о / мо|же до|бу|га / там да|л'і то в|же то|є... / вс'і ми
л'і|чи|мо бі|ло|ру|си з|на|чит / о / бі|ло|ру|са|ми з|на|чит / о // а йак во|но
там / то в'і|л'і|ка і|с|то|р'і|я з|на|є... / о / по:... / по|чи|та|вши і|с|то|р'і|ю то
йа|г|би / тут йа|г|би і|у|краї|на за|ма|ла те|ж / о / и на|ш йа|зик / о /
так йак ми го|во|ри|мо / йа з|ва|ми / ну то вун бу|л'ш зв'ї|язані|ї / бу|л'ш
бі|л'і|с|к'і|ї у|краї|н|с'ко|му / у|краї|н|с'ко|му / а в|д'і|ві|ан|сто п|я|ти
про|цен|тах то... / то у|краї|н|с'к|ий //

[Тоді як пояснити, що білоруси говорять по-українськи? А як говорите українською мовою, то хто ж ви?] Вона не чіста українська мова. У нас там-о бульш коло Наровки, о, у Беловежі, там уже дзекают, то там уже білоруси, але вони там такі слабії – вони вже польські говорат, а не по-білорускі. А в нас такий (гордо і голосніше) ку-у-уток, попросту ми (з гордістю) тримаїмся – так говорим, як наші диді-прадиді говорили.

(Пансілюк Миколай)

22.4. [Яку під льон вибирали землю?] Ну добру на льон треба було вибирати. И так посіють льон, то вже посіяни. Тепер пудросте кроху – треба полоти, бо зілля, тільки як то... оно... Треба попросидіти в тум льови, пополоти його, ко не ополі, то зілле займе, – и вже по лнови. Ну ополов, тепер доспів – треба рвати, о, руками. Тепер зорвав, вісохне, треба збирати, працюм біти, таким працюм насіння вибити. Вібив насінне, тепер треба весті у хвоїну десь слати його тако, коб віліжався. Не мочілі – ано слалі. Тепер тільки-то неділь віліжиться, трé-é-еба його зводити вже и в'язати в ківіки і додому весті. Тепер додому привезеш той льон, треба паліти піч і класти по ківікови сушити і терницею, така руками, терти його, о, того лна і вітристи льон. Тоді трепачка така, калдуп и трепачка – и бі його! бі! Коб вітрипати ту коросту з льну, о. То вже знов... А тоді, як вітрипав коросту, то щу́тка така, в'язуш и треба чесати його, коб вун пудрубнів и коб чісти був. Ну як очищав, тоді вже треба прости. Уже ковроточок і тако (показує), вже так спати хочу до дванацати прадеш уже, оно очи замкнув... уже... и сон приснівся, але... але йде робота, тримаюся за нитку (сміється), ал'і (нерозбірливо). И праду до дванацатиї, до першої. Не треба обрати сим'ю, бо було там колісь там

[Тоді як пояснити, що білоруси говорять по-українськи? А як говорите українською мовою, то хто ж ви?] / вона не чиста українська мова // у нас там о булш коло наровки / о / у б'елов'ежи / там уже зекают / то там уже білоруси // ал'е вони там так'її слабїї / вони вже попол'ск'ї говорат / а не поб'елоруск'ї // а в нас такий (гордо і голосніше) ку:уток / попросту ми (з гордістю) тримаймс'а / так говорим йак наш'ї диди прадиди говорил'ї ///

(Пансілюк Миколай)

Записи 11.09.2002 року

22.4. [Яку під льон вибирали землю?] / ну добру на л'он треба було вибирати / и так посийут л'он то вже посийани / тепер пудросте кроху треба полоти бо зил':а / тул'ко йак то... / воно... / треба попосидити в тум л'нови / попополоти його / бо не опол'ї то зил':е заїме и вже по л'нови // ну / ополов // тепер досп'їв / треба рвати // о // руками / тепер зор'вав / висохне / треба збирати праком бити / таки'м праком / насин':а вибити / вибив насин'е / тепер треба вести у хвоїну дес' слати його тако / коб вил'їжавс'а // не мо'чил'ї а'но слал'ї // тепер тул'ко то недил' вил'їжиц':а / тре:еба його зводити вже / и в'язати в кул'їки і додому вести // тепер додому привезеш тої л'он / треба пал'їти н'їеч і класти по кул'їкови сушити і терницею така руками / терти його / о // того л'на и витристи л'он / тоди трепачка такайа / калдун / и трепачка и би його! / би! / коб" витрипати ту коросту з л'ну / о / то вже знов... / а тоди йак витрипав коросту / то шчу'otka такайа / в'язуйеш и треба чесати його / коб вун пудруб'нив / и коб чисти був / ну йак очиш'чау / тоди вже / треба прости / вже ков'роточок і тако (показус) / вже / так спати хочу до дванацати прадеш / уже / о'но очі замк'нув... / уже... / и сон прис'нивс'а / ал'е... / ал'е їде робота / тримайус'а за нитку / (сміється) / ал'ї (нерозбірливо) / и правду до дванацатїї / до першїї / но треба обрати сим'їу / бо було там кол'їс' там

клёткі купіти. А за що купіти? Як не було за що, ни було грошá, о. И то так попопрадеш, попопрадеш, тих мóчкув намотаєш на такó матавіло, а тоді тії мóтки то трéба віприщити, о. [Що то таке?] Гóрбнчою водою попріщити, коб воні крáще булі, о. И тоді трéба їх на клубкі звивáти, о. А тоді сну́йниця така́я велі́ка, сновáти, сновáти, о сновáти. А як основáв, тоді верстáт и-и накидáти в бérдо удвóх, и навивáти на той верстáт, и тоді вже як нав'єш, тоді вже ткáти. Так попóччимó, о, и тоді ткáти. А як ві́ччеш то полотнó, а вонó шáре, шáрое, тоді трéба пі^еч паліти, пóпелу дужо насіяти. (нерозбírливо) И знáчит, умочáти на тóе полотнó, мázати той пóпел, И тоді в пйіч пхáти вже ш, коб вонó отпáрилось. А тоді, як ві́миш ис пéчи, то такії лугі булі (тепér їх нимá – тут однá лóнка), то трéба попотягáти ниді́ль три, а мóже, штúри по пóплави, коб вонó вбилі́ло. И як обі́літься, тоді вже полотнó, вже сорóчка, кошу́ля. Óти. Ой! робóти б́іло на ту кошу́лю! – страх згáдувати! Не... О, ни було колі спáти, ни було колі ничóго – но мýчився коло тóї сорóчки. Бо вже лі́том зробі́в, то хоч зі́мою во́лни, а то ці́лу зі́му, ці́лу зі́му, и то для бабáх, о. Отó такóе було́ ж́іте, такóе було́ ж́іче, не дай Бóже.

(Кирилюк Анастасія, 1920 р.н.)

22.5. [Що робили з насіння льону?] З нас́іня? Ол́ей б́ілі до е́дзєня. Тепér нава́риш картóхлю, нимá чим окрас́ити – взяв нажа́рив тóго лну и вмочáєш картóхлі. А було́ смáчне всьо. (смі́ється) Всьо було́ смáчне – ниц кéпського ни було́. И рéтькі на́робиш, то смáчна, и лну, и конопéнь на... наверт́иш – и вже молоко́ воробйóво звáлі ис конопéнь. (смі́ється) С с́імня, ну. И всьо було́ смáчне, ниц не було́ кéпсько. Нава́риш картóхлю, отц́идиш, а тáя картохл́янка – вода́, то вже в м́іску и накр́ишиш хл́ібця и каплунéць і́лі, капл́ун такій ну, вода́

к'л'етк'і купити / а за_що купити? / йак не_було за_що /
 ни_було гро_ша / о // и_то так попопра_деш попопра_деш / тих
 'мочку_у нама_тайеш на_тако мата_вило / а_тоди тийі 'мотки
 то_т_реба 'випришч'ити / о // [Що то таке?] / го_рончойу во_дойу
 по_пришч'ити / коб во_ни к_рашче бул'і // о / и_то_ди т_реба йіх
 на_клуб'к'і зви_вати / о // а_тоди с_нуїниц'а та_кайа вел'і_ка / с_но_вати //
 с_но_вати / о // с_но_вати // а_йак осно_ва_у тоди вер_стат и: на_ки_дати /
 в_бердо уд_вох / и_нави_вати на_тої вер_стат / и_тоди вже йак
 на_у_йеш / тоди вже т_кати // так по_почи_мо / о // и_тоди т_кати / а_йак
 ви_т_чеш то по_лот_но / а_во_но ша_ре / ша_ре // тоди т_реба п'і_ч на_лі_ти /
 по_пелу д_ужо на_сийати / (нероз_бірливо) / и_з_начит умо_чати на_то_йе
 по_лот_но ма_зати тої по_пел / и_тоди в_пйіч п_хати вже_ш / коб во_но
 от_парилос' / а_тоди йак ви_миш ис_печи / то_та_к'ійі луг'і бул'і /
 те_пер йіх ни_ма / тут од_на лон_ка // то т_реба по_по_т_агати ни_дил' три
 а_може ш_тири по_по_п_лави коб во_но в_біл'іло' // и_йак о_біл'і_ця
 тоди вже по_лот_но / вже со_роч_ка / ко_шул'а // о_ти / ої! ро_боти б_ило
 на_ту ко_шул'у! // то стра_х з_гадувати! / не... / о // ни_було ко_л'і с_пати
 / ни_було ко_л'і ни_чого / но 'мучив_ся ко_ло_теї со_роч_ки // бо вже
 в_пол'і л'і_том з_робив то хоч з'і_мойу во_лни / а_то ц_ілу з'і_му / ц_ілу
 з'і_му // и_то д_ля ба_бах // о / о_то та_ко_йе бу_ло жи_т'е / та_ко_йе бу_ло
 жи_ч'е / не_дай бо_же !!!

(Кирилюк Анастасія, 1920 р.н.)

22.5. [Що робили з насіння льону?] / з_на_син'а? / о_л'еї б_ил'і / до
 йе_зен'а // те_пер / на_вариш кар_тохл'у / ни_ма чим ок_расити / вз_ав
 на_жарив то_го лну и_вмо_чайеш кар_тохл'і // а_було с_мачне вс'о /
 (смі_ється) / вс'о бу_ло с_мачне / ниц к_епс_кого ни_було // и_р_ет'к'і
 на_робиш то с_мачна / и_лну / и_ко_но_пен' на... / на_вертиш и_вже
 мо_ло_ко воро_бі_ово з_вал'і // ис_ко_но_пен' / (смі_ється) / с_имн'а // ну /
 и_вс'о бу_ло с_мачне / ниц не_було к_епс_ко // на_вариш кар_тохл'у /
 от_ц_ідиш / а_та_йа кар_тохл'ан_ка / во_да / то_вже в_миску
 и_на_кришиш х_л'і_бц'а и ка_плу_нец' йі_ел'і // ка_плун та_кий ну / во_да

тая с картофлюв и во... накрішиш хлѣба и звалі каплун и їлі. И смачно, всьо смачне було, коп тепер такое всьо смачне було, то я не відію, о. С картофлі то бардзо добре. А ще як окропіти є чим, о!, то бульш ничого не треба.

(Кирилюк Анастасія)

22.6. Колісь як і в нас робілі коровай, кажу, коровайниці. Молодая ходит скликає коровай... Тії... коровайниці поприходят, коровай роб'ят, рошчиняют його и тоді мусят и спивають. Його спечут, вже піч напалят и спечут. Вимут, то маршалок принесе той коровай, його (нерозбірливо). И тоді вже сядают и вже гостяться. На другий день вже пригласілі и вже знов його приносят, той коровай, и діляться тим короваями. Колісь так то робілі, а дісь того вже нема ще.

[Інша жінка співає:] Маршалок не вдався,
сим літ не вмивався,
на восьмий умівся
и за маршалка впросівся.

[Перша жінка продовжує:] Я то писень ни здольна, а такіе всьо спивалі весільни. От, кажу, в нас тая баба, як була, то вона вміла, та Мокреня, приспівувати. О-о-ой! То... туйки-но цілий день, о. Віте як хочте, коп поспивати, то, кажу, зайдіте до теї, алі туді зайдіте до ї...

(Сусідки Кирилюк Анастасії)

22.7. На Оготуху приказувалі:

Оготала, сокодала,
нігди кішки не достала.
Я'г би встала, то й з'їла,
И друга захотіла. [...]

И старії ходілі, коб де кішки достати поїсти, того ходілі. Такії диді ходілі, приказувалі, хто вмів, приказувалі: "Гу-гу, дайте тое, же на рогу, о". Алі я забула, забула.

та́йа с_кар'тофл'уу́ и во... / накришиш хл'еба́ и_звал'і́ кап'лун /
и_й'ел'і́ / и_сма́чно / вс'о́ с'ма́чне бу́ло // ко́п те́пер та́ко́йе вс'о́
с'ма́чне бу́ло / то́ йа не_в'іда́йу / о́ / с_кар'тофл'і́ то́ ба́рзо до́бре /
а_ще́ йа́к окро́пити́ йе́ чим // о! / то́_вже бу́л'ш ни́чо́го не_тре́ба ///
(Кирилюк Анастасія)

22.6. / ко́л'іс' йа́к_і_в_нас ро́бил'і́ коро́ваі́ / ка́жу /
коро́ваі́ниц'і́ / мо́лода́йа хо́дит скл'і́ка́є коро́ваі́ / т'ийі... / коро́ваі́ниц'і́
по́при_ход'а́т / коро́ваі́ ро́б'я́т / ро́шчи́н'а́йу́т йо́го и_то́ди ми́с'а́т
и_спи́вайу́т // йо́го спе́чут / вже́ п'і́ч на́па́л'а́т / и_спе́чут / ви́мут / то́
ма́р'ша́лок при́несе́ то́й коро́ваі́ // йо́го (не́розба́рли́во) / и_то́ди вже́
с'а́да́йу́т и_вже́ гос'т'а́ц'а́ // на_д́руги́й де́н' вже́ при́гла́с'і́л'і́ и_вже́
знов́ йо́го при́нос'а́т то́й коро́ваі́ и_д'і́л'а́ц'а́ ти́м коро́ва́йа́ми // ко́л'іс'
та́к_то ро́бил'і́ / а_д'і́с' то́го́ вже́ ни́ма́ ше́ //

[І́нша́ жі́нка спі́ває:] / ма́р'ша́лок не_вда́вс'а́ /
си́м л'і́т не_вми́вавс'а́ /
на_вос'ми́ у́мивс'а́
и_за_ма́р'ша́лка впро́сивс'а́ //

[Пе́рша́ жі́нка продо́вжує:] / йа́_то́ пи́сен' ни_здо́л'на́ //
а_та́ки́е вс'о́ спи́вал'і́ / ве́си'л'ни́ / от / ка́жу / в_нас та́йа ба́ба йа́к
бу́ла / то́ во́на в'м'і́ла та мо́кр'ен'а́ при́сп'і́вувати́ / о:о! то... /
ту́лки_но́ ци́лий де́н' / о́ / в'і́те йа́к хо́чте ко́п по́спи'вати́ / то_ка́жу /
за́йди́те до_те́йі́ // а́л'і́ ту́ди за́йд'і́те до_йі́ⁱⁱⁱ... ///

(Су́сідки Кири́люк Анаста́сії)

22.7. / на_ого́туху́ при́казува́л'і́ /
/ ого́тала́ / со́ко_дала́ /
ни́гди́ ки́шки не_до́с'тала́ /
йа́г_би́ вс'тала́ то_і́ з'йі́ла
и_дру́га́йа захо́тила́ // [...]

/ и_ста́рийі́ хо́дил'і́ ко́б де́ ки́шки до́с'тати́ по́й'є́сти / то́го
хо́дил'і́ // та́кийі́ ди́ди хо́дил'і́ / при́казува́л'і́ / хто́ в'м'і́в при́казува́л'і́ /
гу_гу́ / да́йте то́йе́ же на_ро́гу́ / о́ // а́л'і́ йа́ за́була́ / за́була́ //

[*А ще що робили?*] Стешкі пороб'ят, як кавалєр до дівки, чи от дівки до кавалєра, – тєе робілі колісь. Бувало вже брамкі знималі, то, о, солóмою на гóлиці, дров костру́ роскíдають, о. Робілі такіі фóкуси, робілі вшíтко, всьо. Вже топíр тєе всьо погíнуло. Якáя дурнíця до головí прийшла, то всьо робілі. Дожинáлі – перепелíцу робілі. То всьо робілі. Облíváліся. Ще й наберúт чугúн пóпелу занесúт до хáти кíнути, о. (*смíться*) Горчáк насíп'є, тудí як кíне – і вонó вíбухне.

(*Розповіді сусідок А.Кирилюк, – одна одну доповнює*)

22.8. Ну знай... Окопáліся там рúскі, а в Гра́бовці нёмци пришлі, ну и... И якíйся солдáт кáже мою́й сестрú, же: “Бúде бой у вас здесь”. То моя́ сестрá наказáла и тут, и там вонá копáла – тут ми копáлі схрон. И вíкопалі той схрон и ше не накрíлі, бо... Хотíлі накрíти звérху, а вже б'ют – нема́ колí накривáти. Повскáкувалі до його́ и сидимó все так тúсно. В одне́й бáби два синú булó, о, – одíн коло мóго бóку сидít, онó тúсно такó, а то бáба, а то дрúгий коло йє. Приказáла, кáже: “Як менé б'є, дúтки, то нехáй и вас, як вас – то нехáй и менé”. Тепér як далá бóмба у хáту по-сусíцкí – тíї оскóлкі полетúлі в я́мку, забíло юй тих два сíни: коло мóго бóку, коло є́є и з дрúтого бóку. Вонá остáла. И забíло-о дівчину у тум схрóнови – трéтю. А одну́й óко вíбило, бо вонá и дзíсь живé без óка, о. И я... Як далá тá бóмба, то мни тёмно в óчax стáло, дúмаю: “Агá, то я вмираю – вже далó в я́мку, тёмно в очáх”. Áлє пóсле розвíніло, бáчу, же ви́лázят. Я тóго дитя́ вíкинула навérх и давáй ви́лázити, бо глибóки такíй-ó. И за тóго дитя́ за клунé зайшла – нимá де, всю́ди летят снара́ди, всю́ди летят, всю́ди б'ют. То я то на той бук сра́кою сáду, як то чáсом... (*смíться*) на той. [...] О, там горít, там б'ют. Ну кудí пúйдиш? Áлє там хáта... (*виправилась*) клúня в однóго стоя́ла, и бáчу – там кíлька люд. Давáй бíх тудá. Онó перебéгла,

[А ще що робили?] / стеш'ки по'роб'яат / йак кавал'ер до дивки /
 чи от дивки до кавал'ера / тойе робил'і кол'іс' бувало вже //
 брам'к'і знімал'і то // о / со'ломойу на гул'іци // дров костру
 рос'к'і дайут // о / робил'і так'ийі фокуси / робил'і вшитко // вс'о // вже
 то п'ір тойе вс'о пог'інуло // йа'кайа дур'ниц'а до голови приїшла то
 вс'о робил'і // дожи'нал'і перепел'іцу робил'і / то вс'о робил'і /
 обл'івал'іс'а // шче ї наберут чугун попелу занесут до хати к'інуті
 // (сміється) / о / гор'чак насипіє / ту'ди йак к'іне і во'но вибухне ///
 (Розповіді сусідок А.Кирилюк, – одна одну доповнює)

22.8. / ну з'наї... // окопал'іс'а там / руск'і / а в грабовци
 немци пришл'і / ну и... / и йак'їс'а солдат каже мойї сестри / же
 буде бої у вас з'д'ес' // то мойа сестра наказала и тут / и там во'на
 копала / тут ми копал'і схрон / и викопал'і тої схрон / и шче
 не накрил'і / бо... / хотил'і накрити зверху / а вже б'іут / не'ма кол'і
 накривати / повс'акувал'і до його и сиди'мо все так ти'сно //
 в однейі баби два си'ни було / о / о'дин коло мого боку сидит / о'но
 ти'сно тако / а то баба / а то д'ругий коло йе // приказала / каже /
 йак ме'не б'іє дитки / то не'хай и вас / йак вас / то не'хай и ме'не //
 те'пер // йак дала бомба / у хату // посу'с'і'єцк'і // тийі осколк'і
 пол'єти'л'і в йамку / забило йуї тих два си'ни / коло мого боку /
 коло йе'йе и з д'ругого боку / во'на остала // и забило: дивчину
 у тум схронови / трет'у // а од'нуї око вибило / бо во'на и з'іс' живе
 без о'ка // о / и йа... / йак дала та^{на} бомба то мни те'мно в о'чах
 стало / думайу / а'га то йа вми'райу / вже дало в йамку // те'мно
 в о'чах // ал'є пос'л'є розвин'іло / бачу же ви'лаз'ат // йа того дит'а
 викинула на'верх и да'ваї ви'лазити / бо / гли'боки та'кий о /
 и за того дит'а за'клу'н'є заїшла / ни'ма де / вс'уди л'єт'ат сна'ради
 // вс'уди л'єт'ат // вс'уди б'іут // то йа то на тої бук с'ракоюу с'аду /
 йак то часом... / (сміється) / на тої // [...] // о / там горит / там б'іут /
 ну ку'ди пуїди'ш? // ал'є там хата... / (ви'прави'лась) / к'лун'а в од'ного
 стої'яла // и бачу там к'іл'ка л'уд / да'ваї б'іх' ту'да // о'но переб'ігла /

то вже (*нерозбірливо*) втрапив снаради. И сидимó, и вже перед на́ми оскóлкі летя́т. Та́я ба́ба и хло́пця ви́несла то́го одно́го – ще жив, о́но п'я́ту ви́рвало, то там вун вмер у́же, дойшо́в. Одно́го то зра́зу, е-е... (*зітхнула*) Ну и сидимó. Ми тут дава́й бі́хти да́лій. Бі́гли да́лі. Вско́чили – там теш накрі́ти бу́лі в схро́нови. А де ж! Голо́ву зве́рху. А горі́т (*нерозбірливо*). Дава́й да́лі бі́хти зо мне́ю, о. Зайшлі́ до Сі́ли (там вона́, ха́та та́я, й оста́ла), до Сі́ли зайшлі́ до одно́го. Вун хо́дит и... по сінях той чо́ловік. А вже там коло на́с то вже зае́халі́ німци, раке́ти пуска́ють, о. І за яки́йся час у́же йдуть німци, рука́ві позакáчувани. Там тако́є є... по́плав, по́плавом ишлі́ – и так, як то́ садóк поста́вляни, та́ким ратко́м ишлі́. (*сміється*) Ру́ки позакáч... Ми за тії́ німци, и...

[*А німці вас не чіпали?*] Не, не. И пуд рикú, и стріля́ють, ба́рдзо ру́ські стріля́ють из (*нерозбірливо*). А німе́ц кричу́т, же: “Па́дай!” Ми попада́лі. Ну як бу́ло лежа́ти? Би́жимó да́лі. (*сміється*) О, и бі́гли, в осокú забі́гли, о. И вже там, та́к як сві́т наро́дівся – вже нима́ войну́, о. И так ото́ втика́лі, о. И... и зайшлі́ до Клі́щель вно́чу, а німци і́халі́ до... Не бу́ло шóсу, як то тепе́р, до Клі́щель, о́но така́я доро́га, же п'я́ть разів (*нерозбірливо*). А ми всьо́ заго́нами шлі́, не оді́н не спита́в: “Де ві́те йде́те?” О́но як зайшлі́ за... гора́ така́я бу́ла коло́ Клі́щель, на ту́ю гору́, то і́хав оді́н німе́ц, ружі́ю наста́вив – дава́й пита́ти, о. Ну й там сказа́лі, же до Клі́щель. Ночова́лі в зна́комих, о. Ну и за кі́лька дьон дава́й додо́му йти, а́ле ш... Ви́шлі на ту́ гору́ – ще там стріля́ють, стра́шно. Ба́чимо: з дру́гого бо́ку ще лю́де бегу́т до Клі́щель. Ой! то ми йде́мо, воро́чаймось. Верну́ліся, а клі́щельовці ка́жут: “Ще зу́би пришлі́ до... до Клі́щель”. Дава́й ми йти диві́тись. Дивлю́сь: му́й чо́ловік побі́г. Ой, то вже до́б... о. (*сміється*) Бо ж в мене́ дитя́ з го́лою сра́кою. Му́сила ба́ба з жи́та по́лочку зв'язáла, ко́б хоч сра́ку завину́ти. (*сміється*) Ну и там, зна́чит, німе́ц

то вже (нерозбірливо) втрапив снаряди // и сиди́мо и вже перед нами осколки́ д'єт'ат // тайа баба и хлопця́ винесла того / одного шче жив / о́но п'яту вирвало то там вун вмер уже / до́шов // одного то зразу // е... / (зітхнула) / ну / и сиди́мо / ми тут дава́й б'іх'ти далі́ / б'іглі́ далі́ / вскочилі́ там теш накріти бу́лі в схронови / а де ж! / голови зверху / а горит (нерозбірливо) // дава́й далі́ бихти зо мнейу / о // заішл'і до сили / там во́на хата тайа і́остала // до сили заішл'і / до одного // вун ходит и... / по син'ах тої чолов'я́к / а вже там коло нас то вже заїе́хал'і ні́мци / ра́к'ети пуска́ют / о / і за́йакі́с'а час уже їдуть ні́мци / рукави поза́качувани / там тако́йе йе... / попла́в / попла́вом ишл'і / и так йак то са́док поставл'ани / та́ким ратком ишл'і / (смі́ється) / руки поза́кач... // ми за́тийі́ німци // и... //

[А німці вас не чіпали?] / н'є / не // и пудри́ку / и стрі́л'айут / барзо руск'і стрі́л'айут из (нерозбірливо) / а ні́мец кри́чит же пада́й! / ми попада́лі / ну йак бу́ло л'єжати? // бижи́мо далі́ / (смі́ється) / о / и б'іглі́ / восо́ку заб'іглі́ // о / и вже там та́к йак с'в'єт наро́дивс'а / вже ні́ма во́ни // о / и так о́то втика́лі о // и... / и заішл'і до кл'і́шчел' вно́чи / а ні́мци йі́єхал'і до... / не бу́ло шосу йак то те́пер до кл'і́шчел' / о́но така́я до́рога же п'ят' ра́зив (нерозбірливо) // а ми вс'о за́гонами шл'і / не о́дин не спи́тав / де в'і́те їдете? / о́но йак заішл'і за... / го́ра така́я бу́ла коло кл'і́шчел' / на́ту́ю го́ру / то йі́єхав о́дин ні́мец / руж'я́о на́ставив / дава́й пи́тати / о / ну і́ там ска́зал'і же до кл'і́шчел' / но́чо́вал'і в зна́комих // о / ну и за́к'і́лка д'он дава́й до́дому їти / ал'є́ш... / вишл'і на́ту го́ру / шче там стрі́л'айут // стра́шно // ба́чимо / з дру́гого бо́ку шче л'уде бе́гут до кл'і́шчел' // ої! / то ми ї́демо / во́роча́ймос' / верну́л'іс'а / а кл'і́шчел'у́вци ка́жуть / шче зу́би при́шл'і до... / до кл'і́шчел' // дава́й ми їти ди́витис' // ди́вл'ус' / му́ї чолов'я́к поб'і́єг' / ої / то вже до́б' / о // (смі́ється) / бо́ж в ме́не ди́т'а / з го́лойу срако́йу / му́сила ба́ба жита́ по́лочку зв'я́зала / ко́б хоч сра́ку зави́нути // (смі́ється) / ну / и там зна́чит ні́мец

не пускав їх сюда, в тоє-о... до Кліщель, але посли пустів. И там переночовали нуч, давай додому йти. И муй чоловік каже: “Наша хата остала посли бою першого”. О, ой то добре! – і чоловік є, і хата є. Идємо. Нима хати вже нашої, бо то напад був, же німець далеко був, а рускі стали там и... и тут німець розположився за рикою, сорок їх чи кільки було. Ой. Ночовали тут вже задні, а рускі пришли – їх всіх покололі. И тоді як приїхали німци, допалювали решту хат, и втикалі люде вже, и тії, котори були с села, о. И отакое було.

(Кирилюк Анастасія)

22.9. Ну суситку добре жилі – одна бідна, друга богата. И тая богата всьо бідноу приде дасть місочку мукі, коб шось вона спекла, о. И тоді як посіяла тая богата пшеніцю – ну треба віжати. Иде до теї біднеї, коб помогла тиї, о. А бідна каже: “Ай! В вашу пшеніци вітрищкі много, вона бідзо колюща”. О. Ну то тая сусітка и пушла дудому. Ну шо зробіт? Тепер приходить зіма. А йде тая бідна до теї сусітки знов за мукю. Тая взяла місочку и пошла, и приходить с пущою и каже, шо: “Я до мукі – до вітрищка до рукі”. *(сміється)*
[Доповнення іншої жінки:] “Я й грамільку не могла набрати теї мукі”. *(сміються)*

(Кирилюк Анастасія)

не_пус'кав їх с'уда / в_тойе_о... / до_кліш'чел' // 'ал'е 'пос'л'і
 пус'тив / и_там переночовал'і нуч / даваї до_дому їти / и_муї
 чолов'єк каже наша хата остала / 'пос'л'і бойу / 'першого // о / ої то
 добре! / і чолов'єк йе і хата йе // и_демо / ни_ма хати вже нашої // бо
 то напад був / же 'німец да_леко був / а_руск'і с'тал'і там / и... / и_тут
 'німец розпо_живс'а за_ри_койу / 'сорок їх чи_кул'ко бу_ло // ої /
 ночовал'і тут вже зад'н'і // а_руск'і пришл'і їх вс'ї^ех по_кол'ол'і //
 и_то_ди йак при_їхал'і немци / до_пал'увал'і рещту ха_ти / и_вти_кал'і
 л'уде вже / и_тийі / ко_тори бу_л'і с:ела / о / и_ота_кое бу_ло ///
 (Кирилюк Анастасія)

22.9. / ну / суси_т'ки і добре жи_л'і // од_на б'єд_на / дру_га бо_гата /
 и_тайа бо_гата вс'о б'єд_нуї при_де дас'т' мисочку му_к'і / коб шос'
 во_на спек_ла / о // и_то_ди йак по_сийала тайа бо_гата пше_ниц'у ну
 тре_ба ви_жати / и_де до_тейі б'єд_нейі коб помо_гла / тийі / о //
 а_б'ідна ка_же / ай! / в:ашуй пше_ниц'і витри_шчк'і м_ного / во_на бар_зо
 ко_л'уш_ча // о / ну_то_тайа су_с'їтка и_пу_шла ду_дому // ну шо /
 з_робит? // те_пер при_ходит з'ї_ма / а_їде тайа б'єд_на до_тейі су_с'їтки
 знов за_му_койу // тайа вз_ала мисочку и_по_шла // и_при_ходит
 с_пу_шчойу и_ка_же / шо йа до_му_ки / то витри_шчка до_ру_ки /
 (смі_ться) / [Доповнення іншої жінки:] / йа_ї гра_мул'ку не_мо_гла
 наб_рати тейі му_ки // (смі_ються)

(Кирилюк Анастасія)

**XXVIII. Kojły, gmina Czyże,
powiat Bielsk Podlaski, województwo podlaskie**

28.1. [*Що в цій капличці біля вашої хати?*] Ікони є, так, так. Ну так, як і ведомо, так вонó, не є маленька. Иконостас (теперка багата у нас) знаться, немає – онó стіна́ та́я так шо ікони, но так нимá, коп райські двєрі билі, не, так крúглинько, як то́го. Ікони дужінько є тепєрка, бо ба́тюшка и-и то́го... ча́шу, о, купів, знáтєя і-і... Ну усьо́, што трєба до літургії всьо, – ба́тюшка нам постарáвся. І облачєне на той... на... на аналóячикі, і хорóнгви, і рúзи в нас ужé є, вже своє всьо ба́тюшка, до то́го, ну і то...

[*Хто доглядає за каплицею?*] Ну тóтика всі, дужо не мóжна сказáти, што я найбóльш, не. Коло хáти то так – то порáдок зрóbіться. Тóлько што я ну апóстола но прочитáю, то Часú, áлі не, читáю трóшку Часú. По-белорúску є такіє Часослóви, то читáю, бо я по-слов'я́нську, о. А тепєрка вже с по-белорúску – то читáют молóтши вже є, а Апóстола то читáю я.

[*А якою мовою легше читати і розуміти – слов'янською чи білоруською?*] Ну то, знáчиться, мóжна сказáті, што ужé тепєр я стáла читáті, то мнї по-слов'я́нську лєпсй читáті, бо вже бу́льш читáю, а так молітві по... по-слов'я́нську, такіє дєсь то́го... Áлі-і то ш і побелорúску... по-слов'я́нські є такіє слóвá, што я нáвет не понімáю, о. Як запитáюсь ба́тюшкі, то ба́тюшка ростлумáчїт, бо є такіє слóвá – і не понімáєш. То й ростлумáчїт.

[*А якби по-українськи?*] Ну то й по-українську, ну трєба я́кось як... Я й по-слов'я́нську дога́дуюсь, то й по-українську то мóжна ж догадáтїся шось трóхе, ну.

[*Ви ж говорите по-українськи?*] Мóже, й. Ну так. Ну так. Мóже, й то бу́льш пуд українську, бу́льш пуд українську, так. А

**XXVIII. Койли, гміна Чижі,
повіт Більськ-Підляський, Підляське воєводство
Записи 01.11.2006 року**

Записано від корінної жительки Ланюк Анни Сидорівни, 1939 р.н., у присутності А. Єкатеринчука.

28.1. [Що в цій капличці біля вашої хати?] / і'кони йе / так / так / ну так йак і в'єдомо так во'но / не йе мал'єнка / іконостас / те'перка ба'гата у нас / знац'а не'має / о'но ст'іна тайа / так шо і'кони / но так ни'ма коп раїс'к'і д'вер'і бил'і / н'є / так к'ругл'ін'ко йак того / і'кони дуж'ін'ко йе / те'перка / бо бат'ушка и: / того чашу / о // куп'ів у'же знатс'а і: / ну ус'о што треба до л'ітург'ії вс'о / бат'ушка нам поста'равс'а / і обла'чен'є на тої / на... / на аналоїчик'і / і хо'ронгви / і'ризи в нас у'же йе / вже сво'є вс'о бат'ушка / до того / ну і то... /

[Хто доглядає за каплицею?] / ну тутика вс'є / дужо не можна сказа'ти / што йа на'бул'ш / н'є / коло хати то так / то по'радок з'роб'іц'а / тул'ко што йа ну а'постола но прочи'тайу / то часи / ал'і н'є / чи'тайу тро'шку часи / поб'єло'руську йе так'їє часос'лови то чи'тайу / бо йа послов'їанську / о / а те'перка вже йе поб'єло'руську / то чи'тайут мо'лотши вже йе / а а'постола то чи'тайу йа //

[А якою мовою легше читати і розуміти – слов'янською чи білоруською?] / ну то значиц'а / можна сказа'ти што у'же те'пер йа с'тала чи'тат'і / то мн'є послов'їанську л'єп'єї чи'тат'і / бо вже бул'ш чи'тайу / а б'єло'руське мало кол'і чи'тайу / а так мол'ітви по... / послов'їанську / так'їє дес' того... / ал'і: / тош і поб'єло'руську / послов'їанс'к'і йе так'їє сло'ва што / йа на'вет не пон'і'маю / о / йак запи'тайус' бат'ушк'і / то бат'ушка ростлу'мач'іт / бо йе так'їє сло'ва і не пон'і'маєш / то і ростлу'мач'іт //

[А якби по-українськи?] / ну то ї поукраїїнс'ку / ну т'реба й'якос' йак... / йа ї послов'їанську до'гаду'єш то ї поукраїїнс'ку то можна ж дога'дат'іс'а / шос' тро'хе / ну //

[Ви ж говорите по-українськи?] / може ї / ну так / ну так / може ї то бул'ш пуд україїнс'ку / бул'ш пуд україїнс'ку / так // а

пéсальніка така́я своя з Укра́їни приво́зили. Ну і... Ту́та то його́ не купі́ти, то я сама́ в Га́йнувку і́зді́ли, і мене́... Ну то такі́є слова́, як то то тро́шку, мо́же, іна́кше.

28.2. [*Які у вас на весі́ллі пі́сні спі́вали?*] Ну молоді́м спі́вають співа́лі молоді́м, тепе́р же спомага́нне, вже як при́їдуть і́з весе́ля, то то молоді́м спі́вають. А посла́ я вже, ко́б там молоді́й і́ вже до плачу́ довести́, ко́б пла́кала, а посла́ вже, як перепі́вають, то свата́м, друшка́м тако́ всяк то... всякі́ пі́сні співа́лі, так. Тепе́рка вже не.

[*А.Єкатеринчук: Заспі́вайте які́сь фра́гмент.*]

Ой чи́я то ві́шня?

Ой чи́я то ві́шня?

Одда́ла ш мене́ моя́ ма́монька,
де я жу́ти не приві́кша...

Одда́ла ш мене́ моя́ ма́монька,
де я жу́ти не приві́кша...

[*На свекру́ху ви зразу ста́ли ка́зати “ма́мо”?*] Ма́мо, ма́мо, ая́кже, так, так. І ще... і́ ще вону́ ка́зали́ так, що́ ще до гості́ні, до снеда́нія, за оби́д тако́ш...

[*Коли ви себе́ відчу́ли хазя́йкою? Пе́ршого ж д́ня?*] Я до пе́ршого... я до́вго не чу́вствовала. Не, не, я до то́го ве́льми не бра́лася, ко́б хазя́йкою бу́ти, не, о. А робі́ті — всьо́ робі́ла, а́лі всяк би́ло: не догова́рися, десь я́кось, чи тре́ба, чи не тре́ба... А́лі не, гони́тись — не гони́ла, не.

28.3. [*А.Єкатеринчук: Хто постави́в ту́ю таблі́чину про ца́рський шля́х?*] То бело́руське това́риство. Той і́с Чижу́^ов. Молоді́й, молоді́й, вун това́риством займа́ється. Той-о́ і́с Чижу́^ов, бело́руськім това́риством, о. То вун тутакаво́ сію́ таблі́цю то́го і... А сіе́ напи́си, то, значі́ться, тро́шку пра́вда є́, бо тут ко́лись о́сьо́й гості́нец, то, ка́зали́, ца́р (ще я до́ма би́ла), то, ка́зали́, ца́р є́^іхав сюдо́ю, сім гості́ньцём, до Бело́вежа, му́сіть.

п'есал'н'іка та'кайа сво'йа / з_укра'йіни при'воз'іл'і / ну_і... / тута то
його не_куп'іт'і / то йа сама в_гаїнувку й'їез'д'іл'і і_ме'не // ну то
так'йіе сло'ва йак_то_то / трошку_може і'накше ///

28.2. [Які у вас на весіллі пісні співали?] / ну молодим сп'івайут
/ сп'івал'і молодим / те'пер же спома'ган'є / вже йак пр'і'їедут
із_ве'сел'а / то то молодим сп'івайут / а_пос'л'а вже коб там молоду'
/ і_вже до_плачу довес'т'і коб плакала // а_пос'л'а вже йак
переп'івайут / то сватам / друш'кам / та'ко вс'ак то // вс'ак'і п'іс'ні
сп'івал'і / так / те'перка вже н'є //

[А.Єкатеринчук: Заспівайте якійсь фрагмент.]

ої чи'йа то в'ішн'а? /

ої чи'йа то в'ішн'а? //

од:ала_ш ме'не мо'йа 'мамон'ка /

де йа 'жити не_при'в'ікша //

од:ала_ш ме'не мо'йа 'мамон'ка /

де йа 'жити не_при'в'ікша //

[На свекруху ви зразу стали казати "мамо"?] / 'мамо / 'мамо /
а'йак'же / так / так / і шче / і шче во'ни ка'зал'і так шчо шче
до_гос'т'ін'і / до_сн'єдан'йа / за_об'їед'такош... //

[Коли ви себе відчули хазяйкою? Першого ж дня?] / йа
до_першого... / йа до'вго не_чувствовала / н'є / н'є / йа до_того
в'ел'м'і не_бралас'а / коб' хаз'айкойу 'бит'і / н'є / о / а_роб'іт'і вс'о
роб'іла / 'ал'і вс'ак би'ло / не_дого'варис'а / дес' 'йако'с' / чи т'реба чи
не_т'реба / 'ал'і н'є / го'н'іт'іс' н'є_го'н'іла // н'є //

28.3. [А.Єкатеринчук: Хто поставив тую табличину про
царський шлях?] / то / б'ело'рус'ке то'вариство / тої іс_чи'жу'в /
молоді / молоді / вун то'вариством заїмайсе'ц'а тої_о / іс_чи'жу'в /
б'ело'руск'ім то'вариством // о / то вун тутака'во 'с'у'йу табл'і'цу того //
і... / а_с'йіе на'п'іси / то знач'іц'а трошку_п'рава йє / бо тут ко'л'іс'
о'с'ої гос'т'ін'ец то ка'зал'і цар / шче йа до'ма би'ла / то ка'зал'і цар
й'їехав / с'у'дойу / с'ім гос'т'ін'ц'ом / до_б'ело'в'єжа 'мус'іт' //

**XXXIV. Ryboły, gmina Zabłudów,
powiat Białystok, województwo podlaskie**

34.1. [*Чому так називається село?*] Я докладне, власне, ётого всьогó не мóжна знáти, бо то ни... ніхтó не нотовáв, áле правдоподобне од рíби. Ёта вйóска, лїт не вїду кúлько – трїста чи штúриста, билá розполóжена над рикóю Нáрвою. Там билá цérков і то... і тóже там онá билá вйóскою прихотськóю. Онó ёто билó іщє за пánщини, правдоподобне, і когдá пánщину знеслі, наделілі ужє господарáм зéмлю, ёту вйóску перенеслі сюдú, у сьòе мéсце. І тут юй, правдоподобне, билі надалі ім'є Антонóвичі, ётуй вйóсці, с повóду тóго, же тúта бил майóнткок, котóри звáвсе Антонóвичі. І... і хотéлі, коб ёта вйóска тут називáлася Антонóвичамі, як перенеслі є сюдú с тим, же у нарóді спулчэсном ёта нáзва Антонóвичі не прїнялáся. Онó постáла до діся...

(Дмитрук Петро Юхимович, 1927 р.н.)

34.2. А каплічка, не пóмню я, áле то десь, знáчи, у літáх под конéць два... двацýтого рóку пуд кунéць, почóнтка трицýтих таковó, то десь там (я не орієнтýюсе), áле десь хтось там якісь ніби чуд бив – не вéду, не орієнтýюся.

Бо там он ест у нас ще однá каплічка, на Рéпнікі ёдучи, такáя – не такáя, бу^ольша, бо там слúжба отпра́вляється все на-а... на тée... на Семарáнку, знáчит, то котóрась там неділя по Велікодню, о. І на тую-ó два рáзи у рокú, знáчит, хóдїм тудú, вóду сьв́ятят там.

Там хорошé зрóбляне, там колóдец, знáчит, в серéдини, о. То там бил колісь чуд, – знáчи, Мáтір Бóжа появíлася. І то там...

XXXIV. Риболи (місцева вимова – риболи),
гміна Заблудів, повіт Білосток,
Підляське воєводство
Записи 3.11.2006 року

Записано наодинці від чоловіків – корінних жителів села; жінки охоче вступали в розмову, але відмовлялися говорити на диктофон.

34.1. [Чому так називається село?] / йа док¹ладн'е / в¹лас'н'е
 'єтого вс'о'го не_можна з¹нат'і бо то ни / н'іх'то не_нот¹вав / 'ал'е
 правдопо¹добн'е од_риби // 'ета в'йоска / л'іет не_в'іеду кул'ко /
 т¹риста чи_ш¹тириста / би¹ла розпо¹ложена над_ри¹койу нар¹войу //
 там би¹ла цер¹ков і то... / і_тоже там о¹на би¹ла в'йоскойу прихот'с'койу
 // о¹но / 'єто би¹ло іш¹че за_панш¹чини / прадопо¹добн'е // і_ког¹да
 панш¹чину знес'л'і / над'ел'і¹л'і у_же господа¹рам з¹емл'у / 'єту в'йоску
 перенес'л'і с'у¹ди // у_с'ойе м'ес'ц'е // і_тут йу¹ правдопо¹добн'е бил'і
 надал'і ім'іе анто¹нов'іч'і / 'єту¹ в'йос'ц'і // с_пово¹ду то¹го / же_тута бил
 ма¹йонток ко¹тори з¹вавс'е анто¹нов'іч'і / і / і_хо¹т'ел'і коб 'ета в'йоска
 тут нази¹валас'а анто¹нов'ічам'і йак п'ер'ен'ес'л'і йе с'у¹ди / с_тим же
 у_на¹род'і спул'чесном 'ета на¹зва анто¹нов'іч'і не_пр'ін'алас'а // о¹но
 по¹стала до_д'іс'а... ///

(Дмитрук Петро Юхимович, 1927 р.н.)

34.2. / а_кап'л'ічка / не_помн'у йа / 'ал'е то дес' з¹начи' у_л'ітах
 пуд_ко¹нец' два / два¹ц'а¹того 'року / пуд_ку¹нец' / по¹чонтка три¹ц'а¹тих /
 тако¹во // то дес' там / йа не_ор'іен'туйус'е / 'ал'е дес' хтос' там йак'іс'
 / н'іби чуд бив / не_в'еду / не_ор'іен'туйус'а^е //

/ бо там он йест у_нас ш¹че од¹на кап'л'ічка / на_р'епн'ік'і
 йеду¹чи / та¹кайа / не_та¹кайа / бу⁰л'ша / бо там с¹лужба отпра¹вл'айе¹ц'а
 все / на:... / на_те¹йе / на сема¹ранку / з¹начит то ко¹торас' там не_д'іл'а
 по_в'ел'ікодн'у / о // і на_туйу_о два 'рази у_ро¹ку з¹начит 'ход'ім
 ту¹ди / во¹ду с'в'ат'ат там //

/ там хоро¹ше з¹робл'ане // там / ко¹лодец з¹начит в_се¹редини // о
 / то там бил кол'іс' чуд / з¹начи 'мат'ір 'божа по¹йав'ілас'а // і_то там /

там попрóсту вéрують, там Рéпник-річка, штúри кiльомéтри од Рiболи по дорóзi там, ну то вонi колiсь, ну то тепér там тée-гá, áле шось тóго стáрши поколіне, знáчит, то... Вонi оф'яри у сéлах не давáли тудi тóго, бо там такó окéнко, знáчит, пёрше, де колóдец стоiт там, то... то тáя, знáчит, местiна, а там, де престúл, там стоiт друкá. Знáчит, тáя, помещéне, окéнко билó, i тепér, кáжеться, ёсть. То вже чéрес тóе окéнко там тii оф'яри тудi кiдалi, знáчит, в тую... в тóе помещéне.

[У селi вci православнi?] Правослáвнi. Ёсть то тепéра там, мóже, двi-три сем'ё. Нe-нe, то тепéра, котóри вже тут, e, вишлi з вiйóскi, знáчит, тóго... i в Бiлостóку живúт, тут такá пáра хатóв. Хатóв то мнóго e, áле дéти в Белостóку, то гдé-то приiжджáють, áле так то... А то нéкотори (то три, здаётсья) католiкув.

(Лесник Василь Єрфоломiйович, 1931 р.н.)

34.3. [Якi вiдбуваютьсья святкувaння бiля каплички?] Там в роковi сьвaтковáня такóе: Три Крулi, на Три Крулi вóду сьвятiм. [Звiдки вода тече?] Рув ёти – то вонá течé, начáло – ёто зьрудéлко берé. На Петрáшках там ёст каплiчка – в нас у пóлю на Петрáшка, зó два кiльомéтри, o. I стуль берé почóнтек, i вонá пливé сюдi до вiйóскi, вiйóскою i впадáе аж в рiку Нáрву – ёта... ёта рiчечка.

На мóгiлках то ёст каплiця, де, знáчит, як ёст в вiйóсцi небóщик, чiлi покóйник, венц тудi йогó достарчáе чи там вiднесéмо чи... То тепér молодiх людi нeмá, то нeмá комú носiти, – вóзим. I там, i там одбiвáється обéдня по... слúжбa по покóйникóвi.

Ёта цérков то штонiдéлi, ёто прiхотскáя цérков, – штúри вiйóскi тут налéжат до тói, до ётого прiхóда рiболовського. I штонeдéлe одбiвáється слúжбa i во все роковiе сьвятá.

там по́просту / в'єру́ють / там р'є́нн'і́к р'і́чка / шти́ри к'і́л'о́метри
од ри́боли по до́роз'і́ там / ну́то / во́ни ко́л'і́с' / ну́то те́пер там
те́йє_га / ал'є́ шос' то́го ста́рши по́ко́л'і́н'є з'на́чит то / во́ни оф'я́ри
у_се́лах не да́вал'і́ / ту́ди то́го / бо там та́ко о́к'є́нко / з'на́чит пе́рше
де ко́лодец сто́йіт там / то / то та́йа з'на́чит / ме́с'тина / а_там де
пре́стул там сто́йіт дру́га // з'на́чит та́йа / пом'є́ш'чен'є // о́к'є́нко би́ло
/ і_те́пер ка́жец':а́ йє́с'т' // то́ вже че́рес то́йє о́к'є́нко там ти́йі оф'я́ри
ту́ди к'і́дал'і́ / з'на́чит / в_ту́йу / в_то́йє пом'є́ш'чен'є //

[У селі всі православні?] / правосла́вн'і́ / йє́с'т' то те́пера там
мо́же дві_три с'є́м'іє // н'є_н'є / то те́пера ко́тори вже тут / є /
ви́шл'і́ з_в'йоск'і́ // з'на́чит то́го / і_в_б'і́лос'то́ку жи́вут тут та́ка
па́ра ха́тов / ха́тов то́ м'но́го йє́с'т' / ал'є́ д'є́т'і́ в_бе́лос'то́ку то́ гд'є́то /
при́йіж'зайу́т / ал'є́ так то / а_то́ н'є́кото́ри / то́ три зда́йєц':а́ /
като́л'і́кув ///

(Леснік Василь Єрфоломійович, 1931 р.н.)

34.3. [Які відбуваються святкування біля каплички?] / там
в_ро́ков'і́ с'ватко́ван'а та́ко́йє / три к'ру́л'і́ / на_три к'ру́л'і́ / в'о́ду
с'в'а́т'і́м // [Зві́дки вода́ тече?]/ ру́в'є́т'і́ / то́ во́на те́че / на́ча́ло'є́то
з'ру́делко бе́ре / на_пе́трашках там йє́ст ка́пл'і́чка / в_на́с у_по́лу
на_пе́трашках // зо́два к'і́л'о́метри / о / і_сту́л' бе́ре по́чонтек /
і_во́на пли́ве с'у́ди до_в'йоск'і́ / в'йоско́йу і_впа́дає аж в_р'і́ку
на́рву // є́та / є́та / р'і́єчечка //

/ на_мо́г'і́лках то́ йє́ст ка́пл'і́ц'а́ де з'на́чит йа́к йє́ст в'і́ос'ц'і́
небо́шчик чил'і́ по́ко́йні́к / в'є́нц ту́ди йо́го до́ста́рчає чи_там
в'і́дне_се́мо чи... / то те́пер мо́лодих л'у́д'і́ не́ма / то́ не́ма ко́му но́с'і́т'і́
/ воз'ж'і́м // і_там / і_там одб'і́вайєц':а́ об'є́дн'а по... / с'лужба́ /
по_по́ко́йні́ков'і́ //

/ є́та це́рков то́ штон'і́д'є́л'і́ / є́то пр'і́хотска́йа це́рков / шти́р'і́
в'йоск'і́ тут на́л'є́жат до_то́йі / до_є́того пр'і́хода / ри́боловс'ко́го / і́
штон'є́д'є́л'є́ одб'і́вайєц':а́ с'лужба́ / і́ во_вс'є ро́ков'і́є с'в'а́та //

[*Батюшка живе в селі?*] Так живé тۇтай, за ётою цёрквою ёсць клёбанія, – там вун живé. Вун не ёст молоді, я не віду, шийся́т п'ять лі^ет.

Ёта цёрков маé то́же вже якісь сто два́ццят лéт на́вет, будо́вана билó за царі́зма с кірпі́ча, а та́ ди́рив'я́на.

Тۇта ці́ла вйóска билá правосла́вная, онó тепéр все́ в тим ча́се у́жé... Тۇтай ёст нё́ско́лько ро́дзін като́ліцкіх. Тут ко́сцьо́ла нема́, ко́сцю́л ёст у Тричу́вці і Заблúдові.

(Дмитрук Петро)

34.4. У на́с гва́ра... Ну як тут мо́жна сказа́ті? А ні украї́нська чу́сто, а́ні чу́сто бело́ру́ска. Не дзе́кают і так, як на Укра́їне, (*виді́ляючи*) не де́кают. Онó от така́я регіо́нальна така́я сво́я – ні украї́нская, ні бело́ру́ска.

[*Де ще так говорять, як у вас?*] Ляшкі – то ёст вйóска като́лі́цка, Ля́хі – вйóска като́лі́цка тۇта, е, не ве́ду, кúлько – три кі́льме́три до Рё́пнікув – вйóска като́лі́цка. Ну а́ле вонú, і́хня гва́ра бу́льш скло́няеца до бело́ру́скай, о. Дзе́кают, дзе́кают, о, як ме́жи собо́ю гово́рім, то вонú там чу́сто не держа́цца там по́льско́й мо́ви – дзе́кают, по-бело́ру́скі мо́жна сказа́ті. [...]

Отáк, як ми, да́йми, на то тۇтай в Лі́пово, тۇтай вйóска Па́влі, правосла́вна вйóска, вйóска Кани́юкі, вйóска Ву́йшкі тۇта, да́лі там вйóска Телу́шкі, Сачі́^е, Трися́нка, о, усьо́ такі́е. Ко́зьлі́кі вйóска то́же правосла́вна, тілько́ с тим, што в і́х мо́ва бу́льш похо́жая до мо́ви бело́ру́скай – дзе́кают.

[*А ким ви записані за національністю?*] Бело́ру́си, хоч на́ша (*нерозбі́рливо*) розмо́ва не подóбна до бело́ру́ско́й, а́ле пі́шемось, же́ я́ко бело́ру́си. Бо ё́желі росхо́дітьсе о наро́дóвoсці украї́нську, ну то та́м у́жé за Бельск, до Черёму́хи, то там у́жé украї́нці, то там бу́льш, ну вонú вже там пі́шуться украї́нцями, і і́хня, е, мо́ва ёст така́я украї́нська.

(Дмитрук Петро)

[Батюшка живе в селі?] / так живе тутай / за_етоюу церков'юу
йес'ц' кл'ебан'їа / там вун живе // вун не_йест молоди / йа не_в'їду /
шийіс'ат пйат' л'їет //

/ їета церков майе тоже вже йак'їс^м сто двацит' л'їет навет /
будована било за_царизма // с_к'їрп'їча / а_та диривіяна //

/ тута / ц'їла вїюска билa православнаїа // оно тепер вс'їе
в_тим_час'е у_же / тутай йест н'ескол'ко роз'їн катол'їцк'їх // тут
кос'ц'ола не_ма / кос'ц'ул йест у_тричувці / і_заблудов'ї //

(Дмитрук Петро)

34.4. / у_нас г'вара... // ну йак тут можна сказат'ї? /
а_н'ї_українс'ка чисто / ан'ї чисто б'ело_руска // н'е_з'екайут і
так_йак на_україн'є (виділяючи) не_декайут / оно от та_каїа
рег'їонал'на та_каїа сво_їа // н'ї українскаїа / н'ї б'ело_руска //

[Де ще так говорять, як у вас?] / л'ашк'ї то йест вїюска
катол'їцка // л'ах'ї вїюска катол'їцка тута / е / н'е_в'їду кул'ко три
к'їл'о_метри до_р'єпн'їкув / вїюска катол'їцка // ну ал'е во_ни / йїхн'а
г'вара бул'ш скло_н'айєца до_б'ело_рускої // о / з'екайут / з'екайут // о /
йак м'єжи со_бойу го_вор'їм то во_ни там чисто н'е_д'єр_жац'а там
пол'с'кої мови / з'екайут // поб'ело_руск'ї можна сказат'ї // [...]

/ отак йак ми да_їми на_то тутай в_л'їпово / тутай вїюска
павл'ї / православна вїюска / вїюска кан'ук'ї / вїюска вуїшк'ї тута /
дал'ї там вїюска телушк'ї / сач'їє / три_с'т'анка / о / ус'о так'їє //
коз'л'їк'ї вїюска тоже йест православна / тил'ко с_тим што в_їїх
мова бул'ш по_хожайа до_мови б'ело_рускої // з'екайут //

[А ким ви записані за національністю?] / б'ело_руси / хоч на_ша
(нерозбірливо) роз_мова не_по_добна до_б'ело_рускої ал'е п'їшемос'
же йако б'ело_руси // бо / йежел'ї рос_ход'їц'є о_наро_довос'ц'ї
україн'ску / ну то_там у_же за_б'ел'ск / до_че_ремухи / то там у_же
українц'ї // то там бул'ш // ну во_ни вже там п'їшуц'а українц'ами /
і_їїхн'а / е / мова йест та_каїа українс'ка //

(Дмитрук Петро)

**XXXV. Pasynki, gmina Zabłudów,
powiat Białystok, województwo podlaskie**

35.1. [*Як назване село?*] В язїку польськїм – то Пасїнкі, а так Пасинкі. Старше особи уживає того... того Пасинкі. Я мешать пану белорускїй язык і тутейші, погєтому, што много людзей прїєзних є, помешани мєжду собою живўт, і гєто всьо вже, є, смешалось, и-и, и поєтому всякїх слов єти людзі здєсь своїм язиком говорат.

35.2. [*Чи єсї православні в селї?*] Нє, є такїє католїкї старїє вже, єто лїдзі в подошлїм вєку. Цєрква тїже є, і косцьол і цєрква є в Заблудовє, і що цєрква старєйша от... от косцьола.

Больша часть єтих людзей – то вже емерїти, рєнтїсти. Іще прошлїє лєта то велїкая часть їздїла в Белосток за робїтою, сїчас єто вже сменялось і стала... став їннї порадок. І тїє людзі, котїри ужє мєлі мєста постї, онї вже про... про... провєлїсь там вже, там проживають. Гєти, котїри тўта осталїся на мєйсцю, онї вже нєту, сїчас онї вже не бўдут – нєт грїшєй, нєт спосїбностєй, коп пустї вїїоскї, ужє зосталїсь і вже бўдут зоставатїсь.

35.3. Я родївся в п'ядїсїт сїудмим рїку. Нас у сєм'є билї трїх: брат на дєсєт лєт старшї мєня і трї... сєстрї молїтши. Му^ой батько вивїдїтьсї аш со схїднєй грїнїци, с кресув

XXXV. Пасинки (місцева вимова – пасинк'і),**гміна Заблудів, повіт Білосток,****Підляське воєводство****Записи 2.11.2006 року**

Для порівняння з українськими говірками вирішено зробити записи із "дзєкаючої" говірки, для чого було обрано населений пункт Загрушани гміни Заблудів. Однак знайти бажуючого побесідувати із незнайомою людиною не вдалося, тому була зроблена така спроба у сусідньому селі Пасинки.

У Пасинках та ж історія – від солтиса і "якогось" чужого люди просто втікали в свої будинки, не бажаючи розмовляти.

Подасмо розповіді місцевого солтиса Яна (прізвище вимовлене незрозбірливо), 1957 р.н., який сам стверджував, що змішує білоруські слова з польськими.

35.1. [Як назване село?] / в_йазику пол'ск'ім то пасинк'і / а_так пасинк'і // с_тарше о_соби ужи_ває тего / тего пасинк'і // йа м'ешат' пану б'ело_руск'ій йазик і ту_тєйш'і // по_гетому што м_ного л'у_з'єї пр'їезних йє / по_м'ешани м'єжду со_бойу жи_вут // і тего вс_о вже / е / см'єшалос' // и: / и_по_гетому вс_ак'іх слов'єти л'у_з'і зд'єс' сво_йім йази_ком гово_рат //

35.2. [Чи всі православні в селі?] / н'є / йє так'їє катол'ік'і стар'їє вже // єто л'у_з'і вже в_по_дощ_лом в'єку / ц_ерква т_оже йє / і_кос'ц'ол і_ц_ерква йє в_з_аблу_дов'є / і_ш_чо ц_ерква стар'єй_ша от / от кос'ц'ола //

/ бол'ша час_т' єтих л'у_з'єї то вже ємєр'іти р'єн'т'істи // і_ш_че прош_лийє л'єта то в'єл'іка_йа час_т' йєз_д'іла в_б_єло_сток за_ро_бото_йу // с'ї_час єто вже см'єн'алос' / і_с_тала / став і_н_и по_рад_ок / і_т_ийє л'у_з'і ко_тори / у_жє м'єл'і м'єста пос_т'і / о_н'і вже про... / про... / про_в'єл'іс' там вже // там про_жи_вай_ут / г_єти ко_тори т_ута о_стал'іс'а на_м'єіс_ц_у о_н'і вже н'єту / с'ї_час о_н'і вже н'є_будут / н'єт г_ро_шєй / н'єт спо_соб_нос_т'єй ко_п пус_т'і в'їос_к'і / у_жє з_остал'іс' і_в_жє буд_ут з_остав_ат'іс' //

35.3. / йа ро_д'івс'а в_п_йад'іс'ат' с'уд_мим ро_ку / нас у_с'єм'їє би_ло тро_х / б_рат на_д'єс'єт л'єт стар_ші м'єн'а / і_три / с'єс_тра мо_лот_ши // му_ї бат'ко ви_вод'іц'а аш со_с_ход_н'єй г_ран'іци / с_к_рес_ув

так званих, – така месцовость на Белорусі ест, Бакшти звѣцца. Ву^н оттуда походіт. С фронта вун шов войною, по вуйнѣ тута остався, же не билó там поворóту – граніцу пронеслі, і тут женівся з моёй мамо́й.

Ну тута я кончив такú звúклу пудставóву шко́лу в Жукáх (сусідня вйóска є, два кіло́метри), там теж (*нерозбірливо*) три го́да в Белостóку вчúвся в заводóвуй шко́лі, сто́ляр. Свогó чáсу в Білостóку проживáв, ходів, сичáс не. (*нерозбірливо*) Здо́ров'є мне докучáє, не зовсím справни. Ну і то так ві́шло, што... што без робо́ти.

[*Маєте доплату, що ви солтис?*] Тутай гро́шей нема́. Є, є така́я прові́зія. То́лько што е́ті подáткі здєсь кто плáтíт і то часть їх живѣ́ по́за... по́за гмі́на на́шої, ма́ют землѣ кусóк чи лі́са яко́гось невелі́ку часть, он мо́же по́шту плаці́ць, мо́же в гмі́ну, ну то вже і мне плáтíт. Ё́то гро́ші невелі́кі. Є́ще така́я ді́єта со́лтиса – ё́то такі́є гро́ши невелі́кі, што тепѐр вже там чи позвоні́ті, то то́ такóе – з гѐто нічо́го, ну ніц.

35.4. [*А то PGR при вході в село?*] Не, то ест фѐрма. О́дін госпо́дар. Привáтна. Із вйóскі чело́вѣк о́дін, он в Білостóку живѣ́, дочка́ зѣмлю ма́є, і вже мно́го-мно́го землі за́німає. В до́брых чáсах, в до́брых чáсах (*нерозбірливо*) позна́в, що гро́ші ме́лі ва́ртость, і вже йому́ хтось пудказа́в трóха там, пора́дзів. Ото́ звúкли чело́вѣк, он то́лько подставóву шко́лу конча́в, ра́зом зе мно́й ще ходзів. Гро́ші ме́лі ва́ртость, і вун то́дú взяв крѣ́дит на ё́то всьо, а за ве́рес платі́ті – то то́ дроб'язок, копе́йкі прі́шлось йому́, а дзѣ́ло поста́вів. Ота́к-то з їм билó, о.

35.5. [*Діти в селі є?*] Не, єсць. Вже бив час, што бі́ло ма́ленько с ті́мі дзѣ́тьмі, скúчно билó без дзе́це́й в нас, а те́ра є, те́ра, як по́читáті, то з дзі́сіте́ро, напѣ́вно, бу́дзе, а́ле не дúжо й людзі ест. Єст часть такі́х домо́в, што оні́ зімо́й

/ так з'ваних / така м'есцовос'т' на б'елорус'і йест бакшти з'в'ец'а /
вун от'уда по'ход'іт // с_фронта вун шов воїнойу / по_вун'н'е тута
оставс'а / же н'е би́ло там повороту / гра́н'іцу прон'ес'л'і / і_тут
же_н'івс'а з_мо_йеї_мамої //

/ ну тута йа кончив / таку з'виклу пудста'вову ш'колу в_жу_ках /
су_с'ід'на в'йоска йе // два к'ілом'етри / там теж (нерозбірливо) / три
года в_б'елостоку в'ч'івс'а / в_заво_довуї ш'кол'і / с'тол'ар / свого
часу в_б'і'лостоку прожи'вав / хо_д'ів / с'і_час н'е (нерозбірливо)
здо_ров'іе мн'е / до_ку_чайе / не_зов_с'ім сп'равни / ну_і то так вишло
што / што б'ез_ро_боти //

[Масте доплату, що ви солтис?] / тутай грошеї н'е_ма // йе / йе
такайа про_в'і_з'і_яа / то_л'ко што е_т'і по_датк'і зд'ес' кто плат'і_т і то
час'т' йіх жи_в'е / по_за / по_за г_м'іна на_шої / майут з'ем'л'е ку_сок чи
л'іса йа_кого_с' / н'ев'ел'і_ку час'т' / он_мо_же по_шту пла_ц'і_ц' / може
в_г_м'іну / ну то вже і_мн'е плат'і_т // е_то г_рош'і н'ев'ел'і_к'і / йешче
такайа д'і_йета сол_тиса // е_то так'і_йе г_роши_і н'ев'ел'і_к'і / што / те_пер
вже там чи позво_н'і_т'і / то_то_тако_йе з_г_ето н'і_чого / ну н'і_ц //

35.4. [А то PGR при вході в село?] / н'е / то йест фер_ма / о_д'ін
госпо_дар при_ватна / із_в'і_оск'і ч'ело_в'ек о_д'ін / он в_б'і'лостоку /
жи_ве / доч_ка з'ем_л'у май_е / і_вже м_ного_м_ного з'ем_л'і зан'і_ма_йе //
в_до_б_рих ча_сах / в_до_б_рих ча_сах (нерозбірливо) поз_нав // ш_чо
г_рош'і м'ел'і вартос'т' сво_йу / і_вже йо_му х_тос' пуд_ка_зав г_ро_ха там /
под_раз'ів / о_то з'викли чело_в'ек // он то_л'ко под_ста_вову ш'колу кон_чав
/ раз_ом зе_м_ної ш_че хо_з'ів // г_рош'і м'ел'і вартос'т' / і_вун то_ди
вз'ав кре_дит на_е_то вс'о / а за_верес плат'і_т'і то_то дроб'і_язок /
ко_п'е_й_к'і пр'і_ш_лос' йо_му // а_з'ело по_ста_в'ів // о_так_то з_й_ім би_ло /
о //

35.5. [Діти в селі є?] / н'е йес'ц' / вже / бив час што би_ло
мал'ен_ко с_т'і_м'і з'ет'м'і // ску_чно би_ло / б'ез_з'е_ц'е_ї в_нас //
а_те_ра йе / те_ра йа_к по_ш_чи_тат'і то з_і_с'і_т'е_ро на_певно бу_з'е // а_л'е
н'е_д_ужо і_л'у_з'і йест // йест час'т' так'і_х до_мов што о_н'і з'і_мо_ї

порóжні стоя́т, бо лю́дзі пробіва́ют, прожівáют в Белостóк, ма́ют кваті́рі, бльо́кі сво́є, óдзе то́лько ле́том пріежа́ют. Прі́їжа́ют посіде́т себе́, коба́скі погрéті. І такі́є де́ла. От я об ё́том всьо́.

по́рожні сто́йат // бо_л'у́з'і проб'і_вайут / прож'і_вайут в_б'елос'ток /
ма́йут ква́тир'і бл'ок'і сво́йе / 'о́з'е то́л'ко л'етом пр'і_йе_жайут /
пр'і_йі_жайут пос'і_д'ет соб'е / ко_баск'і по_гр'ег'і // і_так'і_йе д'ела // от
йа об_етом вс'о ///

**Словничок діалектних слів
та деяких ужитих полонізмів**

(систематизацію зроблено за допомогою комп'ютерної програми)

а́гент 'вербувальник на роботі'	во́сок 'віск'
аку́рат 'якраз'	во́тка 'горілка'
а́л'бо 'або'	вуйе́к 'материн брат; дядько'
ба́бки 'лепеха'	вже́с'єн' 'вересень'
ба́бунка 'бабуся'	в'йоска 'село'
ба́пка 'підберезник'	в'пасти 'зайти'
ба́пки 'старшого віку жінки'	в'с'о 'все, усе'
ба́рзо 'дуже'	в'цал'є 'взагалі; цілком; повністю'
би́дло 'велика рогата худоба'	в'чесний 'ранній'
бі́л'аха 'деко, на якому печуть пироги'	в'єс' 'село'
бра́ті 'уз'ал' 'брати участь'	в'і'з'єн'є 'ує'язнення, тюрма'
бра́нта:а 'плутатись; мучитись'	в'і'нок 1. 'букет квітів'; 2. 'тє, що корона –
бі́'йак 'деталь ціпа, яким ударяють по колосках'	в'іри́ш, які дру́жко читає молоді́й'
бо́вдур 'димар'	в'і́днова 'відпочатку'
бо́же дре́вко 'звіробій'	ва́рунк'і 'умови (проживання)'
бо́рок 'орчик; пристосування для пари коней, щоб вони тягли плуг чи борони'	вє́чєра 1. 'вечєра'; 2. 'дру́ге того самого дня
бо́чки 'сало з м'ясом із свинячого бока'	ча́стування весі́льних гостє́й'
бу́с'ол 'бусел, лелека'	ви́нєц' 'вінчання'
бе́ремн'є 'о́беремок'	ви́рост во́рєчка жов'ц'ового 'жовчного
бе́'єжєство 'євакуація мирного населєння у глєб Росії 1915 року'	мі́хєра'
без 1. ім. 'бу́зок'; 2. при́йм. 'черєз'	ви́п'єчка 'екскурсія'
бз'д'урка 'примітивний світильник; каганєць'	ви́штал'єн'є 'освіта'
би́'йак'і бил'йак'ий 'бу́дь-які; погані'	в'йос'кови 'сі́льський'
бро́н' 'зброя'	в'п'рав'є 'справді'
бу́жис'ко 'старе русло Буга'	ву́'рєчок 'чоловічий піджак; т.є., що
бу́тел'ок 'пляшка'	д'і'журок'
бу́ти пуд за́бором 'бути у складі іншої держави (про територію Польщі)'	вчєс'н'єй 'раніше'
в'єнкшос'ц' 'більшість'	г'єтачки г'єц'ачки 'жителі Підляшшя, які
в'і́дати 'знати'	гє́'єживають гє́то 'це'
вал'ка 'битва; війна'	га́лка 'спечений коржє різали шматками,
ведлуг 'у порівнянні з чимось'	поливали шкварками і ще ставили в гарячу
вел'он 'фа́та молоді́й'	п'іч'
верти́ха верц'і́ха 'велика миска'	га́ндєл' 'торгівля'
ви́жей 'вище'	гє́ц'ати 'уживати в мовленні <u>гєто</u> '
ви́пусток 'теля, яке вже виганяють на пасовище'	гу́л'ка 'гільячка'
виско́чн'і 'різновид грибів'	гу́ска 'прикраса з тіста для короваю; гуски
вистри́щка 'колючий бур'ян, що ростє в житі'	пєкли окремо як подарунок родичам і дітям'
ви́ходок 'дерєв'яний туалет'	г'руба 'вагі́тна'
вого́л'і 1. 'взагалі'; 2. 'все разом'	га́рнишок 'горщик'
во́л'і 'волю, бажаю'	гнізди́шко 'гніздєчко'
	гого́'туха 'Старий Навий рік; Багата вечєра'
	гоп 'те́рта карто́пля, запєчена в каструлі'
	гор'чак 'горщик'
	гур'кавий 'гіркуватий'
	гур'ч'єк 'гірчак'
	гу́ск'і 'прикраси з тіста для короваю'
	гуспу́дарка 'господарство'

газ 'гас'
 гапувати 'розуміти'
 гвіязда 'зірка, з якою ходили колядники'
 гжиб'яж 'грибівник'
 груз'ліца 'туберкульоз'
 гут 'добре' (нім.)
 д'еті не го́дууц'а 'діти не виростають, помирають'
 д'їдина 'дядькова дружина; дядина'
 лишка 'діжа'
 дужо 'багато'
 дригавка 'лугова рослина, насіння якої дрижить від вітру'
 дрови'а 'дровитня'
 д'їжурок 'чоловічий піджак; тс, що ву'речок'
 дахувка 'покриття даху'
 дво'рец' тут 'подвір'ячко'
 двора'нини 'волошки'
 з'адек 'дідусь'
 з'алка 'невелика площа землі чи сінокосу'
 з'уравец' 'звіробій'
 дил 'стовбури дерев, з яких роблять стіни'
 ливос'нуби' || дивош'нуби 'заручини'
 до'м'іна 'великий будинок'
 до'їч 'німець; фашист'
 дру'с'он 'бур'ян, подібний на гірчак, але стебла зелені'
 жечи 'речі'
 жешка 'гарячий хліб'
 жонд'їт' 'керує, командує'
 же 1. спол. 'що'; 2. 'ж (підсилювальна частка)'
 жеп || жеб || жеби 'цоб'
 жи'в'їти 'жити'
 жи'ви (пі'сок) 'сам пісок; лише пісок'
 з'ел'ско 'високий бур'ян'
 заспи 'снігові пагорби'
 зеспул 'снівочий гурт'
 з'берн'ава 'зібрання молоді'
 з'торочок 'невеликий пагорб'
 з'д'їен'ц'е 'фотографія'
 з'рудло 'джерело'
 забитек 'історична пам'ятка'
 за'в'ісити'с'а 'зунинитися, зачепившись за що-небудь на ріці'
 зал'ес'їти 'засадити лісом неродючу землю'
 зараза 'хвороба, що легко передається від хворої людини здоровій'
 за'тейі пол'шчи 'у період з 1920 по 1939 рр.'

зака'л'они 'затятий, впертий'
 зал'їз'н'а'ки' 'різновид возів'
 замел'дувати 'записати; поставити на облік'
 запо'м'н'ати 'забути'
 збуж'ш 'зерно, збіжжя'
 зел'єнки || зел'єнке 'гриби зеленіці'
 злотувки 'польські гроші'
 зна'їтис'а 'опинитися'
 зукра'їїн'с'ка 'по-українськи'
 иги 'так'
 импет 'невидима сила, що може переносити речі'
 йак'і та'к'і 'сякий-такий; будь-який'
 йад'лув'ц'ові 'з ялівцю'
 йаку'рат 'якраз; саме так'
 йалу'в'ник 'телиці і бички'
 йезик ой'чисти 'материнська мова'
 йейіна 'її' (присвійний займенник)
 йе'зен'е 'їжа'
 йо'но 'тільки-но'
 к'вас'ний 'кислий'
 кл'єтка 'кранниця'
 кл'оце' 'частина стовбура дерева'
 кл'оси 'колоски зернових'
 кроху 'трохи'
 к'шева 'кущі'
 к'ут'к'і 'сущіття вівса'
 к'їла 'грижа'
 к'їс'єл'їк 'кисіль'
 к'їрзонка 'післявоєнний кордон між Польщею і Радянським Союзом, проведений по так званій "лінії Керзона"
 ка'болн 'сумки'
 кап'з'он'її 'державний'
 кап'лун 'страва із води, в якій варилася картопля, і накришеного хліба'
 картох'л'ана ба'пка 'тс, що гол'
 картох'л'анка 'вода, у якій варилася картопля'
 кл'єп'їско 'тік, де молотили зернові'
 кл'оц' 'частина стовбура дерева'
 клопу'вати 'мати клопів'
 козел'ц'ї 'волошки'
 кол'єїка 'черга'
 ко'лон'їїа 'населений пункт, віддалений від осади, в якому проживають переважно приїжджці'
 ко'н'єшино 'звичайно'
 ко'пал'н'а 'шахта'
 ко'пан'ка 'дерев'яні ночви'
 ко'роста 'рештки соломки льону'

'щоб'
 і'йаж 'залізничник'
 ун'і'кашійа 'засоби сполучення'
 ур'ки 'польська назва різновиду грибів'
 'ра 'складений шар дров'
 оу'йак 'танець'
 'н'ачки 'червоноголовці'
 н'уки 'красноголовці'
 йома 'крадькома'
 йуфка 'схрон'
 к 'хрест'
 ік 'червоноголовець, красноголовець'
 ега 'товариш'
 'но'шки 'гриби лисички'
 ратива 'кранниця'
 ис" 'колись'
 о 'кілограм'
 іко 'коверітка для прядіння ниток'
 уп 'кадуб; бочка'
 ут 'зв'язаний пліт соснових колод'
 ка 'ковбаса, переважно кров'янка'
 н 'двоюрідний брат'
 і 'милиця'
 к 'в'язка вилежаного льону'
 ий 'купований'
 'і 'польська назва грибів лисичок'
 іша 'об'єднання польських партій і
 ізацій, що мають ліві (прокомуністичні)
 іди'
 'да 'лобода'
 вска 'мова білоруська мова'
 зви 'ліщиновий; з ліщини'
 і'ни 'прізвисько жителів Підляшшя'
 мо 'вважасмо'
 'вка 'холодильник'
 ут'і 'забрати заміж'
 'і 'взуття з найгіршого гатунку'
 іва'
 з'аш 'цього року'
 ік 'кладка з дев'яти снопів'
 ій 'краще'
 'ік'і 'гра на вечорницях'
 ' 'дуже'
 'наступного року'
 і 'лука'
 і 'люпин'
 о 'ліжко'
 а 'ліваша'
 'карта (географічна)'
 студія 'здобути освіту; закінчити
 льний заклад'

'мачанка 'розтертий сир зі сметаною'
 мода 'звичай; звичка'
 'мусит' 'мабуть'
 м'н'іго 'багато'
 ма'зурка 'невелика булочка, печена
 переважно на Великодень'
 ма'йонток 'маєток'
 ма'катка 'вишита картина, яку вішали на
 стіну без рамки'
 магази'н 'склад на зерно'
 ман'т'ук 'ліваша'
 мар'шалок 'весільний сват'
 мас'л'ачк'і 'маслюки'
 мер'етура || емири'тура 'пенсія'
 мид'н'іц'а 'велика металічна миска'
 мн'ей 'в'єнцей 'більш-менш'
 мо 'може, можливо'
 мо'їм здан'єм 'на мою думку; я так
 вважаю'
 мо'лод'аш 'молодь'
 молоко 'воробйово 'розтерте насіння
 конопель із водою, що кольором нагадує
 молоко'
 моло'ч'ей 'молочай'
 молод'аки 'молодь'
 мондр'оватий 'розумний'
 н'є? 1. 'Хіба не так?'; 2. 'так'
 н'іп || ніп'нічого'
 на пр'усах 'північно-західні землі Польщі,
 куди виселяли українців'
 на'в'іб'ітк'і || над'б'ітки 'битки — гра
 крашанками'
 на'вижей 'найбільше'
 на'п'єшо 'пішки'
 на'ука 'коротка характеристика священиком
 життєвого шляху покійника'
 набунто'ват'і 'підмовити'
 нага'в'іни 'штани'
 нага'нути 'нагадати'
 наз'довин 'завдовики'
 най'гор'і 'найгірше'
 най'л'єп'ей 'найкраще'
 нап'равди 'справді, дійсно'
 настрахати 'налякати'
 настр'єнит'і 'порадити'
 нат' 'навіть'
 ни'в'ід' 'як 'невідомо як'
 ни'в'іт' 'що 'невідомо що; не знати що'
 ни'г'де 'ніде'
 но 1. 'але'; 2. 'тільки; лише'
 но'ву'ц'к'і 'новенькі'

некатори 'деякі'
 нигди 1. 'ніколи'; 2. 'жодного разу'
 од'ошка 'одяг'
 омачка 'трава з конопляного насіння'
 опруч 'крім'
 обууйе 'взуття'
 одо 'ось тут'
 ол'ей || ол'ій ч.р. 'олія'
 оно || но 'тільки; лише'
 опона 'гумова шина'
 осада 'давній населений пункт, де живуть
 корінні жителі'
 обраск'і 'картини'
 обрус 'скатертина'
 обрусок 'скатертина'
 обич'ейка 'обід, напр., сита, решета'
 обумерщина 'велика смертність'
 обут'є 'взуття'
 огорудч'ік 'відгороджене місце для квітника
 чи домашньої птиці'
 оготуха 'вечір перед старим Новим роком'
 од'ал 'шкільний клас'
 окрасити 'засмачити страву'
 окропити 'засмачити жиром страву'
 ос'єдл'іско 'місце для хати'
 открунути 'відхилити, відвернути (голову)'
 очолов'єч'іт'іс'а 'звикнути, освоїтися'
 ош'єчєдити 'оберієати'
 ошукати 'обманути'
 п'йурка 'у сиройжках: нижні пластинки'
 п'іскі 'гриби лисички'
 плитко 'глибоко'
 плуца 'легені'
 прав'і 'майже'
 право 'язди 'шоферські права'
 прал'ка 'пральна машина'
 п'шєрва 'перєрва'
 п'єд'унка 'пелюшка'
 п'єр'єп'єд'ін'єа 'залишені в кінці жєниє
 незжєтє стебла жєтє, якє прикрашєлє
 вєнком'
 п'ів'н'ін'єа 'підвал'
 п'іл'іжмєкє 'хресний хід'
 п'іс'к'і 'писанки'
 пєвуйкє 'бур'єн подібний до берєзкє, єлє нє
 мєє насіння'
 пєн'єнск'і вєчур 'дівчє-вєчєр'
 пєсувєтє 'подобєтєсьє'
 пєз'д'єрн'ік 'жовтєнь'
 пєнс'твєвий 'дєржавний'
 паршил'увєл'і
 пєс'єв'єскє 'пєсовищє'

пєрєшутк'і 'прізвискє правослєвних
 підляшуків, якє прийняєлє католицизм'
 пєтєл'н'єа 'сковорода'
 пєгє'єр || пєгє'єр 'Państwowe Gospodarstwo
 Rolnicze'
 пєрєжєвини 'пєчєржєвє гєстєуєвєнє у
 бєт'єків мєлєдєх пєслє вєс'єл'єя'
 пєрєгє'євувєтє 'пєрєкрив'єлєтє'
 пєрєз'євє || пєрєз'єд'євє 'єтєп вєс'єл'єного обр'єду,
 кєлє старшє жєнкє привєз'єт'є до мєлєдєгє
 придєнє'
 пєрєп'і'євєт'і 'дєрувєтє грєшє чи подєрункє
 мєлєдєм у кінцє вєс'єл'єя'
 пєрєпєл'єшє 'зєлєжєнє незжєтє стєблє
 зєрнових у кінцє жєнє'
 пєл'н'увєт'і (дитинєу) 'дєгєлєдєтє'
 пєрє'єц'єонєк 'нєвєлєкий пєрєтєнь'
 п'єш'єчєстє 'п'єш'єчєний'
 пл'є'єєкє || пл'є'єєкє || пл'єєє 'тє, щє сплєвлєлє
 сєсєнєві кєлєдє Зєх'єднєм Бугєм'
 пєбєрє 1. 'зєрп'єл'єт'єн'є'; 2. 'пєнс'єя'
 пєв'єт'єшє 'пєв'єт'єр'єя'
 пєгєдєл'єд'єт'є 'пєрєкєзєч'єт'є, рєзпєв'єдєлєч'єт'є'
 пєдєрєк 1. 'подєрунок'; 2. 'тєкєнинє, нє якєє
 стєєт'є мєлєдєє п'єд чєє в'єчєнєн'єя'
 пєкєй 'кєбінєт; кінмєтєя'
 пєкєйкє 'кінмєтєя'
 пєл'є'єтєк 'чєєст'єинє пєл'єя'
 пє_кєл'єйєє 'пє чєрз'є'
 пє_сєрєчкє приїїхєтє 'єтєп вєс'єл'єного
 обр'єду, кєлє мєлєдєєє в сєбєтєу приїїждєєє
 в'єз'єтє в'єд мєлєдєєє сєрєчкє'
 пєгєєст'єт'єєс'є 'пєчєєт'єувєт'єсьє'
 пєгєл'є'єтє 'пєтєєн'єц'єувєтє'
 пєд'євурєк 'дєв'єр, пєд'єв'єр'єя'
 пєд'єрєпєт'єєс'є 'пєчєч'єхєт'єсьє'
 пєд'єж'єб'єк'є 'пєльськє нєзвєє грєбів-єєн'єєкєє'
 пєд'єж'єн'є 'пєдєз'єр'єєн'єя'
 пєкр'єж'єувєт'є 'пєрєхрєєст'єт'єт'є'
 пєл'є'єт'є'єт'є 'пєб'єг'єт'є'
 пєл'є'єдєвємє 'пє_нєрєдєнємє'
 пєлєн'єч'єн'є 'єпєдєчєн'єє'
 пєп'єр'єш'єч'єт'є 'облєт'єт'є пр'єж'єу гєр'єчєю вєдєю'
 пєс'єв'єємєу гєвєр'єт'є 'гєв'єр'єкєю гєвєрєт'єт'є'
 пєєстєл'єн'єк'є 'прізвиєскє тєх, хтє хєдєє у
 пєєстєлєх з лєпєвєєє кєр'є'
 пєєс'єд'єлєєс'є 'в'єєєєн'єєє грєнт'
 пєєс'євєл'єт'є 'пєбєш'єкєтєувєт'є'
 пєєєтє'єнєв'єт'є 'в'єр'єш'єєт'є'
 пєрєв'є'єв'єк'є 'пєльськє нєзвєє бєрєвєєкєє'
 пєрєв'єд'єєєєє грєбє 'бєрєвєєкєє'

пратки 'зібрання дівчат для прядіння'
 прац 'знаряддя для розбивання насінневих
 коробочок льону'
 прес'печит'іс 'обжитись, при звичайтись'
 придан'є || придане 1. 'віно молодої'; 2. 'етап
 весільного обряду, коли до молодого
 привозять віно молодої'
 прик'інут'іс'а 'занепасти, зникнути'
 прислов'іна 'приказка'
 приступи 'прийми; жити у батьків своєї
 дружини'
 прис'н'ак 'корж із вареної картоплі та
 борошна'
 присту'п'іт'і 'пристати в приймаки'
 програма 'тут; указ; закон'
 пуд'ошва 'низ короваю'
 пуд'вурок 'подвір'я'
 пуд'л'іссом 'під Біловезькою лугою'
 пут' 'залізниця'
 путшихуватис'а 'підготуватися'
 пухн'акі 'різновид грибів'
 пше'важн'є 'переважно, здебільшого'
 перед ко'пан'ом 'перед тим часом, коли
 копають картоплі'
 печиско 'місце, на якому колись була хата'
 поц'унг 'поїзд'
 раптом 'лише'
 рента 'пенсія'
 ризи 'гриби рижики'
 риска 'поле'
 ровер 'велосипед'
 рончк'і 'ручки'
 рочи'ік 'той, що народився певного року'
 рурка 'трубка'
 рус'кий 'східнослов'янський (без
 розрізнення)'
 разд'ва 'дуже швидко'
 рогул'ка 'пісня-веснянка'
 робач'л'івий 'червувий'
 рум'янок 'ромашка лікарська'
 с'ван'ка 1. 'сваха'; 2. 'пісня-веснянка'
 слабийі 'землі' 'малородючі'
 сподн'і 'штани'
 споро 'трохи'
 стичен' 'січень'
 стоншка 'стрічка'
 студн'а 'криниця'
 сц'іна 'очерет'
 с_пушкою 'з порожньою – пустою'
 с_прада 'дід' 'спрадавна, давна'
 с'л'ічний 'гарний'

с'л'і'з'она 'селезінка'
 с'в'і'ронок 'комірчина для зберігання зерна'
 с'етий 'цей'
 с'л'єз' 'оселедець'
 с'ц'іл' 'звідси'
 с'айан 'спідниця з вовни'
 само'ход 'автомобіль'
 сардел'а 'кормова рослина, яку сіяли для
 годівлі худоби'
 с'єледи' || с'єледи 'оселедці'
 середо'пус'т'а 'відзначення середини Великого
 посту (попадає в середу)'
 ск'іл' 'звідки'
 ск'іл'с' 'звідкись'
 скл'єп 'крамниця'
 скру'нути 'повернути вбік'
 смі'ятис'а 'жартувати'
 соло'нина 'сало'
 спома'ган'є || спрома'ган'є 'етап весільного
 обряду – дівування перед від'їздом молодих
 до вінця'
 сприт 'спритність; уміння'
 спут'кати 'зустріти'
 ст'р'ітати 'зустріти'
 стам'тіл' 'звідтіля'
 сундук 'великий дерев'яний ящик'
 сажавка 'невеликий ставочок'
 сал'а 'зал'
 серик 'висушений сир у формі піріжка'
 сирник 'висушений шматок сиру для
 тривалого зберігання'
 терен 'територія; урочище'
 тико 'тільки'
 трінонок || тішонок 'держак
 сільськогосподарського знаряддя'
 тер'так 'тирса від різання дерева'
 тес'ц'іова 1. 'теща'; 2. 'свекруха'
 тигл'іший 'рідніший'
 тир'так || тар'так 'лісопилний завод'
 тифус 'тиф'
 то'п'іру || туп'іру 'тепер'
 тог'ди 'тоді'
 трах'това дуріога 'важливого сполучення
 дорога, по якій великий рух'
 тро'ціни 'тирса від різання дерева'
 убил'іс' у_шос 'змогли в'їхати в колону
 проїжджаючих'
 у'гу 'так'
 уд'он 'один'
 у'жедн'ік 'урядовець'
 у'нис'а 'різновид бур'яну'

уроки || віроки 'хворобливий стан, переважно
у дітей, насланий поглядом недобрих очей'
упо'луден' 'опівдні'
упш'че 'взагалі'
уро'чис'ко 'урочище'
ф'і'ранка 'тюль'
фам'іл'і'ант 'однофамілець'
фл'аг 'прапор'
фой'на || фой'на 'посадка сосни'
х'вушч'ка 'хвощай'
хлопи 'чоловіки'
х'і'ба 'може'
хак'лацкайа 'мова нейтр. українські говірки
Підляшшя'
хор'уї 'краще'
ход'н'і'к'і 'ряднина для застилання підлоги'
холо'док 'страва з хлібного квасу, у який
кришили зелену цибулю і огірки'
хриш'чона 'хресна мати'
хриш'чони 'хресний батько'
хуг'к'і 'холодець'
хата 1. 'сільський будинок'; 2. 'кімната'
хентний || хетни 'охочий'
ховани 'дитяча гра в хованки'

ц'астко 'тістечко'
ц'ілий час 'постійно'
ц'ментаж 'кладовище'
ц'уди 'сюди'
цук'ровн'а 'цукровий завод'
ч'ворит'і 'жартувати; бешкетувати'
шарий 'сірий'
ш'чено 'щойно, тільки що'
ш'і'делко 'гачок для в'язання рукавиць'
шахов'н'іца 'вузькі смуги полів, поділені між
хазяями'
шашлики 'перекручене хахлаки — назва
жителів Підляшшя, які розмовляють
українською говіркою'
ши'куватис'а 'готуватися'
шиху'ват'і 'готувати'
шиху⁰вати 'вестися (про домашніх тварин)'
шлапак 'сорт невиткої квасолі'
шос 'шосе'
шп'і'тал' 'госпіталь'
шпи'хер 'тс, що с'в'і'ронок'
штокм'анни 'прізвисько жителів Підляшшя,
які вимовляють што 'що'

Словничок деяких власних назв

- киї'йа 'вісла 'акція "Вісла", внаслідок якої українців виселили 1947 року на північно-західні
 емії Польщі'
 і'іла 'м. Біла-Підляська у Люблінському воєводстві'
 икрути 'куток с. Дубичі-Церковні Підляського воєводства'
 ол'ада 'Різдвяні свята'
 остка – Костянтин
 ебед'ев – с. Лебедзев, гміна Тересполь, Люблінське воєводство
 асха 'День воскресіння Ісуса Христа; Великдень'
 урк'і 'куток с. Дубичі-Церковні Підляського воєводства'
 рл'а 'Orla, центр гміни Підляського воєводства'
 ндр'ейове сто'йан'іє 'свято, що відзначається посередині Великого посту'
 іло'сточ'ина 'сучасна територія Підляського воєводства з центром м. Білосток'
 іхматі || бахмут 'урочище с. Дубичі-Церковні Підляського воєводства, у якому відпочивають'
 і'ес 'мабуть, правильніше гі'ес – Gminna Spółdzielnia'
 іаго'в'ішчин'а 'Благовіщення Пресвятої Богородиці (7 квітня)'
 т – р. Західний Буг
 ел'ік'і чет'вер || стр'асни чет'вер 'четвер перед Великоднем'
 і'гил'йа 'свят-вечір на Різдво Христове в поляків-католиків'
 абарка 'свята гора на північному Підляшші'
 л'іційа 'Галичина'
 л'іційа 'Галичина'
 лубл'а 'населений пункт, можливо, Волинської області (Голоби? Головно?)'
 го'туха || ого'туха 'Багатий вечір'
 ом'н'іц'і 'Стрітення, 15 лютого'
 бо'гон'е 'окраїна м. Влодава Люблінського воєводства'
 л'они с'в'ітки'є 'зелені свята – Трійця'
 н 'Купало'
 е'чал'на суб'ота 'субота перед Трійцею'
 е'чан'е 'Трійця'
 и'ничина 'куток с. Дубичі-Церковні Підляського воєводства'
 іашевічі – с. Малашевці, гміна Тересполь, Люблінське воєводство
 ул'к'і 'провідний тиждень'
 л'анка 'річка с. Чехи-Орлянські, гміна Дубичі-Церковні Підляського воєводства'
 і'крул'і 'Водохреще'
 е 'Urząd Bieżpieczeństwa (відповідник радянського КГБ)'
 п'ен'іє 'бож'ей ма'тер'і 'День успіння Божої матері; 28 серпня (?)'

Тематика розповідей

(перша цифра позначає порядковий номер н.п.,
а друга – порядковий номер тексту)

Походження назви села: 4.1; 5.1; 7.1; 7.2; 9.2; 10.1; 10.7; 11.1; 11.3; 14.1; 15.5; 17.1; 19.4; 22.1; 23.1; 25.1; 29.1; 34.1; 35.1.

Моє село: 1.1; 3.6; 8.1; 11.4; 12.3; 17.6; 19.6; 35.4; 35.5.

Біженство: 9.3; 19.7; 23.3; 32.4.

Сучасні жителі села: 1.1; 4.4.

На землях одисканих: 5.7; 6.3; 7.10; 37.1; 38.3; 41.2.

Чому повернулися назад до свого села: 4.6; 5.5; 7.9; 7.10; 37.2.

Моє життя: 1.7; 2.1; 2.5; 3.4; 3.7; 4.2; 4.5; 5.2; 5.7; 6.1; 7.7; 7.8; 8.2; 8.8; 10.8; 13.3; 13.6; 15.3; 17.2; 20.2; 25.2; 25.4; 26.1; 27.8; 27.11; 29.3; 30.2; 32.1; 33.2; 33.3; 33.5; 36.1; 36.2; 37.1; 39.1; 39.5; 40.1; 44.1.

Випадок зі свого життя: 8.4; 8.6; 8.7; 10.4; 13.9; 14.5; 15.4; 17.7; 22.8; 24.4; 25.3; 25.6; 27.7; 27.12; 30.1; 30.3; 32.2; 33.4; 39.2; 39.3.

Бувальщини: 9.4; 9.8; 9.10; 12.4; 15.9; 16.3; 17.8; 18.4; 19.9; 30.11; 30.12; 32.3.

Народні перекази, анекдоти: 3.10; 20.3; 20.4; 22.9; 40.3.

Православ'я: 1.5; 2.1; 4.4; 4.7; 5.6; 6.4; 9.5; 10.9; 11.5; 16.2; 18.3; 25.8; 27.8; 29.3; 35.2; 37.5; 41.5.

Про церкву: 10.3; 10.9; 11.5; 22.1; 29.4; 34.3; 39.4.

Про капличку: 28.1; 34.2.

Про хрести: 9.1; 11.2; 20.1; 20.5.

Різдво, Різдвяна вечеря: 3.1; 5.4; 26.3; 27.4.

Колядки: 12.6; 16.5; 26.3.

Багата вечеря, Гоготуха: 12.7; 12.8; 19.1; 21.3; 22.7; 23.4; 26.3; 30.4.

Парубоцькі збитки: 2.3; 3.2; 6.5; 21.3; 22.7.

Водохреще: 34.3.

Середопістя: 2.3; 3.2; 9.6; 12.8; 23.5; 26.3.

Великдень: 4.4; 16.8; 23.6; 27.5; 30.6.

Провідна неділя: 24.3; 30.6.

Святкування Юрія: 8.10; 27.6; 27.10; 30.7; 31.2.

Святкування Трійці: 1.3; 6.6; 26.3; 30.8.

Зеленець: 21.2; 30.10.

Спас: 30.9.

Грабарка: 38.2.

Вечорниці: 3.6; 5.3; 6.2; 6.5; 15.7; 16.6; 17.6; 26.2; 27.3; 27.14.

Весілля: 9.7; 10.6; 14.4; 15.10; 16.7; 19.2; 22.6; 28.2; 31.1; 33.1.

Веснянка: 3.6.

Дожинки: 26.4; 31.3.

Русалки: 20.6; 24.2.

Про рушники: 40.3.

Словничок деяких власних назв

- ікці'йіа 'в'ісла 'акція "Вісла", внаслідок якої українців виселили 1947 року на північно-західні
емлі Польщі'
- ї'іла 'м. Біла-Підляська у Люблінському воєводстві'
- ікруті 'куток с. Дубичі-Церковні Підляського воєводства'
- ол'ада 'Різдвяні свята'
- остка – Костянтин
- ебед'ев – с. Лебедзєв, гміна Тересполь, Люблінське воєводство
- асха 'День воскресіння Ісуса Христа; Великдень'
- урк'і 'куток с. Дубичі-Церковні Підляського воєводства'
- рл'а 'Orla, центр гміни Підляського воєводства'
- нд'р'сйове сто'йан'ііе 'свято, що відзначається посередині Великого посту'
- їлосточ'ина 'сучасна територія Підляського воєводства з центром м. Білосток'
- їхматі || бахмут 'урочище с. Дубичі-Церковні Підляського воєводства, у якому відпочивають'
- їес 'мабуть, правильніше гі'ес – Gminna Spółdzielnia'
- іаг'ов'їшчин'а 'Благовіщення Пресвятої Богородиці (7 квітня)'
- т – р. Західний Буг
- ел'ік'і чет'вер || стр'асни чет'вер 'четвер перед Великоднем'
- їгил'їа 'свят-вечір на Різдво Христове в поляків-католиків'
- іабарка 'свята гора на північному Підляшші'
- л'їційа 'Галичина'
- л'їційа 'Галичина'
- їубл'а 'населений пункт, можливо, Волинської області (Голоби? Головно?)'
- готуха || ого'туха 'Багатий вечір'
- ом'н'їц'і 'Стрітення, 15 лютого'
- богон'е 'окраїна м. Влодава Люблінського воєводства'
- л'оні с'в'їтки 'зелені свята – Трійця'
- н 'Купало'
- ї'чал'на субота 'субота перед Трійцею'
- ї'чан'е 'Трійця'
- їнічина 'куток с. Дубичі-Церковні Підляського воєводства'
- їашевичі – с. Малашевече, гміна Тересполь, Люблінське воєводство
- ул'к'і 'провідний тиждень'
- їанка 'річка с. Чехи-Орлянські, гміна Дубичі-Церковні Підляського воєводства'
- ї крул'і 'Водохреще'
- е 'Urząd Bezpieczeństwa (відповідник радянського КГБ)'
- п'ен'ііе 'бож'ей мат'ер'і 'День успіння Божої матері; 28 серпня (?)'

Тематика розповідей

(перша цифра позначає порядковий номер н.п.,
а друга – порядковий номер тексту)

Походження назви села: 4.1; 5.1; 7.1; 7.2; 9.2; 10.1; 10.7; 11.1; 11.3; 14.1; 15.5; 17.1; 19.4; 22.1; 23.1; 25.1; 29.1; 34.1; 35.1.

Моє село: 1.1; 3.6; 8.1; 11.4; 12.3; 17.6; 19.6; 35.4; 35.5.

Біженство: 9.3; 19.7; 23.3; 32.4.

Сучасні жителі села: 1.1; 4.4.

На землях одисканих: 5.7; 6.3; 7.10; 37.1; 38.3; 41.2.

Чому повернулися назад до свого села: 4.6; 5.5; 7.9; 7.10; 37.2.

Моє життя: 1.7; 2.1; 2.5; 3.4; 3.7; 4.2; 4.5; 5.2; 5.7; 6.1; 7.7; 7.8; 8.2; 8.8; 10.8; 13.3; 13.6; 15.3; 17.2; 20.2; 25.2; 25.4; 26.1; 27.8; 27.11; 29.3; 30.2; 32.1; 33.2; 33.3; 33.5; 36.1; 36.2; 37.1; 39.1; 39.5; 40.1; 44.1.

Випадок зі свого життя: 8.4; 8.6; 8.7; 10.4; 13.9; 14.5; 15.4; 17.7; 22.8; 24.4; 25.3; 25.6; 27.7; 27.12; 30.1; 30.3; 32.2; 33.4; 39.2; 39.3.

Бувальщини: 9.4; 9.8; 9.10; 12.4; 15.9; 16.3; 17.8; 18.4; 19.9; 30.11; 30.12; 32.3.

Народні перекази, анекдоти: 3.10; 20.3; 20.4; 22.9; 40.3.

Православ'я: 1.5; 2.1; 4.4; 4.7; 5.6; 6.4; 9.5; 10.9; 11.5; 16.2; 18.3; 25.8; 27.8; 29.3; 35.2; 37.5; 41.5.

Про церкву: 10.3; 10.9; 11.5; 22.1; 29.4; 34.3; 39.4.

Про капличку: 28.1; 34.2.

Про хрести: 9.1; 11.2; 20.1; 20.5.

Різдво, Різдвяна вечеря: 3.1; 5.4; 26.3; 27.4.

Колядники: 12.6; 16.5; 26.3.

Багата вечеря, Гоготуха: 12.7; 12.8; 19.1; 21.3; 22.7; 23.4; 26.3; 30.4.

Парубоцькі збитки: 2.3; 3.2; 6.5; 21.3; 22.7.

Водохреще: 34.3.

Середопістя: 2.3; 3.2; 9.6; 12.8; 23.5; 26.3.

Великдень: 4.4; 16.8; 23.6; 27.5; 30.6.

Провідна неділя: 24.3; 30.6.

Святкування Юрія: 8.10; 27.6; 27.10; 30.7; 31.2.

Святкування Трійці: 1.3; 6.6; 26.3; 30.8.

Зеленець: 21.2; 30.10.

Спас: 30.9.

Грабарка: 38.2.

Вечорниці: 3.6; 5.3; 6.2; 6.5; 15.7; 16.6; 17.6; 26.2; 27.3; 27.14.

Весілля: 9.7; 10.6; 14.4; 15.10; 16.7; 19.2; 22.6; 28.2; 31.1; 33.1.

Веснянка: 3.6.

Дожинки: 26.4; 31.3.

Русалки: 20.6; 24.2.

Про рушники: 40.3.

Про Україну: 4.8; 33.6; 37.4.
 Українська школа: 4.2; 5.2; 5.7; 7.11.
 Про Луцьк: 19.8.
 Підляшшя: 36.4.
 Про Володаву: 4.3.

Про співочий гурт: 13.1; 13.7; 40.1.
 Українські пісні: 3.4.

Явні страви: 3.5; 13.4; 14.4; 19.3; 22.5; 24.1; 27.4.
 Явний одяг і взуття: 16.4; 17.5; 27.1; 27.2; 27.13.

Якола: 18.1; 29.2.

Ялиси: 7.5.

Яро жебраків: 7.3.

Яльськогосподарські роботи: 18.5; 25.5; 27.2; 27.15.

Ядо сіють і що садять: 11.6; 12.5; 18.5; 26.5.

Ярочища: 16.9; 17.3; 22.2; 23.1.

Яро циган: 7.6.

Яба: 7.4.

Ялеки: 11.7.

Яслини: 14.3; 20.6; 21.2; 24.2.

Ясон: 13.5; 22.4.

Ялиби: 1.2; 2.2; 8.5; 14.2.

Ярезовий сік: 3.3; 16.10.

Якупалися: 1.4.

Якування хвороб: 14.6.

Явша: 15.8.

Я-якому ви говорите? 1.6; 2.1; 3.4; 3.8; 3.9; 5.6; 7.11; 8.3; 8.9; 9.9; 10.2; 12.1; 13.2;
 1.8; 14.7; 15.1; 15.2; 15.6; 16.1; 17.4; 18.2; 19.5; 20.7; 21.1; 22.3; 23.7; 25.4; 25.7; 26.6;
 1.9; 28.1; 28.3; 29.5; 31.4; 32.5; 33.7; 34.4; 36.1; 37.3; 38.1; 40.2; 41.4.

Зміст

Передмова.....	6
Список населених пунктів	18
Карта-схема обстежених населених пунктів.....	20
Українсько-білоруська мовна межа	21
I. Воля-Угруська.....	24
II. Старий Брус	34
III. Вирикi	40
IV. Горостита.....	52
V. Кривоверба	58
VI. Янівка.....	74
VII. Костомлоти	86
VIII. Мельник	100
IX. Мошона-Крулевська.....	114
X. Зубачі.....	140
XI. Жирчичі	148
XII. Ставище	154
XIII. Черемха-Село	166
XIV. Даші.....	180
XV. Полічна.....	194
XVI. Войнівка.....	208
XVII. Версток.....	224
XVIII. Сльонка	236
XIX. Чехи-Орлянські	246
XX. Грабовець	266
XXI. Вітово	272
XXII. Дубичі-Церковні	276
XXIII. Дубичі-Тофіловці	294
XXIV. Старий Корнін	300
XXV. Кнориди.....	308
XXVI. Райки	330
XXVII. Відово	338
XXVIII. Койли.....	354
XXIX. Курашево	360
XXX. Сапово	368
XXXI. Клейники.....	380
XXXII. Пилипки.....	392
XXXIII. Зубово	424
XXXIV. Риболи	440
XXXV. Пасинки	446
Додатки	453
Словничок діалектних слів та деяких ужитих полонізмів	524
Словничок деяких власних назв	530
Тематика розповідей.....	531